

การศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมือง
ของเพลโต กับของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

THE ANALYTICAL AND COMPARATIVE STUDY OF PLATO'S AND
VEN.PHRABRAHMAGUNABHORN'S (P.A. PAYUTTO'S)
POLITICAL IDEOLOGY

พระสานนท์ จรณธมฺโม (เตียนวน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๙

ISBN 974-364-583-7

การศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมือง
ของเพลโต กับของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

พระสานนท์ จรณธมฺโม (เตียนวน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๙

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE ANALYTICAL AND COMPARATIVE STUDY OF PLATO'S AND
VEN.PHRABRAHMAGUNABHORN'S (P.A. PAYUTTO'S)
POLITICAL IDEOLOGY

PHRASANON CARAṆADHAMMO (TIANUAN)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts
(Philosophy)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

.....

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระเมธีรัตนดิลก)

.....กรรมการ

(พระมหากฤษณะ ตรุโณ)

.....กรรมการ

(รศ.ดร.สมภาร พรหมทา)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

.....กรรมการ

(นายรังษี สุทนต์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหากฤษณะ ตรุโณ

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

กรรมการ

นายรังษี สุทนต์

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโต กับของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

ผู้วิจัย : พระสานนท์ จรณธมฺโม (เดียนวน)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาปรัชญา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหากฤษณะ ตรุโณ ป.ธ. ๓, พ.ม., พธ.บ., พธ.ม., Ph.D.

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พธ.บ., M.A., Ph.D.

: นายรังษี สุทนต์ ป.ธ. ๙, พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวความคิดทางการเมืองของเพลโต กับของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) และเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของทั้งสองท่าน

ผลการศึกษาพบว่า แนวความคิดทางการเมืองของเพลโตเกิดจากสภาพความปั่นป่วนในนครเอเธนส์ เป็นเหตุให้โสคราตีส์ผู้เป็นอาจารย์ถูกประหาร เพราะวิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมือง เมื่อนครเอเธนส์อยู่ภายใต้การปกครองของสปาร์ตาแล้ว เพลโตก็ออกท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติม กลับมาสู่เอเธนส์เพื่อตั้งสำนักอคาเดมี เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้ทางการศึกษาและการเมืองแก่สังคม ลักษณะผู้นำทางการเมืองที่ดีต้องมีร่างกายแข็งแรงและจิตใจแจ่มใส ราชาปราชญ์ที่เป็นผู้ปกครองต้องมีความรู้ลักษณะการเมืองที่ดีต้องให้การศึกษแก่ประชาชน รูปแบบการปกครองที่ดีของเพลโตก็คืออภิชนาธิปไตย อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตเชิงอภิปรัชญาอยู่ในโลกของแบบ จุดเด่นการพัฒนาทางการเมืองนั้นต้องเคร่งครัดในกฎระเบียบและจุดอ่อนทางการเมืองอยู่ที่ประชาชนขาดการศึกษา นักการเมืองเห็นประโยชน์ตนสำคัญกว่ารัฐ ส่วนแนวความคิดทางสังคมการเมืองของเพลโตอยู่ที่การแบ่งงานกันทำ ปัญหาสังคมการเมืองมาจากความคิดจินตนาการเกินความจริง ความเข้มแข็งทางการเมืองอยู่ที่การจัดตั้งองค์กรแบบมีส่วนร่วม อิทธิพลของมนุษย์ที่มีต่อการสรรค์สร้างสังคมการเมืองก็คือ

การพัฒนาจิต การศึกษาที่เป็นเครื่องมือพัฒนาสังคมก็คือเลขคณิต เลขาคณิต และดาราศาสตร์

แนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์มาจากพระพุทธศาสนา ตามแนวความคิดของท่านนักการเมืองจะต้องมีคุณธรรม รูปแบบการเมืองที่ดีมีราชาธิปไตยกับประชาธิปไตย อิทธิพลขาดกในศาสนามีต่อแนวความคิดทางการเมือง โดยมองปัญหาการเมืองในเชิงพัฒนาได้มาจากความจริงของความเป็นมนุษย์ และความเมตตาที่เป็นสากล จุดเด่นระบบราชาธิปไตยอยู่ที่การแสวงหาอำนาจมาพัฒนาความสงบสุขของประชาชน และจุดเด่นระบบประชาธิปไตยอยู่ที่ความสามัคคีมีศีลธรรม ส่วนจุดอ่อนอยู่ที่การใช้เสียงข้างมากปราศจากความยุติธรรมและความถูกต้อง ส่วนแนวความคิดทางสังคมการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์อยู่ที่การศึกษาเพื่อให้คนบรรลุเป้าหมาย มองปัญหาทางสังคมมาจากการขาดสิทธิเสรีภาพและความไม่เสมอภาค เสนอทางออกต่อสังคมการเมืองในการสร้างจริยธรรมนักการเมือง สร้างสรรค์ธรรมราชาธิปไตยให้เป็นพื้นฐานประชาธิปไตย อิทธิพลของมนุษย์ที่มีต่อการสรรค์สร้างสังคมการเมืองมีกลุ่มนักการเมือง กลุ่มผู้นำทั่วไป และกลุ่มผู้นำศาสนา ซึ่งการศึกษาที่เป็นเครื่องมือพัฒนาสังคมก็คือไตรสิกขา

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ แนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับของพระพรหมคุณาภรณ์ผู้ปกครองที่ดีเหมือนกัน เพลโตยกย่องการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย พระพรหมคุณาภรณ์ได้ให้ความสนใจการปกครองแบบราชาธิปไตยกับแบบประชาธิปไตย อิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมืองแตกต่างกัน การมองปัญหาการเมืองในเชิงพัฒนาเหมือนกันคือจะต้องพัฒนาการศึกษา จุดเด่นทางการเมืองเหมือนกันคือการมีกฎระเบียบ จุดอ่อนทางการเมืองอยู่ที่ตัวบุคคลผู้ที่เป็นนักปกครองขาดคุณธรรม ส่วนสังคมทางการเมืองที่ดีแตกต่างกัน เพลโตยกย่องเรื่องการแข่งขันกันทำและเน้นการจัดตั้งองค์กร พระพรหมคุณาภรณ์ยกย่องการมีคุณธรรมและเน้นความสามารถของบุคคล อิทธิพลของมนุษย์ต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมทางการเมืองเหมือนกัน ตลอดทั้งการประยุกต์ใช้แนวความคิดทางการเมืองของทั้งสองท่านในระบบการเมืองไทย มีหลักการปกครองตามหลักอุตมรัฐ และหลักอภิปไตย ๓ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานการพัฒนาสังคมการเมืองที่ดี

Thesis Title : The Analytical and Comparative Study of Plato's and
Ven.Phrabrahmagunabhorn's (P.A. Payutto's) Political Ideology

Researcher : Phrasanon Caraṇadhammo (Tianuan)

Degree : Master of Arts (Philosophy)

Thesis Supervisory Committee :

: Phramahagrissana Taruno B.A., M.A., Ph.D. (Philosophy)

: Assistant Professor Dr. Surapon Suyaprom B.A., M.A., Ph.D.

: Mr. Rangsri Suthon Pali IX., M.A. (Buddhist studies)

Date of Graduation : 5 December 2006

ABSTRACT

The purpose of this research is to analytically study and to compare Plato's and Phrabrahmagunabhorn's (P.A. Payutto's) political ideology.

From the study, it is found that Plato's political ideology arose from the turbulence in the city of Athens. This caused Socrates, Plato's instructor, to be executed because of his social and political criticism. After Athens had been under Sparta's government, Plato travelled to many places to increase his knowledge. At later time, he returned to Athens and established an academy Institution with the objectives of making it an educational center for enlightening the educational and political knowledge to the people. The good characteristics for a political leader are healthy and possessed of cheerful minds. The scholarly kings who govern the countries must be well educated. The ideal political characteristic is to provide education for the people. Plato's great governing category is aristocracy. The religious influences towards Plato's political ideology are based on the supreme philosophy in the world of model. The distinctive point of political development is to strictly follow the rules and regulations. On the contrary, The political weakness is the people's educational deficiency. Generally, the politicians take advantages

rather than sacrifice themselves to the nation. Plato's political ideology is to work in divisions. The social political problems in political societies arise from over imagination. The political strength depends on co-operative organization. The human influence on the creation of political societies is the mental enhancement. The education which is the implementation for social improvement is arithmetic, geometry, and astronomy.

Ven.Phrabrahmagunabhorn's political ideology stems from Buddhism. According to his view, the politicians must be possessed of the morality. The ideal politics must be of monarchy and democracy. The Lord Buddha's former births influence the political viewpoints. The Political problems are considered in the way of improvement which can be obtained from human facts and universal kindness. The prominent point of monarchical system is the seeking of power to develop peace for the people. The conspicuous points of democracy are the unity and the morality. On the contrary, the weakness is the employing of the majority without equity and rightness. Phrabrahmagunabhorn's ideology in political societies is to study how people can reach their goal. Furthermore, he considers that social problems originate from the deficiency of rights and freedom and also from unfairness. He recommends that the ethical behavior enhancement for the politicians should be employed and the establishment of Sovereign Dhamma should be the foundation of democracy. The human influences in political societies are composed of politician groups, general leader groups, and religious leader groups. The study which is the implementation for social development is Traisikkhã.

From the analytical study and the comparison between Plato's and Phrabrahmagunabhorn's ideology, it is found that there should be a good governor. Plato praises aristocracy, whereas Phrabrahmagunabhorn admires monarchy and democracy. The religious influences to the political ideas possessed by the two persons are different. They consider in the same direction

that the improvement of education should be made that is the education development. The political conspicuous point is the same, that is to follow the rules. The political weak point is the governor's absence of morality. Their ideologies of political societies are different. Plato admires the work division and emphasizes on the establishment of the organization, whereas Phrabrahmagunabhorn praises morality and concentrates on individual ability. They both agree with each other at the ideology of human influences for the political society and education for the enhancement of the political societies including the application of both political concepts to Thai political system. There an also the principles of the Republic government and the three sovereign principles to be the good bases of the development of the political societies.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามไว้เพื่อแสดงความขอบคุณดังต่อไปนี้

พระมหากุศณะ ตรุโณ รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้ชี้แนวทางในการจัดทำโครงร่างวิทยานิพนธ์ และสั่งสอนความรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาในหลักสูตร ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเขียนวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้แนะนำตรวจแก้ การเขียนวิทยานิพนธ์ และแนะนำให้เข้าถึงหลักฐานที่สมบูรณ์ อาจารย์รังษี สุทนต์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้แนะนำรายละเอียดต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง ในความเมตตากรุณาของท่าน ที่กล่าวนามมาแล้วนั้น ขอกราบขอบพระคุณ และอนุโมทนาขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูวิจิตรธรรมภาณ เจ้าอาวาสวัดป่าตอ เจ้าคณะตำบลชะมวง จังหวัดพัทลุง พระอุปัชฌาย์ผู้ให้กำเนิดความเป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา แก่ผู้วิจัย พระครูธรรมจักรศีลคุณ เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเจ็ด เจ้าคณะอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง อาจารย์ผู้เริ่มต้นสนับสนุนให้ศรัทธาต่อการศึกษา พระครูวรกิตติโสภณ เจ้าอาวาสวัดนาคปรก กรุงเทพมหานคร อาจารย์ผู้อนุเคราะห์ให้ที่อยู่อาศัย อีกทั้งให้โอกาสในการศึกษาเล่าเรียน และพระครูใบฎีกาสนั่น ทयरุกไซ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอเจริญพรขอบคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ ที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการค้นคว้าข้อมูล

คุณความดีที่เกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ให้ถึงซึ่งพระคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด และครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดจนผู้มีบุญคุณทุกๆ ท่าน

พระสานนท์ จรณธมฺโม (เตียนวน)

๕ ธันวาคม ๒๕๔๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๗
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวความคิดทางการเมือง ของเพลโต	๙
๒.๑ บริบททางการเมือง	๑๐
๒.๑.๑ ผู้ปกครองและการเมืองที่ดี	๑๑
๒.๑.๒ รูปแบบการปกครองที่ดี	๑๖
๒.๑.๓ อิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมือง	๑๘
๒.๑.๔ การมองปัญหาทางการเมืองในเชิงพัฒนา	๒๑
๒.๑.๕ จุดเด่น และจุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมือง	๒๒
๒.๒ บริบททางสังคม	๒๖
๒.๒.๑ สังคมทางการเมืองที่ดี	๒๖
๒.๒.๒ ปัญหาสังคมทางการเมือง	๒๗
๒.๒.๓ ทางออกของสังคมทางการเมือง	๒๙
๒.๒.๔ อิทธิพลของมนุษย์ต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง	๒๙
๒.๒.๕ ความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมือง	๓๐

	หน้า
๒.๓ สรุป	๓๓
บทที่ ๓ แนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต)	๓๔
๓.๑ บริบททางการเมือง	๓๔
๓.๑.๑ ผู้ปกครองและการเมืองที่ดี	๓๔
๓.๑.๒ รูปแบบการปกครองที่ดี	๓๙
๓.๑.๓ อิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมือง	๔๑
๓.๑.๔ การมองปัญหาทางการเมืองในเชิงพัฒนา	๔๕
๓.๑.๕ จุดเด่น และจุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมือง	๔๘
๓.๒ บริบททางสังคม	๕๕
๓.๒.๑ สังคมทางการเมืองที่ดี	๕๖
๓.๒.๒ ปัญหาสังคมทางการเมือง	๕๗
๓.๒.๓ ทางออกของสังคมทางการเมือง	๖๑
๓.๒.๔ อิทธิพลของมนุษย์ต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง	๖๕
๓.๒.๕ ความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมือง	๖๗
๓.๓ สรุป	๗๐
บทที่ ๔ ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบอภิปรายให้เหตุผลทั้งสนับสนุนและโต้แย้งระหว่างแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)	๗๒
๔.๑ ผู้ปกครองและการเมืองที่ดี	๗๒
๔.๑.๑ ผู้ปกครองที่ดี	๗๒
๔.๑.๒ การเมืองที่ดี	๗๔
๔.๒ รูปแบบการปกครองที่ดี	๗๕
๔.๓ อิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมือง	๗๗
๔.๔ การมองปัญหาทางการเมืองในเชิงพัฒนา	๗๘
๔.๕ จุดเด่น และจุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมือง	๘๐
๔.๕.๑ จุดเด่นตามแนวความคิดทางการเมือง	๘๐
๔.๕.๒ จุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมือง	๘๒

หน้า

๔.๖	สังคมทางการเมืองที่ดี	๘๓
๔.๗	ปัญหาสังคมทางการเมือง	๘๔
๔.๘	ทางออกของสังคมทางการเมือง	๘๖
๔.๙	อิทธิพลของมนุษย์ต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง	๘๗
๔.๑๐	ความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมือง	๙๑
๔.๑๑	การประยุกต์ใช้แนวความคิดทางการเมืองของ ทั้งสองท่านในระบบการเมืองไทย	๙๓
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๗
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๙๗
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๐๑
๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา	๑๐๑
๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	๑๐๑
บรรณานุกรม		๑๐๓
ประวัติผู้วิจัย		๑๑๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ เป็นคำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ และคำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๒๕ ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฎีกวคฺपालิ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อจ.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ติกนิปาต	(ภาษาไทย)
อจ.จตุกก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิปาต	(ภาษาไทย)
อจ.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.อิตติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อิตติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อสีติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อสีตินิบาตชาดก	(ภาษาไทย)

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้หมายเลขในพระไตรปิฎก จะแจ้ง เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ ดังนี้

ตัวอย่าง

ขุ.ชา.อสีติ. (ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒. หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อสีตินิบาต ชาดก ภาษาไทย เล่ม ๒๘ ข้อ ๑๗๖ หน้า ๑๑๒ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.มหา.อ. (ไทย) = วินัยปิฎก สมนตปาสาทิกา มหาวิภังค์อรรถกถา (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ. (ไทย) = ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

ช.อิตติ.อ. (ไทย) = ชุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี อิติวุตตกอรรถกถา (ภาษาไทย)

คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

ตัวอย่าง

ที.ม.อ. (ไทย) ๒/๑๒๗/๑๐๙. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา
ภาษาไทย เล่มที่ ๒ ข้อ ๑๒๗ หน้า ๑๐๙ ฉบับมหาหมกุฎราชวิทยาลัย ๒๕๒๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของลัทธิต่างๆ ที่ผ่านมาแล้ว ยังต้องสร้างความคิดใหม่ขึ้นมาเป็นกลไก แบบฉบับ มาตรฐาน มาตรการ คุณค่า คุณดมการณ์ และแนวปฏิบัติในกิจการทางการเมือง เพื่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ปฏิรูป หรือปฏิวัติซึ่งวิถีชีวิตของมนุษย์ต่อไปในอนาคตอีกด้วย ในแง่นี้นักปรัชญาการเมืองมีความสนใจสำคัญที่สุดอยู่อย่างหนึ่งคือ ต้องการกำหนดวิถีชีวิตให้แก่ผู้อื่น ต้องการเผยแพร่อุดมการณ์ และมุ่งให้สังคมมนุษย์เป็นไปตามรูปแบบชีวิตที่ตนกำหนดขึ้นตามแนวปรัชญาของตนเอง อนึ่งนักปรัชญาเหล่านี้ ยังเสนอแนะธาตุแท้ของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจการเมืองที่มาแห่งอำนาจ การขยายตัวของอำนาจ การให้อำนาจ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจนั้นๆ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่า “อำนาจเป็นใหญ่ในโลก”^๑

เพลโต (Plato) ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างมากต่ออารยธรรมตะวันตก เนื่องจากเพลโตเป็นทั้งนักคิด นักเขียนและเป็นเมธีคนแรกๆ ของตะวันตกที่วางแนวความคิดไว้เป็นหลักและเป็นระบบที่ค่อนข้างสมบูรณ์ จนเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นผู้บุกเบิกวิชารัฐศาสตร์ในปัจจุบัน แนวความคิดทางการเมืองของเพลโต นอกจากจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อทฤษฎีการเมือง สังคม การศึกษา และอื่นๆ แล้ว ระบบการเมืองทั้งหลายทั้งปวงในปัจจุบัน รวมทั้งลัทธิคอมมิวนิสต์ล้วนแต่ได้รับอิทธิพลมาจากปราชญ์ผู้นี้แทบทั้งสิ้น^๒ เพลโตมีความใฝ่ฝันทางการเมือง (Political Ambition) สูงมากมีแนวคิดว่า

^๑ สิทธี บุตรอินทร์, **ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑.

^๒ พระสรสิข รักรัชม, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองกับพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗), หน้า ๒.

“ช่องว่างระหว่างมโนภาพนิยม กับสัญธรรมนิยม จะต้องมีสะพานเชื่อมต่อ โดยเอาสติปัญญากับอำนาจอยู่ในบุคคลคนเดียวกัน ฉะนั้น นักปรัชญาจึงสมควรเป็นผู้ปกครอง ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย คือทั้งตัวผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครอง คือประชาชน” เพราะเพลโตถือว่า นักปกครองจะต้องปกครองรัฐได้ทั้งโดยความสมัครใจยินยอม และทั้งโดยไม่สมัครใจยินยอม แต่ด้วยการจูงใจให้ยินยอมของผู้อยู่ในปกครอง เพลโตยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบให้คิดว่า

นักปกครองก็เหมือนนายแพทย์ที่รักษาคนไข้ นายแพทย์จะรักษาคนไข้ตามหลักวิชาแพทย์ที่ได้พบโรคแล้วอย่างละเอียดรอบคอบ ลงมือรักษาคนไข้โดยไม่ต้องปรึกษาคนไข้ นายแพทย์จะไม่รักษาคนไข้แบบตามใจคนไข้ ฉะนั้นได้ก็ฉนั้นนั้น นักปกครองจะต้องปฏิบัติไปตามกฎหมาย คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ กติกา (Order) วิจารณ์ญาณ (Judgement) จิตสำนึกหรือความรู้สึกในใจว่าผิด (Conscience) และประสบการณ์ (Experience) ทางความรู้ความชำนาญที่ได้ศึกษามาในการปกครองรัฐ^๕

เพลโตเน้นว่าสังคมที่ดีขึ้นอยู่กับคุณความดีของบุคคลและความดีขึ้นอยู่กับอุปนิสัยของแต่ละบุคคลเพราะมวลชนที่ดีสร้างรัฐที่ดี แต่เมื่อนักการเมืองคดโกง ย่อมสร้างการเมืองที่คดโกง ดังนั้นคุณค่าทางศีลธรรมและความประพฤติของบุคคลขึ้นอยู่กับสันดานทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคลและลักษณะทางชีวภาพโดยแบ่งสัดส่วนของกายภาพออกเป็น ๓ ส่วนคือ (๑) หัว (๒) หัวใจ (๓) และท้อง ซึ่งแต่ละส่วนทำหน้าที่ตามธรรมชาติของมัน เช่น หัวเป็นสัญลักษณ์ของเหตุผล หัวใจเป็นสัญลักษณ์ของวิญญาณ และท้องเป็นสัญลักษณ์ของกิเลส (ความต้องการ) ดังนั้นเพลโตได้พูดถึงความดีเด่นั้นนั้นบุคคลจะต้องมีลักษณะทั้ง ๓ อย่างนั้น โดยอธิบายศิลปะแห่งความดีนั้นว่า ถ้าหากบุคคลมีศิลปะแห่งเหตุผลเป็นผู้มีความดีคือปัญญา ถ้าหากบุคคลได้มีพลังใจในการตัดสินใจ บุคคลนั้นเป็นผู้มีความดี คือความกล้าหาญ ถ้าบุคคลใดสามารถควบคุมความต้องการของตนได้บุคคลนั้นมี

^๕ Arehie J. Bahm, *The Heart of Confucius*, (New York : John Weatherhill. Inc., 1969) p. 92.

^๕ ประยงค์ สุวรรณบุบผา, *รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก – ตะวันตก*, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๑), หน้า ๔๑.

ความดีคือเป็นผู้พัฒนา^๕ เช่นเดียวกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นบุคคลสำคัญซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มนักวิชาการที่เน้นการแก้ปัญหาสังคมการเมือง โดยเริ่มจากระดับจุลภาค คือเน้นการสร้างจริยธรรม คุณธรรม ของคนในสังคม โดยอาศัยวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมอันมีรากฐานมาจากพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญ^๖ มองการเมืองว่า “การเมือง” คืองานของรัฐหรืองานของแผ่นดินเป็นงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม สอดคล้องกับทัศนะว่าด้วยการเกิดขึ้นของรัฐ และอำนาจรัฐของพระพุทธศาสนาในอัครคัมภีร์^๗ ซึ่งมีเนื้อหาโดยย่อว่า สภาวะดั้งเดิมตามธรรมชาติมนุษย์อยู่ด้วยกันอย่างสงบ สันติ ร่วมเย็นในดุลยภาพอันสมบูรณ์ของธรรมชาติ และในความรู้จักพอของมนุษย์ที่บริโภคอย่างพอเหมาะพอดีไม่สุดโต่งไปทางมากเกินไปหรือน้อยเกินไป ไม่มีการสะสมส่วนเกิน ต่อมามนุษย์เริ่มมีความกำหนัด มีความโลภและความเกียจคร้าน เกิดการสะสมส่วนเกิน ความสมบูรณ์ในธรรมชาติค่อยๆ หดไปผลผลิตที่จะตอบสนองความต้องการมีน้อยกว่าปริมาณความต้องการ สิ่งที่เป็นผลกระทบตามมา คือ เริ่มมีการแบ่งแยก และมีสถาบันในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เกิดขึ้น เมื่อมีสถาบันกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน สิ่งที่เกิดขึ้นเชื่อมโยงตามมาก็คือ ปราบกฏการณ์ของการละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดังกล่าว เกิดการขโมย เกิดการตีเตียนทะเลาะกัน เกิดการกล่าวเท็จและเกิดการทำร้ายกันถึงฆ่ากันตามลำดับ สุดท้ายก็เกิดความจำเป็นต้องมีสถาบันปกครอง และชนชั้นปกครอง เพื่อควบคุมและจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม^๘

การแก้ไขปัญหาสังคมการเมือง พระพรหมคุณาภรณ์ เห็นว่าต้องเน้นหนักในการศึกษา ถือเอาการศึกษาเป็นหลัก การศึกษาเท่านั้นที่จะเป็นอุปกรณ์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ รัฐบาลจึงต้องขยายปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาให้แพร่หลายและทั่วถึงระบบการศึกษา

^๕ บุญทัน ดอกไธสง, **พื้นฐานแนวความคิดและปรัชญาทางการเมือง**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๘๓ – ๘๔.

^๖ สมยศ จันทะวงษ์, “ความคิดทางการเมืองของพระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต)”, **สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๙.

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑ – ๑๔๐/๘๓ – ๑๐๒.

^๘ สุนัย เศรษฐ์บุญสร้าง, “อุดมการณ์ทางการเมืองในพระพุทธศาสนาศึกษากรณีแนวคิดของสำนักสันติอโศก”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๗.

ต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคม คือ เน้นการอบรมให้รู้ถึงวัฒนธรรมสายของตน^๙ ทำอย่างไร จึงจะให้วัฒนธรรมสายของตนมีความแข็งแกร่งเป็นฐานที่รองรับวัฒนธรรมที่มาจากใหม่ได้^{๑๐} ดังนั้นการศึกษาต้องเริ่มที่ฐานภูมิปัญญาวัฒนธรรมเน้นจริยธรรมสร้างคนให้มีระเบียบวินัย มีสติยับยั้งชั่งใจ และมีปัญญารอบรู้ช่วยตนเองและเป็นประโยชน์ต่อสังคม^{๑๑}

ฉะนั้น ในการศึกษาเชิงเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองระหว่าง เพลโต กับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ซึ่งต่างเป็นปราชญ์ทางปรัชญาการเมืองที่มองการเมืองในเชิงของการนำมาซึ่งความสุข โดยอาศัยสติปัญญา ศีลธรรม และความยุติธรรม ซึ่งการศึกษาแนวความคิดของทั้งสองท่านจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งเชิงวิชาการและการเปรียบเทียบนั้นจะเป็นส่วนสร้างสรรคองค์ความรู้ใหม่ ที่เป็นประโยชน์ และยังเป็นแนวทางออกหรือทางเลือกในสังคมในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นสังคมแนวความคิดแบบตะวันตกหรือแนวความคิดแบบตะวันตก และทำให้สามารถเข้าใจถึงแนวทางการแก้ปัญหาสังคมการเมืองของทั้งสองท่านได้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังสามารถมองเห็นถึงจุดแข็ง และจุดอ่อน ของแนวความคิดดังกล่าวได้อีกด้วย ซึ่งชวนให้ศึกษาในส่วนที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยในเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบ เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาแนวทางในการพัฒนาการเมืองในรูปแบบการเมืองแบบ “สันติ” ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวความคิดทางการเมืองของเพลโต

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์

(ป.อ. ปยุตฺโต)

^๙ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต), “ย้อนอดีต ๑๐๐ ปี ศธ. แลหน้าสู่อนาคตสดใส”, มติชนรายวัน, (๒ เมษายน ๒๕๓๕) : ๑๗.

^{๑๐} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต), มหาวิทยาลัยกับงานวิจัยทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : เนติคุณการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๐.

^{๑๑} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตฺโต), ชาวพุทธกับชะตากรรมของสังคม, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๓), หน้า ๕.

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

๑.๓ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๑ พระสรสิข รักพรหม ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองของพุทธศาสนาเถรวาท สรุปความได้ว่า ในการศึกษาแนวความคิดทางการเมืองของทั้ง ๒ ระบบ ทั้งพุทธศาสนาเถรวาทและเพลโต เน้นการพัฒนาศักยภาพ คุณภาพของมนุษย์ด้วยกัน โดยเพลโตเน้นหน้าที่ที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน การอยู่ร่วมกันอย่างมีภาวะ และอยู่ภายใต้กติกากษัตริย์ ส่วนพุทธศาสนาเน้นธรรมะในการอยู่ร่วมกันในหลายระดับเพื่อความสุข แต่ความสุขสูงสุดคือ การหลุดพ้น เป็นภาวะนิพพานซึ่งเป็นความสุขนิรันดร^{๑๒}

๑.๓.๒ พระมหาอำนาจ พรหมศรี ได้ศึกษาเรื่อง วิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระสงฆ์เกี่ยวกับการก้าวสู่สภาพลักษณะของรัฐบาลธรรมรัฐภายใต้กลไก และกติกากการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง พุทธศักราช ๒๕๔๐ : ศึกษากรณี พระนิสิตนักศึกษาระดับปีที่ ๓,๔ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สรุปความได้ว่า วิสัยทัศน์ทางการเมืองของกลุ่มพระนิสิตนักศึกษา ส่วนใหญ่เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ทางการเมืองระดับกว้างไกลและแคบสั้นตามลำดับ กล่าวคือ ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับรัฐบาลธรรมรัฐ ตามเนื้อหาในรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง แต่ก็ยังมีบางส่วนที่ไม่มีวิสัยทัศน์เช่นกัน สำหรับทิศทางของวิสัยทัศน์ทางการเมืองส่วนใหญ่มีวิสัยทัศน์ในแง่ดี กล่าวคือ มีความเห็นว่ารัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง จะมีส่วนช่วยในการสร้าง

^{๑๒} พระสรสิข รักพรหม, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองกับพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๓๗.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รัฐบาลธรรมรัฐ นั่นคือเป็นรัฐบาลที่มีความสะอาดโปร่งใสและมีประสิทธิภาพในการบริหาร การเลือกตั้ง^{๑๓}

๑.๓.๓ นางมรุยา อูรเคนทร์ ได้ศึกษาเรื่อง พระพุทธศาสนากับการเมือง : กรณีศึกษาการปฏิบัติตนของนักการเมืองในปัจจุบัน สรุปความได้ว่า นักการเมืองที่ดีและมี คุณภาพ ควรปฏิบัติตน หรือมีพฤติกรรมการวางตน ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. มีความซื่อสัตย์ สุจริต ทั้งวาจา ใจ และการกระทำ
๒. มีความเที่ยงธรรม หรือเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่
๓. มีสัจจะ รักษาคำพูด พุดจริง ทำจริงและมีความจริงใจ
๔. มีความรับผิดชอบต่อตนเองและหน้าที่การงานเพื่อส่วนรวม
๕. เสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อส่วนรวม
๖. เคารพและปฏิบัติตามมติส่วนรวม
๗. เคารพที่ประชุมและรักษาความลับของที่ประชุม ตามที่ระเบียบกำหนด
๘. หลีกเลียงอบายมุข และหมั่นประพฤติตนในทางเจริญ^{๑๔}

๑.๓.๔ วุฒินันท์ กันทะเตียน ได้ศึกษาเรื่อง พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและ บทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน สรุปความได้ว่า พระสงฆ์ดำเนินแนวคิดและบทบาทเกี่ยวคู่กับ การเมืองมาตลอด โดยเฉพาะในแง่ของการ “เผยแผ่ธรรม” ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ก็ทำ หน้าที่ “รักษารธรรม” ไว้ด้วย กล่าวคือ พระสงฆ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองนั้น ได้เสนอ แนวความคิดและบทบาทของตนเองว่าไม่ใช่อยู่แค่ขอบกำแพงวัดเท่านั้น แต่ยังขยายวงกว้าง ไปถึงรั้วของประเทศ ด้วยความเคลื่อนไหวความเป็นไปของบ้านเมืองปรากฏอย่างไร ความ เคลื่อนไหวความเป็นไปของพระสงฆ์ก็ปรากฏไปพร้อมๆ กับสถานการณ์นั้นๆ ด้วย^{๑๕}

^{๑๓} พระมหาอำนาจ พรหมศรี, “วิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระสงฆ์เกี่ยวกับการก้าวสู่ภาพลักษณ์ ของรัฐบาลธรรมรัฐ ภายใต้กลไกและกติกากการเลือกตั้ง”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก), ๒๕๔๔.

^{๑๔} มรุยา อูรเคนทร์, “พระพุทธศาสนากับการเมือง : กรณีศึกษาการปฏิบัติตนของนักการเมืองในปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

^{๑๕} วุฒินันท์ กันทะเตียน, “พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๑.

๑.๓.๕ พระมหาอภิวิชญ์ ธีรบุญโญ (ศรียะอาจ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปความได้ว่า การเมืองในทรรศนะของขงจื้อ มองว่าเป็นเรื่องของการปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง ให้เกิดความมั่นคง ต้องเริ่มต้นที่ตัวผู้ปกครอง โดยผู้ปกครองจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีงามให้กับประชาชนให้การศึกษาแก่ประชาชน เพราะการศึกษาจะช่วยให้ประชาชนแยกแยะผิดชอบชั่วดี ปฏิบัติได้ถูกต้องตามสถานภาพที่เกี่ยวข้องกับตน และที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมองการเมืองในฐานะเป็นองค์กร หรือตัวกลางในการที่จะเข้าไปจัดแจง หรือจัดสรรผลประโยชน์ให้เกิดความเป็นธรรม แก่ประชาชนทุกฝ่าย โดยผู้ที่เข้าไปปกครองจะต้องดำรงอยู่ในศีลธรรม หากปราศจากศีลธรรมแล้วการปกครอง ย่อมไม่อาจบรรลุจุดมุ่งหมายได้ พุทธปรัชญาเถรวาทจึงเน้นที่หลักศีลธรรมเป็นสำคัญ^{๑๖}

๑.๓.๖ สมยศ จันทะวงษ์ ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดทางการเมืองของพระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) สรุปความได้ว่า ความคิดทางการเมืองของพระเทพเวทีได้รับอิทธิพลโดยตรงจากพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมจะพบว่าความคิดของท่านมิได้เป็นอุดมคติอันเลิศลอย แต่เป็นการมองสังคมนรอบด้าน ที่เป็นอยู่ด้วยความสนใจในการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ในขณะที่การพัฒนาด้านวัตถุเติบโตอย่างรวดเร็วการพัฒนาด้านจิตใจกลับเสื่อมถอยลง ความไม่สมดุลของการพัฒนาทั้งสองด้านก็เกิดขึ้น และนับวันยิ่งห่างการพัฒนาที่ผ่านมาจึงเกิดสภาพที่เรียกว่า “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา” ท่านจึงได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาสังคมการเมืองด้วยการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยพยายามยื่นหยัดอยู่บนหลักวัฒนธรรมของตน ท่านเห็นว่าความมั่นคง และรอบรู้ในฐานะวัฒนธรรมของตนเท่านั้นจึงสามารถนำเอาวัฒนธรรมที่แตกต่างมาใช้ได้ประโยชน์ มิเช่นนั้นจะทำให้เกิดโทษได้^{๑๗}

^{๑๖} พระมหาอภิวิชญ์ ธีรบุญโญ (ศรียะอาจ), “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๒.

^{๑๗} สมยศ จันทะวงษ์, “ความคิดทางการเมืองของพระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต)”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๓๕.

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งเน้นที่แนวความคิดทางการเมืองของเพลโต ศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับแนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ซึ่งจะเป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองทั้งที่เป็นบริบททางการเมือง และบริบททางสังคม เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคทางการเมืองและสังคม ซึ่งสามารถช่วยให้เกิดการแก้ไขปัญหาแบบยั่งยืน และนำมาซึ่งการพัฒนาที่ถูกต้องและเหมาะสม

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๕.๑ ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ที่จะศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ต้องการวิจัย

๑.๕.๒ วิเคราะห์ข้อมูล เปรียบเทียบแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งเพลโต และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

๑.๕.๓ สรุปผลของการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ และนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบ และเข้าใจถึงในแนวความคิดทางการเมืองของเพลโต

๑.๖.๒ ทำให้ทราบ และเข้าใจถึงในแนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

๑.๖.๓ ทำให้ทราบ และเข้าใจถึงแนวความคิดทางการเมืองที่สอดคล้อง และแตกต่างกันระหว่างเพลโต กับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

บทที่ ๒

แนวความคิดทางการเมืองของเพลโต

เพลโตเป็นนักปรัชญาเมธีที่ยิ่งใหญ่ของโลกพอๆ กับท่านโสคราตีสที่เป็นอาจารย์ของท่าน แต่เป็นนักปรัชญาเมธีที่แตกต่างจากโสคราตีสตรงที่ว่า ได้เขียนผลงานสำคัญไว้มากมายหลายเล่ม ในจำนวนผลงานเหล่านี้ เทย์เลอร์ได้ศึกษาผลงานของท่านซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มแรก เป็นบทสนทนากันในตอนต้นๆ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสนใจ และหลักการของโสคราตีสก่อนตายในทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ผลงานเรื่อง Apology, Crito, Euthyphro และ Gorgias กลุ่มที่สอง เป็นข้อเขียนที่เพลโตเขียนเกี่ยวกับปรัชญาแนวความคิดของเพลโตเอง โดยเฉพาะเรื่องทฤษฎีรูปแบบ อันได้แก่ Meno, Protagoras, Symposium, Phaedo, Republic และ Phaedrus กลุ่มที่สาม เป็นบทสนทนาที่เน้นหลักวิชาวิธีมากกว่าเชิงวิธี อันได้แก่ Parmenides, Theaetatus, Sophist และ Statesman และกลุ่มสุดท้ายเป็นบทละครอย่างทั่วไป อันได้แก่ Philebus, Timaeus และ Laws^๑

การศึกษาค้นคว้าความคิดทางการเมืองการปกครองของเพลโตนั้น ซึ่งผู้ศึกษาไม่สามารถจะทำการศึกษาจากผลงานทั้งหมดของเพลโตได้ จึงขอศึกษาเฉพาะประเด็นแนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่สำคัญของเพลโตเกี่ยวกับอุดมรัฐ (Republic) เท่านั้น ดังจะได้วิเคราะห์รายละเอียดดังต่อไปนี้

^๑ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, **ความคิดทางการเมืองเบื้องต้น**, (กรุงเทพฯ : ภาควิชารัฐศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๙), หน้า ๑๙ - ๒๐.

๒.๑ บริบททางการเมือง

ในช่วงวัยหนุ่มเพลโตต้องการเป็นข้าราชการของนครเอเธนส์มาก แต่ผลของความหายนชะงักของสงคราม ประกอบกับการปกครองที่ล้มเหลวของเหล่าสามสิบทรราช (Thirty Tyrants) ทำให้ความตั้งใจเป็นข้าราชการของเพลโตจึงต้องเปลี่ยนแปลงลง และปัจจัยหนึ่งก็มาจากระบบประชาธิปไตยในนครเอเธนส์เองที่ไม่มีความเป็นธรรม จึงทำให้โสกราตีสผู้เป็นอาจารย์ของเพลโตถูกประหารชีวิต เพลโตจึงละทิ้งแนวความคิดที่ตั้งใจไว้เดิม แล้วออกเดินทางท่องเที่ยวไปแสวงหาความรู้ในรัฐต่างๆ จนกระทั่งถึงเมืองอียิปต์จึงเกิดแนวความคิดขึ้นมาได้ แล้วกลับคืนมายังนครเอเธนส์เพื่อก่อตั้งสำนักอคาเดมี (Academy) เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้ทางปรัชญาแก่ชาวนครเอเธนส์และรัฐอื่นๆ ซึ่งอคาเดมีนี้ถือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของกรีกก็ว่าได้ และผลงานที่ทำให้เพลโตมีชื่อเสียงมากที่สุดก็คือ “แนวคิดอุดมรัฐ”^๒ จะเห็นได้ว่า หลักอุดมรัฐของเพลโตเกิดขึ้นมาจากแนวความคิดที่ไม่พอใจต่อสภาพสังคมที่ถูกกดขี่ข่มเหงจากชนชั้นปกครอง ทำให้ประชาชนทุกข์ยากและขาดระเบียบวินัย ซึ่งเพลโตได้เสนอแนวความคิดทางการเมืองการปกครองต่อสังคมในสมัยนั้น ถือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดทางปรัชญาทางการเมืองการปกครองของเพลโตนั้นก็คือ ผลอันเนื่องมาจากสภาพความปั่นป่วนในนครเอเธนส์ซึ่งเกิดการสงครามกลางเมือง และการพ่ายแพ้สงครามเป็นเหตุให้แนวความคิดของคนในสังคมทั่วไปในยุคนั้น ได้ตั้งเป็นข้อสงสัยหยิบยกมาเป็นปัญหาสนใจเกี่ยวกับธรรมชาติของคนในสังคมและการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดค้นทางการเมืองการปกครองในนครเอเธนส์นั้น ได้รับแรงกระตุ้นจากแนวคิดการเปรียบเทียบระบบแห่งการปกครองกับนครรัฐต่างๆ ซึ่งการปราศรัยของนครเอเธนส์ที่มีระบอบการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยต่อพวกสปาร์ตาที่มีการปกครองแบบคณาธิปไตยในสงคราม^๓

จากสภาพบริบทความปั่นป่วนทางการเมืองในนครเอเธนส์นี้เอง เพลโตจึงเสนอแนวคิดทางการเมืองขึ้นมาในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ว่า ประกอบด้วยจิต หรือวิญญาณที่

^๒ พระสรสิช รักพรม. “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองของพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗), หน้า ๗.

^๓ ฟัน ดอกบัว, **ปวงปรัชญากรีก**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒๗.

แตกต่างกัน จึงเป็นตัวสำคัญผลักดันให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมาไม่เหมือนกัน โดยแบ่งตามสภาพจิตใจของแต่ละบุคคลออกเป็น ๓ ระดับ เพื่อจะเป็นตัวกำหนดหน้าที่บทบาทของชนชั้นในบริบทการเมืองและรูปการปกครองในอุดมคติ อันได้แก่

๑. **ชนชั้นพลเมือง** เป็นบุคคลที่มีจิตใจอยู่ในภาคต้นหาครอบงำ มีความ ละโมบที่เกิดพื้นฐานมาจากความอยาก จึงมีหน้าที่ในการผลิต และสร้างเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับรัฐ ถือว่าชนชั้นพลเมืองมีมากที่สุดใ้ในนครรัฐ

๒. **ชนชั้นพิทักษ์** เป็นบุคคลที่มีจิตวิญญาณมีน้ำใจครอบครองสังคม เป็นพวก รักเกียรติยศชื่อเสียง มากกว่าทรัพย์สมบัติ มีน้ำใจสูง รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ประชาชน มีความอ่อนโยน กำลั้ร่างกายดี เหมาะแก่การเป็นผู้นำต่อต้านศัตรูภายนอกมากกว่า และให้ความคุ้มครองประชาชนภายในรัฐ

๓. **ชนชั้นปกครอง** เป็นบุคคลที่มีจิตวิญญาณประกอบด้วยเหตุผล ให้ความคุ้มครองประชาชน มีความฉลาด มีปัญญามาก รับรู้อะไรได้รวดเร็ว หมั่นแสวงหาแนวทางการศึกษาเล่าเรียน เป็นผู้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพิทักษ์ผลประโยชน์ของรัฐเป็นที่ตั้งบุคคลประเภทนี้มีจิตวิญญาณสูงส่ง^๔

๒.๑.๑ ผู้ปกครองและการเมืองที่ดี

เพลโตได้กล่าวถึงลักษณะของผู้ปกครองที่ดี และการเมืองที่ดีแยกออกกันดังนี้

(๑) ผู้ปกครองที่ดี

ในอุดมรัฐของเพลโตนั้นกล่าวถึงหัวใจสำคัญของอุดมรัฐก็คือลักษณะของผู้ปกครองที่ดี จะต้องเป็นราชาปราชญ์ หรือพระราชามีความรู้ความสามารถเป็นผู้ปกครองนครเท่านั้น ซึ่งรัฐที่จะเจริญก้าวหน้าได้นั้นจะต้องมีนักปกครองที่มีความสามารถในการปกครองรัฐเป็นผู้ปกครองที่ดี ถ้าผู้ปกครองรัฐมีความฉลาดทำให้ประชาชนในรัฐฉลาดไปด้วย สิ่งนี้เองที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองครั้งยิ่งใหญ่ ดังนั้นจึงต้องให้นักปราชญ์เป็นผู้ปกครอง เพราะนักปราชญ์ย่อมต้องการแต่ความรู้ ความยุติธรรม ความสวยงาม ความดี และนำรัฐไปสู่ความสงบสุขอันเป็นรัฐที่สมบูรณ์แบบ

^๔ พระสรสิข รักพรหม. “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองของพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๓๖.

นอกจากนี้เพลโตยังได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบุคคลที่จะเป็นสมาชิกของรัฐว่า บุคคลที่จะเป็นคนดีได้ก็โดยการเป็นสมาชิกของรัฐ เป็นคนดีโดยผ่านกระบวนการของรัฐ และความรู้สูงสุดซึ่งคนที่จะเป็นคนดี จะต้องทำก็คือ คนดีต้องรู้จักความดี และความดีนั้น เป็นความดีสูงสุด เพราะจุดหมายของชีวิตก็คือการเป็นคนดี และความรู้ต้องเป็นความรู้ ที่แท้ก็คือการรู้สิ่งที่เป็นจริง

ดังนั้น การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแบบแนวความคิดของเพลโตจะต้องเป็นผู้ที่มี ดวงวิญญาณที่มีคุณธรรมมากกว่าใครๆ ถ้ายังผู้ใดมีคุณธรรมมากและเข้าใจถึงการกระทำ ความดีอย่างแท้จริงได้ ไม่ใช่เข้าใจเพียงแค่ว่าความดีก็คือความดีเท่านั้น แต่จะต้องให้ เข้าใจความดีว่า “ความดีนั้นมันสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวมันเอง และผลสุดท้ายของความ ดีก็ยังคงดำรงอยู่ตลอดไป” ซึ่งนักปกครองมีอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ที่มีความดีอย่าง บริบูรณ์ ผั่งอยู่ในดวงวิญญาณอย่างบริบูรณ์ เพราะว่าถ้าจะเป็นนักปกครองที่ดีได้นั้น จะต้องใช้เวลาในการพัฒนาจิตใจ ซึ่งสิ่งที่สำคัญในการพัฒนานั้นก็คือให้การศึกษาอบรมแก่ ผู้ที่จะมาเป็นนักปกครอง

ผู้ปกครองรัฐที่ดีจะต้องมีร่างกายแข็งแรงและจิตใจที่สมบูรณ์ และจะต้องเป็น บุคคลที่ได้รับคัดเลือกมาแล้วเป็นอย่างดี การศึกษาก็เป็นเกณฑ์สำคัญที่จะต้องทำ การควบคุมอย่างเข้มงวดมาตั้งแต่เริ่มต้น ตลอดทั้งทำการควบคุมไปถึงวัยทารก และการ คัดพันธุ์ด้วย เพราะเพลโตมีความเชื่อในเรื่องผลทางพันธุศาสตร์มาก และผลจากการเลี้ยงดู มีอิทธิพลต่อการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ การคัดเลือกมนุษย์นั้นจะเริ่มต้นจากการให้มี การสืบพันธุ์ร่วมกันระหว่างผู้ชายดีที่สุด ซึ่งผู้หญิงดีที่สุดตามทัศนะของเพลโตได้แนะนำให้มี การแต่งงานหมู่เช่นเดียวกับชุมชนบุพกาล เพราะต้องการขจัดครอบครัวเดียวที่เต็มไปด้วย ความลำเอียง เด็กที่เกิดมาแล้วต้องถูกคัดออกจากบิดามารดา เพื่อป้องกันอคติโดยการ นำไปเลี้ยงไว้ในโรงเลี้ยงเด็กของรัฐเพื่อให้เกิดภราดรภาพระหว่งกัน จึงจะทำให้เกิด ความรู้สึกผูกพันว่าทุกคนเป็นพี่น้องกัน

เพลโตยังได้กล่าวถึงคุณลักษณะของนักปกครองที่ดีต้องประกอบด้วยคุณธรรม สำคัญ ๔ ประการ อันได้แก่ ความฉลาด ความยุติธรรม ความรู้จักประมาณ และความ กล้าหาญ ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ปัญญา (wisdom) บุคคลผู้มีความรู้คุณธรรมย่อมกระทำกิจกรรมทุกอย่างด้วย เหตุผลเสมอ หรือกล่าวได้ว่ากิจกรรมที่มีเหตุผลย่อมประกอบด้วยคุณธรรม ดังนั้นปัญญาจึง

เป็นคุณธรรมที่รวมเอาคุณธรรมอื่นๆ ไว้ทั้งหมด และเป็นรากฐานของคุณธรรมทั้งหมด เมื่อปราศจากปัญญาแล้ว คุณธรรมที่เหลืออยู่ก็ไม่อาจทำให้เที่ยงธรรมได้ ปัญญาจึงหมายถึง การกระทำที่เหมาะสมกับสถานการณ์ตามเวลา และสถานที่ เพลโตถือว่าการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ความระมัดระวัง การตัดสินใจที่แน่วแน่ และความสุขุมก็รวมอยู่ในคำว่าปัญญา

๒. ความกล้าหาญ (courage) เป็นคุณธรรมที่สำคัญมาก ในการดำรงชีวิต เพราะเป็นคุณธรรมที่จะเป็นการป้องกันชีวิตเรา ความกล้าหาญในที่นี้หมายรวมถึง ความอดทนเข้าไว้ด้วยกัน ความกล้าหาญเป็นคุณลักษณะภายนอก และความอดทนเป็นคุณลักษณะภายในของความกล้าหาญ เพราะความกล้าหาญนี้เอง บุคคลเราจึงบรรลุจุดมุ่งหมายได้โดยไม่มีอุปสรรค ดังนั้นความกล้าหาญจึงเป็นคุณสมบัติของสังคมที่ทุกคนยอมรับ

๓. ความรู้จักประมาณ (Temperance) เป็นคุณสมบัติของปัจเจกชน ซึ่งความรู้จักประมาณ หมายถึง การรู้จักควบคุมตัวเองโดยอาศัยเหตุผลให้อยู่บนความพอดี

๔. ความยุติธรรม (Justice) เป็นคุณธรรมทางสังคมที่รวมเอาคุณธรรม ทางสังคมทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกันโดยแท้จริง เช่น ความรัก ความกล้าหาญ ความรื่นเริง ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี การทำหน้าที่และการรักษาสัญญา เป็นต้น บุคคลผู้มีความยุติธรรมควรเป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลอื่นด้วย เพราะเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการแสดงออกซึ่งความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่นั้น^๕

คุณธรรมทั้ง ๔ ประการ เพลโตยกย่องความยุติธรรมเป็นคุณธรรมสูงสุดในอุดมรัฐ เพราะว่าคุณธรรมได้รวบรวมเอาคุณธรรมทั้งหมดเข้าไว้ด้วยกัน เป็นที่ยอมรับกันว่า “ผู้ยึดในอุดมคติที่ว่าคุณค่าที่สำคัญที่สุดของมนุษย์อยู่ที่สี่จะ ความรู้ ความยุติธรรม คุณธรรมและความงาม” เมื่อผู้ปกครองมีความฉลาด ผู้พิทักษ์ก็ต่อสู้อย่างกล้าหาญ คนงานก็ทำงานอย่างขยันขันแข็ง ทุกคนมีความเชื่อต่อเหตุผลที่ปกครองตน เมื่อมองจากทฤษฎีภายนอกแล้ว ความยุติธรรมก็คือ การแบ่งปันแรงงานที่สมบูรณ์นั่นเอง

^๕ พระสรสิข รัทพรม. “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองของพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๒๑ - ๒๒.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒) การเมืองที่ดี

ทรงสนะเกี่ยวกับอุดมรัฐของเพลโตที่เน้นการศึกษาเป็นเครื่องมือในการเมืองที่ดี และการแบ่งชนชั้นปกครอง ใครจะสังกัดชนชั้นใดให้ขึ้นอยู่กับความสามารถในทางการศึกษาของเขา เด็กที่เกิดจากพ่อแม่ผู้เป็นพลเมืองของประเทศ อาจจะได้เลื่อนชั้นเป็นนักปกครองก็ได้ ถ้าเขาได้รับการศึกษาที่ดี ส่วนเด็กที่เป็นลูกของนักปกครองอาจเป็นพลเมืองก็ได้ ถ้าไม่ประสบผลสำเร็จด้านการศึกษา ดังนั้นระบบการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสร้างคนให้เป็นนักปกครองที่ดี ในขณะที่เดียวกันก็เป็นเครื่องกลั่นกรองใช้เป็นหลักประกันว่าคนที่มีการศึกษาดี มีคุณสมบัติเหมาะสมเท่านั้น จึงจะได้เป็นนักปกครอง ซึ่งจะได้วิเคราะห์การศึกษาในอุดมรัฐที่ทำให้การเมืองที่ดีได้ตามลำดับดังนี้

๑. ขั้นต้น เป็นการให้การศึกษาแก่เด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จะได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกันทั้งเด็กชายและเด็กหญิง โดยวิชาที่ศึกษาเล่าเรียนประกอบด้วย กายบริหารและดนตรี กายบริหารเกี่ยวข้องกับการพัฒนาร่างกาย ในขณะที่ดนตรีถูกกำหนดขึ้น เพื่อยกระดับจิตวิญญาณ ดนตรินั้นหมายรวมเอา วัฒนธรรมเข้าไปด้วย ดังนั้นวิชาทั้งสองจึงรวมทุกวิชาที่ทำให้คนเป็นผู้ดี คือวรรณคดี ดนตรี และเลขคณิต เบื้องต้น วิชาเรียนจะต้องไม่เป็นแบบบังคับ แต่อาจมีเล็กน้อยเท่าที่จำเป็น เพราะคนที่เสรีชนไม่ควรเรียนเยี่ยงทาสการเรียนที่เกิดจากการบังคับ จะทำให้วิชาที่เรียนไม่ติดอยู่ในจิตวิญญาณ วิธีเรียนจะต้องมีความสุขสนุกสนานเหมือนวิธีเล่น ด้วยวิธีดังกล่าวจะทำให้รู้ได้ว่าใครมีความสามารถทางไหน และพร้อมจะถูกคัดเลือกในขั้นต่อไปในชั้นเรียนนี้ เป้าหมายของการศึกษาก็เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็ก ด้วยการอบรมให้มีระเบียบวินัยเมื่ออายุประมาณ ๑๘ ปี จะเน้นการฝึกฝนทางด้านการทหาร ทำให้ไม่มีเวลาว่างสำหรับการศึกษา

๒. ขั้นกลาง ผู้ที่สอบตกจากการคัดเลือกในขั้นต้นจะออกไปประกอบอาชีพเป็นพลเมือง ส่วนผู้ที่สอบผ่านจะได้เรียนต่อไปอีก ๑๐ ปี วิชาที่เรียนคงเหมือนกันในขั้นต้น เพียงแต่ต้องมีความรู้ลึกซึ้ง และมองเห็นความสัมพันธ์ที่แต่ละวิชามีต่อกัน ได้แก่ วิชาเลขคณิต เรขาคณิต และดาราศาสตร์

๓. ขั้นสูง เมื่ออายุครบ ๓๐ ปี มีการทดสอบอีกครั้งหนึ่งผู้สอบไม่ผ่านจะออกไปทำหน้าที่ผู้พิทักษ์ ผู้สอบผ่านจะได้เรียนต่อไปอีก ๕ ปี วิชาที่ศึกษาคือวิชาไดอะเลคติก หรือวิชาวิธี และหลักการสูงสุดทางด้านศีลธรรม เมื่อทุกคนเรียนจบหลักสูตรอายุครบ ๓๕ ปี

จะออกไปฝึกฝนปฏิบัติงานโดยการรับใช้ประชาชนในตำแหน่งผู้ช่วยราชาปราชญ์ จนกระทั่งมีอายุครบ ๕๐ ปี ผู้ที่ผ่านการทดสอบว่ามีความสามารถในทุกด้านแล้ว จึงจะมีสิทธิเข้ารับตำแหน่งราชาปราชญ์ตามวาระที่หมุนเวียนกันมาถึง ซึ่งวิชาที่ให้ศึกษาสำหรับบุคคลผู้ที่เตรียมตัวจะเป็นราชาปราชญ์ เป็นการศึกษาวิชาชั้นสูงสุด อันได้แก่ เลขคณิต เรขาคณิต ไดอะเลคติก^๖

ในการทำงานเดียวกัน ชนชั้นผู้ปกครอง ก็คือผู้ที่มีจิตภาคประกอบด้วยเหตุผลคอยควบคุมภาคอื่นทั้งหมด โดยเหตุผลจะเป็นตัวบ่งชี้อารมณ์ให้อยู่ในกรอบของความดี และพร้อมที่จะทำงานอันแท้จริงของตน ซึ่งนักปกครองที่พึงประสงค์จะต้องสัมพันธ์ภาพกับการจัดรูปแบบสังคมเบื้องต้น ในลักษณะที่นำเอาความสามารถของพลเมืองทั้งหมด ไปใช้ให้เป็นคุณประโยชน์ต่อรัฐ ชนชั้นปกครองนอกจากจะเป็นเพื่อนหรือมิตรกัน มีการฝึกฝนอบรมร่วมกันแล้ว ยังต้องมีทรัพย์สินสิ่งของที่อยู่อาศัย ภรรยาและมีบุตรร่วมกัน ทั้งนี้การมีภรรยาและบุตรร่วมกัน เพื่อไม่ให้มีใครรู้จักพ่อแม่ของตน เป็นการมองในแง่ส่วนรวม คือเห็นว่าความสัมพันธ์ทางการแต่งงาน การปกครองและการเลี้ยงดูเด็กเหล่านี้มีความสำคัญเกินกว่าจะปล่อยให้เป็นที่ของปัจเจกบุคคล หรือปล่อยให้เป็นเรื่องของโอกาสที่จะเป็นไปในแง่ดีหรือไม่ดี ดังนั้น การแต่งงานของชนชั้นปกครอง จะต้องได้รับการควบคุมจากรัฐโดยสมบูรณ์ นอกจากนี้แล้ว ผู้ปกครอง หรือ ราชาปราชญ์ ต้องมีคุณสมบัติราชาปราชญ์ คือต้องมีจิตใจสูงส่งสง่างาม เป็นผู้ใฝ่แสวงหาสัจจะ ความยุติธรรม ความกล้าหาญ ความมีขันติ และรู้จักประมาณดังนั้นคุณสมบัติที่สำคัญของราชาปราชญ์ คือ

๑. เป็นผู้มีความรู้ และคุณธรรม ประสบความสำเร็จ ทางปัญญาและความคิดที่จัดได้ว่าเป็นปกติธรรมดาทั่วไปได้ๆ ทั้งหมด
๒. มีความรู้ต่อสิ่งที่ให้คุณค่า ค่านิยม และความหมายแก่สรรพสิ่งทุกอย่างในโลก เพลโตเห็นว่า การกระทำที่ทั้งปวง ไม่มีวัตถุประสงค์อื่นใดนอกจากเพื่อสิ่งที่ดีงาม

^๖ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, *ความคิดทางการเมืองเบื้องต้น*, หน้า ๑๕-๑๘.

๓. ก้าวพ้นจากลักษณะภายนอกของสรรพสิ่งไปสู่รูปแบบ หรือความเป็นจริง
ดังนั้นเขาจึงก้าวพ้นจากประสบการณ์ส่วนตัวเกี่ยวกับความดีงาม และหยั่งรู้ถึงรูปแบบแห่ง
ความดี^๗

๒.๑.๒ รูปแบบการปกครองที่ดี

เพลโตเชื่อว่าระบบการเมืองการปกครองที่ดีตามหลักอุดมรัฐก็คือ ระบบอภิชนาธิปไตย
(Aristocracy) ที่อำนาจการเมืองการปกครองอยู่ในชนชั้นสูงเพียงชนชั้นเดียว โดยการถูก
คัดเลือกขึ้นมาจากการศึกษา มิใช่กลุ่มบุคคลผู้มาจากตระกูลมั่งมีหรือร่ำรวย ซึ่งชนชั้นนี้จะ
ผลัดเวียนเปลี่ยนวาระกันขึ้นทำหน้าที่เป็น ราชาปราชญ์ หรือกษัตริย์เมธีที่มีอำนาจเด็ดขาด
ในการสั่งการ

ส่วนทฤษฎีเกี่ยวกับระบบการเมืองที่ดีของเพลโตที่มีต่อระบบสังคมและ
การเมืองการปกครองที่มีอยู่ในสมัยนั้น มีอยู่ ๔ แบบ ซึ่งเกิดจากลักษณะของพลเมืองว่ามี
น้ำหนักทางวิญญาณ หรือทฤษฎีจะไปฝ่ายไหนมากกว่า ระบบการปกครองก็จะเป็นไปตาม
ลักษณะเช่นนั้นด้วย เมื่อรวมกับระบบการเมืองการปกครองตามแบบอุดมรัฐเข้าไปด้วยแล้ว
ก็จะมีอยู่ ๕ แบบ ซึ่งเรียงตามลำดับการปกครองที่ดีที่สุดไปหาแบบการปกครองที่เลวที่สุด
ตามทฤษฎีของเพลโตได้ดังนี้

๑. แบบอภิชนาธิปไตย ถือเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดในขณะนั้น ซึ่งมี
ระบบการปกครองโดยอำนาจการเมืองการปกครองอยู่ในชนชั้นผู้เป็นราชาปราชญ์
(Philosophers-Kings) เพราะราชาปราชญ์เป็นผู้ผ่านการทดสอบ คัดเลือกมาเป็นอย่างดี
มีคุณธรรม เมตตาแก่ประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครองทุกคน

๒. แบบโยธาธิปไตย ถือเป็นรูปแบบการปกครองที่ผู้ปกครองนิยมชมชอบใน
เกียรติยศชื่อเสียง บูชาเกียรติยศชื่อเสียงเหนือสิ่งอื่นใด อันเป็นแบบการปกครองของสปาร์ตา
ในเมืองสปาร์ตา ชนชั้นปกครองเป็นนักรบ ส่วนชนชั้นผู้ถูกปกครองเป็นทาสติดที่ดิน ทาส
เหล่านี้คือชนชั้นราษฎรแบบอุดมรัฐ เพลโตยกย่องสปาร์ตา เพราะเสรีชนในนครรัฐนี้ทุกคน
ต้องฝึกวิชาทหาร การใช้ชีวิตของเขาจึงถูกควบคุมด้วยระเบียบวินัยที่เคร่งครัด ดังนั้น รัฐที่

^๗ เพลโต, **อุดมรัฐ**, แปลโดย ปรีชา ช้างขวัญยืน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๖๐.

มีการปกครองอย่างนี้จึงไม่สนใจแสวงหาปรัชญา เมื่อระยะเวลาผ่านไปจากการบูชาเกียรติยศ ชื่อเสียงและอำนาจ ย่อมจะพาไปสู่การสะสมทรัพย์สินในที่สุด เมื่อมีคนร่ำรวยมากขึ้น การปกครองแบบรักเกียรติยศชื่อเสียง จะถูกความร่ำรวยครอบงำในที่สุดการปกครองก็จะตกอยู่ในมือของคนร่ำรวยเพียงกลุ่มเดียว

๓. แบบคนาธิปไตย (Oligarchy) ถือเป็นรูปแบบการปกครองที่ตั้งขึ้นมาเพื่อการประเมินทรัพย์สินของคนร่ำรวยเพื่อคนที่ร่ำรวย มีการจำกัดสิทธิทางการเมืองใช้เพื่อผลประโยชน์ในกลุ่มตน มีการกดขี่เอาัดเอาเปรียบคนอื่นโดยมุ่งเพื่อประโยชน์ตนเพียงอย่างเดียว เมื่อความมั่งคั่งและคนมั่งคั่งได้รับการยกย่องในรัฐ คุณธรรมและคนดีย่อมถูกเหยียดหยาม คนรวยเป็นผู้ปกครองส่วนคนจนไม่มีโอกาสได้ตำแหน่งทางการเมือง เมื่อความอยากไม่มีที่สุดก็เกิดการแก่งแย่งระหว่างกลุ่มคนรวยด้วยกันเอง การปกครองก็อ่อนแอลง คนจนที่ถูกกดขี่จึงได้โอกาสล้มอำนาจลงแล้วเสนอการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้น

๔. แบบประชาธิปไตย ถือเป็นารปกครองโดยประชาชนเพื่อประโยชน์ของประชาชน แต่เพลโตเห็นว่าารปกครองแบบประชาธิปไตยนี้ ยังมีข้อบกพร่องอยู่มาก เพราะให้เสรีภาพเกินไปจนเลยขอบเขต เมื่อคนส่วนใหญ่มีความรู้่น้อย และฉลาดน้อยเป็นผู้ที่ใช้สิทธิออกเสียงส่วนใหญ่คือ เป็นประชามติในการบริหารจัดการรัฐ ย่อมนำไปสู่เป้าหมายที่ผิดพลาด อีกประการหนึ่งการที่ประชาธิปไตยเน้นที่เสรีภาพเกินไป ทุกคนต่างเรียกร้องหาความเสมอภาค ทุกคนมีเสรีภาพในการออกความคิดเห็นอย่างเสรี ตัวรัฐเองก็มีเสรีภาพไปด้วย นานวันเข้าก็ไม่มีใครเกรงกลัวหรือเคารพต่อกฎระเบียบของสังคม เพราะต่างคนต่างถือว่าตัวเองมีเสรีภาพทำอะไรได้ตามใจ ขาดวินัยในตัวเอง จึงเกิดความแตกร้างกันในภาครัฐ จนเป็นเหตุให้ต้องมีใครคนหนึ่งเข้มแข็งมาเป็นผู้นำที่สามารถควบคุมเหตุการณ์ได้ นั่นก็คือ การนำไปสู่การปกครองแบบทรวราชในที่สุด

๕. แบบทรวราช ถือเป็นารปกครองแบบเผด็จการ ซึ่งการปกครองแบบทรวราชนี้ สืบเนื่องมาจากการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะภายหลังจากเกิดเหตุวุ่นวายขึ้นในระบบประชาธิปไตยจนไม่สามารถจะยุติลงได้ ก็จะปรากฏบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่แสดงถึงความสามารถเข้ามาระงับเหตุการณ์ให้สงบลงในตอนแรกเขาดูเหมือนวีระบุรุษของประชาชน และต่างสัญญาว่าจะให้ทุกคนมีเสรีภาพ แต่ในไม่ช้าเขาก็จะมัวเมาในอำนาจจนเป็นเหตุ

นำไปสู่ระบบเผด็จการในที่สุด เพลโตเห็นว่า ระบบการปกครองแบบทรราชนี้เป็นระบบที่เลวที่สุดของการปกครองที่ไม่มีกฎหมาย หรือทุกระบบดังกล่าวมา^๕

จากแนวคิดทางการเมืองทั้ง ๕ แบบนั้น เพลโตยกย่องการเมืองการปกครองแบบอภิชนาธิปไตยมากที่สุด และยังได้อุปมาเปรียบเทียบลักษณะราชาผู้เป็นปราชญ์เหมือนกับนักโทษหลุดออกจากเครื่องจองจำว่า

คนทั้งหลาย เหมือนนักโทษที่ถูกคุมขังอยู่ในถ้ำ มองเห็นสิ่งต่างๆ เพียงเงาสะท้อนของวัตถุจากแสงคบเพลิง เมื่อนักโทษนั้นพ้นจากที่คุมขัง และออกจากถ้ำแล้ว เขาจะพบกับสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง เห็นดวงอาทิตย์เป็นที่มาของสิ่งต่างๆ ตลอดจนมีความเข้าใจแม่แบบ หรือต้นกำเนิดของสิ่งต่างๆ อันเปรียบเสมือนแม่แบบแห่งความจริงและความดีทั้งปวง เมื่อราชาปราชญ์ได้รู้ความจริงแล้ว ต้องกลับคืนสู่ถ้ำ เพื่อชี้ความจริงนั้นแก่นักโทษ (พลเมือง) ผู้อยู่ในถ้ำ^๖

รูปแบบการเมืองการปกครองที่ดี จะต้องมีราชาผู้เป็นปราชญ์ปกครองซึ่งเปรียบเหมือนหมอรักษาโรคให้แก่คนไข้ คือพลเมืองหรือประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง ความสัมพันธ์ของนักการเมืองกับประชาชนเหมือนกับคนไข้ ดังนั้น การปกครองบ้านเมืองต้องขึ้นอยู่กับนักปราชญ์ที่มองเห็นประโยชน์และความสำคัญเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นที่ตั้ง ย่อมบริหารบ้านเมืองให้พ้นจากความทุกข์ยาก

๒.๑.๓ อิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมือง

ระบบความเชื่อในศาสนาของชาวกรีกโบราณเป็นแบบพหุเทวนิยม คือนับถือเทพเจ้าหลายองค์ ถือว่าธรรมชาติต่างๆ ล้วนแต่มีเทพเจ้าสิงสถิตอยู่ทั้งสิ้น ดังนั้น เทพเจ้าจึงมีมากและอีกประการ ชาวกรีกถือว่าศาสนาและการเมืองหรือรัฐไม่แยกออกจากกัน โดยเทพเจ้าในศาสนากรีกจึงมีลักษณะเหมือนกับมนุษย์ รวมทั้งอุปนิสัยใจคอ รูปร่างหน้าตาแต่ก็มีอิทธิฤทธิ์มากและเป็นอมตะนิรันดร์

^๕ พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๒), หน้า ๑๙๐ – ๑๙๑.

^๖ Plato. *The Republic of Plato*. Translated by H.D.P. Lee. (Maryland : Penguin Book Ltd., 1959), P.516.

จะเห็นได้ว่า ในโบราณชาวกกรีกให้ความเคารพเทพเจ้ามาก ถึงแม้เทพเจ้าจะมีกิเลสตัณหา ความโกรธ ความเกลียด และมีความประพฤติไม่แตกต่างจากมนุษย์ พวกเขา ก็ให้ความเคารพเลื่อมใสศรัทธามีการบวงสรวงบูชาอ่อนน้อมต่อเทพเจ้า เพราะเชื่อว่าเทพเจ้ามีอิทธิฤทธิ์มากสามารถดลบันดาลให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้^{๑๐}

เพลโตได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องของอิทธิพลศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมือง การปกครองว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้ “เทพเจ้าก็เหมือนรัฐ รัฐก็เหมือนกับเทพเจ้า” โดยยกเอาจากเรื่องราวกกรีกของโสคราตีสที่ถูกกล่าวหาว่า เป็นผู้ที่สร้างเทพเจ้าขึ้นมาใหม่ ถือว่ามีความผิดร้ายแรงต่อรัฐด้วยเช่นกัน แม้แต่เรื่องทางการเมืองการปกครองกับสงครามเทพเจ้าเหล่านี้ ก็มีอิทธิพลมากต่อการดำเนินกิจการของรัฐดังมีคำที่ยืนยันถือได้ว่า “ครอบครัวหนึ่ง เทมิสโตคลีสไม่เห็นด้วยและรู้ว่านครเอเธนส์จะรับศึกไม่อยู่ จึงเพทุบายว่า พระเจ้าเดลฟิบอกใบ้ให้ใช้กำแพงไม้รบเปอร์เซีย ไม่มีใครกล้าขัดคำสั่งเทพเจ้า”^{๑๑}

ด้วยการยกย่องถ้อยคำนี้มากกล่าวแสดงเพื่อชี้ให้เห็นว่า ชาวกกรีกกับศาสนาหรือความเชื่อเรื่องเทพเจ้า และมีความสำคัญต่อความรู้สึกของชาวกกรีกมาก ดังนั้นการเมืองการปกครองกับศาสนาจึงไม่อาจแยกออกจากกันได้ นอกจากนั้น เพลโตยังได้กล่าวถึงอิทธิพลศาสนาที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองเกี่ยวกับปัญหาโสคราตีสถูกประหารแบบไม่ได้รับความเป็นธรรม เนื่องจากนักการเมืองชื่อนี้ดัดสกับพรรคพวกไม่พอใจโสคราตีสมักมีคำถามที่ท้าทายทฤษฎีการปกครองที่รัฐบาลใช้อยู่ ทำให้ประชาชนเห็นว่า “การปกครองระบบประชาธิปไตยไม่ใช่รูปแบบการปกครองที่ดี เพราะมติมหาชนอาจเป็นมติที่เลวก็ได้ และนครเอเธนส์เองยังไม่เคยมีผู้นำที่สามารถสอนคุณธรรมแก่ชาวนครเอเธนส์ได้”^{๑๒} ซึ่งลักษณะคำกล่าวที่โสคราตีสใช้ดำเนินชีวิตประจำวันแบบนี้ทำให้รัฐบาลอยู่ลำบาก เนื่องจากนครเอเธนส์อยู่ในสภาพที่ลำบากพึ่งพิงสงครามสปาร์ตา เพราะโสคราตีสมักชักชวนคนหนุ่มวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอยู่เนืองนิต แม้จะมีเจตนาดีก็ตามแต่เกิดผลเสียต่อบ้านเมืองมากมาย จึงเป็นเหตุให้ชื่อนี้ดัดสกับพรรคพวกผู้นำทางศาสนาพยายามให้ร้ายโสคราตีสด้วยคำกล่าวที่ว่า “โสคราตีสไม่เคยเคารพบูชาศาสนาของเอเธนส์และทำให้คนหนุ่มเสื่อมเสีย” พร้อมกันนั้นก็มี

^{๑๐} พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, หน้า ๒๘.

^{๑๑} เพลโต, **โสคราตีส** แปลโดย สุลักษณ์ ศิวรักษ์, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔๙.

^{๑๒} ฟินิจ รัตนกุล, **เพลโตและปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕), หน้า ๒-๓.

การสร้างละครโศกนาฏกรรมล้อเลียนโสคราติสเป็นเหตุให้ประชาชนเกลียดชัง มองว่าโสคราติสเป็นอันตรายต่อบ้านเมือง และในที่สุดขึ้นศาลเขาก็ถูกประหารชีวิต หากพิจารณาอิทธิพลศาสนาที่มีต่อความเชื่อทางการเมืองของเพลโตแล้ว ต้องดูจากข้อพิจารณาของเพลโต นำมายกเป็นตัวอย่างว่า “โสคราติสยังนับถือเทพเจ้านครเอเธนส์อยู่ แม้เพื่อนสนิทบอกให้เขาหนีไปก็ไม่ยอม เพราะโสคราติสตระหนักว่าสิทธิของสังคมเหนือกว่าสิทธิปัจเจกชน “คนดีคือคนเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง” แม้เพื่อนว่ายอมจ่ายเงินแทนค่าลงโทษให้โสคราติสก็ไม่รับ เขายอมถูกลงโทษประหาร ซึ่งในวันสุดท้ายก่อนที่โสคราติสจะถูกประหารชีวิตเพลโตได้บันทึกคำกล่าวโสคราติสเกี่ยวกับอมตะวิญญาณว่า “มนุษย์ประกอบด้วยร่างกายกับวิญญาณ วิญญาณเป็นสิ่งอมตะไม่ตายไปพร้อมกับร่างกาย ร่างเป็นเสมือนที่คุมขังของวิญญาณ เมื่อเราตายวิญญาณก็เป็นอิสระจากร่างกาย”^{๑๓} ยังได้กล่าวอีกว่าโสคราติสได้ขอร้องให้ลูกศิษย์นำเอาไก่ไปมอบแก่เอскуปิอุส (Aesculepius) คือเทพเจ้าแห่งยาและอาหารที่คอยดูแลรักษามิให้เขาเจ็บป่วยทรมานร่างกาย นี่ก็เป็นหลักฐานยืนยันได้ว่าเพลโตมีความเชื่อในอิทธิพลศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมืองการปกครองเช่นเดียวกับโสคราติสผู้เป็นอาจารย์ที่ว่า “ไม่มีใครหรอกที่จะแสดงได้ว่าคนที่จวนจะตายนั้นวิญญาณจะกลับไม่เที่ยงธรรม เพราะความตายนั้น”^{๑๔} ภายหลังจากโสคราติสผู้เป็นอาจารย์ถูกประหารแล้ว เพราะความเคารพในเทพเจ้าแห่งนครเอเธนส์นั่นเอง โดยเพลโตก็ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอีกเช่นกัน นี่ก็เป็นการแสดงความเคารพในศาสนาแห่งรัฐ

ทรรศนะความเชื่อเรื่องศาสนากับการเมืองการปกครองของเพลโตแล้ว เป็นเชิงอภิปรายแบบจิตนิยมมากกว่า โดยแบ่งโลกตามความคิดของมนุษย์ออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ โลกที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เป็นสิ่งที่เกิดจากประสาทสัมผัส กับโลกแห่งความคิด หรือแบบ (Form) หรือโลกแห่งอุดมคติ ต้องอาศัยทฤษฎีรูปแบบ (Theory of Form) ซึ่งเพลโตมีความเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกมีเพียง ๒ ชนิด คือ สิ่งที่ปรากฏอยู่ และรูปแบบที่เป็นจริงของสิ่งนั้น สิ่งที่ปรากฏอยู่ก็คือ มนุษย์อาจจะเกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ แต่รูปแบบที่เป็นความดีสูงสุดจะยังปรากฏอยู่ในโลกชั่วนิรันดร์ ดังเช่นปรากฏอยู่ในอิทธิพลความเชื่อเรื่องศาสนาของเพลโตว่า

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘ - ๑๑.

^{๑๔} เพลโต, **อุดมรัฐ**, แปลโดย ปรีชา ช่างขวัญยืน, หน้า ๓๙๓.

พระผู้เป็นเจ้าของโลกไม่ใช่ผู้ที่สร้างอย่างแท้จริง เป็นเพียงผู้ออกแบบโลก จัดโลกและสิ่งต่างๆ ให้เป็นระเบียบเท่านั้น โลกที่ปรากฏประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ น้ำ ดิน ลม และไฟ วิญญาณโลกเป็นตัวกลางระหว่างโลกที่ปรากฏกับโลกแห่งความคิด

ซึ่งในทฤษฎีเพลโตนั้นจัดแบ่งวิญญาณออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๑. ส่วนที่มีเหตุผลซึ่งมีสติปัญญาแต่กำเนิด
๒. ส่วนที่มีอารมณ์ซึ่งเป็นส่วนที่ควบคุมร่างกาย
๓. ส่วนที่มีความต้องการหรือความอยาก^{๑๕}

แสดงให้เห็นได้ว่า วิญญาณนี้เป็นอมตะ เป็นอยู่ในสภาพนิรันดร์ จุดมุ่งหมายสูงสุดของวิญญาณก็คือการกลับไปสู่โลกแห่งอุดมคติ (อุดมรัฐ) หรือเป็นโลกแห่งความคิดเพื่อความยุติธรรมในสังคมนั่นเอง

๒.๑.๔ การมองปัญหาทางการเมืองในเชิงพัฒนา

สืบเนื่องมาจากปัญหาทางการเมืองการปกครองที่เกิดขึ้นในสมัยของเพลโตนั้นเกิดมาจากสภาพความปั่นป่วนในนครเอเธนส์ ซึ่งเกิดสงครามกลางเมือง และการฟ่ายแพ้สงครามจนเป็นเหตุให้แนวคิดของคนทั่วไปในสังคมยุคนั้นได้ตั้งเป็นข้อสงสัย หรือตั้งเป็นปัญหาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองว่า ปัญหาทางการเมืองเกิดมาจากสาเหตุอะไร และจะมีแนวทางแก้ไขอย่างไร เพื่อจะได้พัฒนาข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น

เพลโตได้ให้ทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองการปกครองว่า ปัญหาทางการเมืองการปกครองส่วนใหญ่เกิดมาจากความโง่เขลาเบาปัญญา คือขาดการศึกษาอย่างเพียงพอ และความไร้สมรรถภาพของนักการเมือง และมีการใช้กำลัง และความเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรง เพื่อความเป็นพรรคเป็นพวกพ้อง เห็นประโยชน์ตนมากกว่าเห็นประโยชน์ส่วนรวมของรัฐ

เพลโตได้ให้ทฤษฎีว่า หนทางที่จะแก้ไขปัญหาทางการเมืองการปกครองได้ค่อนข้างจะมีดมน เว้นเสียแต่ว่า จะมีการคัดคนโดยการเลื่อนขึ้นมาจากระบบการศึกษา เมื่อศึกษาสำเร็จจนจบชั้นราชาปราชญ์แล้วจึงจะให้เป็นผู้ปกครอง นอกจากนั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ในเรื่องทรัพย์สินส่วนบุคคล เพื่อป้องกันปัญหาตั้งแต่รากฐาน จะต้องยกเลิก

^{๑๕} สติติ วงศ์สุวรรณ, **ปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๙.

กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทั้งหมดเสียก่อน และถือว่าการให้การศึกษาแก่ประชาชนมีความจำเป็นในการพัฒนาารัฐมากขึ้น

จากปัญหาความปั่นป่วนทางการเมืองนี้เอง ทำให้เพลโตได้กล่าวถึงแนวความคิดการพัฒนาทางการเมืองไว้ว่า “รัฐมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาให้แต่ละบุคคลมีความก้าวหน้า ถ้าหากแต่ละบุคคลเป็นคนดี ย่อมทำให้เกิดกลุ่มชนที่ดี ดังนั้น หน้าที่ของรัฐก็คือทำให้ทุกคนมีชีวิตที่ดี แต่แต่ละบุคคลควรจะเป็นที่สงรองจากรัฐ”^{๑๖} ซึ่งลักษณะการมองปัญหาการเมืองในเชิงพัฒนาของเพลโตก็เพื่อให้มนุษย์ผู้เป็นนักปกครอง หรือนักการเมืองอาชีพ จะต้องมีการพัฒนาทั้งทางร่างกายให้สมบูรณ์ และพัฒนาสุขภาพจิตให้ดี เรียกว่าวิญญาณ (Soul) หลักการพัฒนาทั้งสองส่วนนี้นำมาสู่การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี

๒.๑.๕ จุดเด่น และจุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมือง

เพลโตเป็นนักคิดทางการเมืองการปกครองที่สำคัญของโลก ด้วยการแยกประเด็นการปกครองออกจากกันให้สังคมได้เรียนรู้ ประกอบด้วย

(๑) จุดเด่นตามแนวความคิดทางการเมือง

จุดเด่นตามแนวความคิดทางการเมืองของเพลโต ได้แก่ การครุ่นคิดถึงปัญหาการเมืองการปกครองของสังคมการเมืองที่เรียกว่า “Poiteia หรือในภาษาอังกฤษคือ Polity” หมายถึง สังคมการเมืองรูปแบบใดแบบหนึ่ง เรื่องนี้เป็นหัวข้อสำคัญที่ปรากฏอยู่ในผลงานศึกษาของเพลโตเรื่องอูโตมรัฐ หรือสังคมทางการเมืองในอูโตมคติ ซึ่งต่างไปจากความคิดของนักคิดคนอื่น ๆ ได้แก่

๑. การเน้นหนักในเรื่องลักษณะของความสัมพันธ์ทางการเมือง วิธีการที่มนุษย์มารวมกันเป็นกลุ่มที่มีระเบียบ และวิธีการดำเนินการเช่นนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ

เพลโตให้ทรรศนะว่า คุณสมบัติทางศีลธรรมของมนุษย์ควรจะเป็นแบบเดียวกันกับคนที่มีความสุข กล่าวคือ คุณธรรมต่างๆ ที่จะประกันให้เกิดความสมานฉันท์ปรองดองของชีวิตที่มีการรวมกลุ่มคล้ายกับคนมารวมกลุ่มกันด้วยศรัทธาต่อศาสนจักรแทนที่จะเป็นการจงรักภักดีต่อรัฐ

^{๑๖} บุญทัน ดอกไธสง, **พื้นฐานแนวความคิดปรัชญาทางการเมือง**, (กรุงเทพฯ : ทิพย์อักษรการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๘๓.

๒. การเน้นหนักในเรื่องคุณสมบัติทางศีลธรรม อันพึงประสงค์ หรือแบบแผนของพฤติกรรมอันพึงประสงค์^{๑๗}

จะเห็นได้ว่า เพลโตมีความเชื่อเรื่องปัญญา ความกล้าหาญ ความอดทนอดกลั้น ความยุติธรรม เป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างยิ่งของนักปกครอง คุณสมบัติสองประการแรกสำคัญต่อนักปกครองที่ดี สองคุณสมบัติหลัง ถือว่าพึงบังเกิดขึ้นในทุกคนทุกกลุ่ม และประชากรโดยส่วนรวมของรัฐ ความอดทนอดกลั้น และความยุติธรรม ยังเป็นเครื่องแสดงออกถึงความร่วมมืออย่างสมานฉันท์ปรองดองกันระหว่างส่วนต่างๆ ของส่วนรวมทั้งหมด

นอกจากนั้น สิ่งที่มีมองว่าเป็นจุดเด่นทางการเมืองของเพลโตก็คือ หลักอุดมรัฐ ถือเป็นแนวความคิดที่ประกอบด้วย หลักการปกครอง หลักการศึกษา หลักเศรษฐกิจ หลักปรัชญา และประวัติศาสตร์ ตามทรรศนะเกี่ยวกับปรัชญาอุดมรัฐของเพลโตแล้ว จะมองการเมืองเป็นศิลปะอย่างหนึ่งเป็นเช่นเดียวกับศิลปะทั้งปวง การที่จะนำเอาหลักอุดมรัฐมาใช้สำเร็จได้ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญการ โดยเพลโตโจมตีระบบการปกครองในนครเอเธนส์ว่าใช้หลักความสามารถสารพัดอย่างแบบง่าย ๆ เป็นแบบเบริเคลีส กล่าวคือหลักที่ว่า การปกครองโดยพลเมืองดีสมัครเล่นนั้นเป็นดีที่สุด ด้วยการยกสมการทางการเมืองและศิลปะมาเป็นรากฐานอุปมาอุปไมยหลายประการในหลักอุดมรัฐ เพลโตเปรียบเทียบการปกครองกับศิลปะของบุรุษกับศิลปะการแพทย์ ว่าจุดเด่นการปกครองอยู่ที่ความสามารถกับความรู้ ต้องเป็นผู้มีปัญญาเข้าใจหลักเหตุผล รัฐบุรุษไม่อาจได้ความรู้มาด้วยการอาศัยญาณสำนึกมากเกินไปเช่นเดียวกับนักศึกษาแพทย์อาจเรียนรู้สรีรวิทยาโดยอาศัยญาณพิเศษได้ เพลโตยังกล่าวต่อไปอีกว่า ประชาชาติไร้คุณสมบัติเหมาะสมและขาดความสามารถจริงๆ ที่จะกำหนดนโยบายของรัฐ คุณธรรมคือความรู้ มองว่าคนมีความรู้มีความสามารถแตกต่างกันในการเรียนรู้ มีไม่กี่คนเท่านั้นที่อาจเกิดคุณธรรมระดับที่เหมาะสมกับตำแหน่ง

^{๑๗} ชุมพล สังขปริชา, **ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาตินมนุษย์**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๕๐.

หน้าที่ปกครองได้ หน้าที่ใหญ่ของรัฐก็คือการจัดระเบียบให้อำนวยส่งเสริมต่อการปกครอง โดยชนชั้นนำที่มีคุณธรรม^{๑๘}

ในที่สุดความยุติธรรมเกิดขึ้นพร้อมกับคุณธรรม ทำให้เกิดความผสมกลมกลืนในระบบการปกครอง อุปมาได้กับการเมืองเกิดขึ้นมาได้เพื่อสนองความต้องการแลกเปลี่ยนบริการกัน และรัฐจะต้องสนองความต้องการจุดนี้ให้ดีที่สุดจึงจะเป็นรัฐที่สมบูรณ์ ซึ่งคุณธรรมที่เป็นจุดเด่นของนักปกครองในอุดมรัฐเพลโตก็คือ ปัญญา กำลังจิต และการควบคุมตนเอง ปัญญาจะพบได้ในราชาปราชญ์ กำลังจิตเป็นลักษณะจิตของทหาร ส่วนการควบคุมตนเองใช้ทั้งนักปกครอง ทหาร และคนทั่วไป^{๑๙}

(๒) จุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมือง

เพลโตได้กล่าวถึงจุดอ่อนแนวความคิดทางการเมืองการปกครองไว้อย่างชัดเจน โดยชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องเป็นอันดับแรก ก็คือความเขลาอันเนื่องมาจากขาดการศึกษาอย่างเพียงพอ และไร้สมรรถภาพของนักการเมือง เขาไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับหลักการประชาธิปไตยของนครเอเธนส์ที่ทำให้อำนาจการปกครองแก่ประชาชนทุกคนซึ่งส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ทางการเมือง เมื่อนครเอเธนส์พ่ายแพ้แก่สปาร์ตา ชาวเอเธนส์ส่วนใหญ่ชื่นชมความมีระเบียบวินัยของทหารสปาร์ตา แต่เพลโตเองก็ได้นิยมชมชอบนักในการเน้นการศึกษา ด้านการทหารอย่างเดียว เขาก็ยังเลื่อมใสการอุทิศตนในหน้าที่ของประชาชนต่อรัฐเป็นอย่างยิ่ง

จุดบกพร่องอีกประการหนึ่ง ก็คือมีการใช้กำลังและความเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรงในการดิ้นรนเพื่อความเป็นพรรคเป็นพวกพ้อง อันทำให้เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนตัวเหนือประโยชน์ส่วนรวมของรัฐ เพลโตเห็นว่า ความผสมผสานของชีวิตทางการเมืองการปกครองมีความสัมพันธ์อันเหมาะสมระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและส่วนรวม เป็นเพียงความฝันอันเลื่อนลอยเท่านั้น^{๒๐}

^{๑๘} เสน่ห์ จามริก, *ความคิดทางการเมืองของเพลโตถึงปัจจุบัน*, (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๐), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

^{๒๐} ขวลิต ศิริภิรมย์, *ปรัชญาการเมืองและหลักจริยธรรมสมัยนครรัฐกรีก*, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๕), หน้า ๖๖ - ๖๗.

นอกจากนั้น สิ่งที่มีมองว่าเป็นจุดอ่อนทางการเมืองเสมอเช่นเดียวกับแนวความคิดของเพลโต ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใดนักการปกครอง นักการเมือง นักปฏิวัติมักจะนำมากล่าวอ้างอยู่เสมอในเหตุการณ์เข้าครอบครอง หรือเข้ายึดอำนาจจากรัฐอื่น จากบุคคลอื่น ว่าเป็นความชอบธรรมทำเพื่อปกป้องรัฐและอาณาประชาราษฎร์ ทำเพื่อรักษาความยุติธรรมในสังคม ถือเป็นเรื่องธรรมดาความยุติธรรมย่อมมาพร้อมกับผลประโยชน์ของผู้แข็งแรงกว่าผู้มีพลังมากกว่าย่อมทำถูกต้องเสมอ (Might is right) นี่ถือเป็นจุดอ่อนของระบบการเมืองโดยตรง และผู้ยึดอำนาจมักใช้ผลประโยชน์ตนมาแอบแฝงเสมอ ถ้าจะกล่าวถึงจุดอ่อนทางการเมืองในทฤษฎีของเพลโตก็คือ ความยุติธรรมที่มักนำมาอ้างทางการเมืองเพื่อใช้เป็นหลักความดีของตน สิ่งที่อยู่ตรงข้ามก็คือ การสร้างความยุติธรรม หรือสิ่งชั่วร้ายให้แก่คนอื่น ดังที่เพลโตกล่าวไว้ว่า “ในทุกๆรัฐ จะมีหลักเกี่ยวกับความยุติธรรมอันเดียวกัน กล่าวคือผลประโยชน์ของรัฐบาลนั่นเอง และโดยที่รัฐบาลเป็นผู้มีอำนาจ ดังนั้นมีหลักอันหนึ่งของความยุติธรรม คือผลประโยชน์ของผู้แข็งแรงกว่า”^{๒๑}

อีกประเด็นหนึ่ง ถือเป็นจุดอ่อนทางการเมืองที่สังคมไม่ยอมรับแนวความคิดทางการเมืองของเพลโต โดยเพลโตเสนอหลักเกณฑ์บทลงโทษไม่เท่าเทียมกันในสังคมว่า

สำหรับการนอนหลับทับสิทธิ์ของสมาชิกชนชั้นมั่นคงทั้งสามชั้นนั้น จะมากน้อยลดหลั่นกันลงไป ยังมีทรัพย์มากหากเมินเฉยสิทธิ์ทางการเมือง จะถูกลงโทษมากกว่าผู้มีทรัพย์สมบัติน้อยกว่า แต่ชนชั้นต่ำสุดไม่มีบทลงโทษจะออกคะแนนเสียงหรือไม่ออกก็ได้ไม่สำคัญ^{๒๒}

นี่แสดงว่า แนวความคิดทางการเมืองของเพลโตยังขาดความเท่าเทียมกัน หรือความยุติธรรมในสังคม ยังไม่ถือว่าเป็นการเมืองระบบประชาธิปไตยที่แท้จริง ถือเป็น การปกครองอยู่ในลักษณะแบบคณาธิปไตยผสมผสานกัน เพราะให้สิทธิชนชั้นต่ำมากเกินไป มีการวางมาตรฐานตัดสินทางการเมืองอยู่ที่ความสามารถของบุคคลที่แสวงหาทรัพย์สินมาเพื่อประโยชน์ของรัฐ ย่อมถือว่ามีความสามารถทางการเมืองมากกว่าบุคคลอื่น

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

^{๒๒} สุขุม นวลสกุล และ บรรพต วีระสัน, **ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง และพุทธ ศาสตร์กับความคิดเชิงการเมือง**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๔๐-๔๑.

๒.๒ บริบททางสังคม

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เพราะมนุษย์ไม่อาจอยู่ตามลำพังคนเดียวได้ เนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจการยังชีพเป็นตัวบีบบังคับให้มนุษย์รวมกลุ่มกันเป็นสังคม เป็นชุมชน และเป็นรัฐ เหตุผลสำคัญที่จำเป็นจะต้องอยู่กันเป็นสังคม มีการสร้างวัฒนธรรมประเพณีทางการเมืองการปกครอง

๒.๒.๑ สังคมทางการเมืองที่ดี

เพลโตได้กล่าวไว้ในอุดมรัฐเกี่ยวกับลักษณะทางสังคมทางการเมืองที่ดีว่า “อุดมรัฐ” ถือเป็นรัฐที่สร้างขึ้นด้วยความพิเศษหลายประการแตกต่างจากรัฐอื่นๆ ก็คือมีหลักการแบ่งงานกันทำและแบ่งชนชั้นการปกครองตามความถนัดตามธรรมชาติโดยการศึกษาที่ดีว่าพิสดารมาก แม้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อ สังคม ประเพณี ความเป็นอยู่ของประชาชนในอุดมรัฐย่อมแตกต่างกันออกไป และสิ่งหนึ่งที่ทำให้เพลโตตระหนกอยู่เสมอก็คือพลังแตกแยกในสังคมอันเกิดจากความขัดแย้งในเรื่องการครองทรัพย์สินหรือกรรมสิทธิ์ในการมีทรัพย์สินการต่อสู้อำนาจทางการเมืองระหว่างฝ่ายมีและฝ่ายไม่มีของคนในสังคม

ดังนั้น หากปล่อยให้สังคมนการเมืองมีลักษณะเช่นนี้ ในรัฐที่สมบูรณ์แล้วก็จะทำให้เสียดุลของคนในสังคม ในทฤษฎีเพลโตแล้ว ถือว่าอันตรายอาจจะป้องกันได้ยากมากโดยการกำจัดทรัพย์สินเอกชนภายในรัฐ แต่ชนชั้นราษฎรในอุดมรัฐซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นที่มีจำนวนมากที่สุดสามารถมีทรัพย์สินได้ เพราะกลุ่มชนเหล่านั้นตกอยู่ภายใต้พลังกระตุ้นของความยากจนหรือวิญญูณ ภาคัตถมหา ย่อมไม่สามารถทำการอันใดได้โดยปราศจากทรัพย์สิน แต่ชนชั้นสูงสุดคือผู้พิทักษ์ชน และชนชั้นผู้ปกครองซึ่งมีอารมณและความอยากตกอยู่ภายใต้วิญญูณภาคน้ำใจ และภาคเหตุผลอันไม่มีทรัพย์สินส่วนตัวได้เลย

ทฤษฎีเกี่ยวกับการจำกัดทรัพย์สินส่วนตัวของชนชั้นนี้ ถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในอุดมรัฐ เพราะอันตรายอันจะเกิดจากความคิดของบุคคล หรือปัจเจกนิยมอย่างรุนแรง เพราะเหลื่อมล้ำในการครองทรัพย์สินจะเบาบางลงไป จะต้องมีการแข่งขันซึ่งดีเพื่ออำนาจการเมือง ในหมู่สมาชิกของชนชั้นผู้พิทักษ์ และชนชั้นผู้ปกครองอันเกิดจากความต้องการใช้อำนาจเพื่อขยายอำนาจทางสังคม และเศรษฐกิจหรือทรัพย์สินส่วนตัว ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งล่อใจผู้ปกครองอื่นๆ ไปจะเป็นอันหมดสิ้นไปในอุดมรัฐทันที

การที่คนในชนชั้นราษฎร อาจจะทำงานไม่เป็นไปตามธรรมชาติความถนัด ของตน เช่น ตัวเองมีความถนัดทางช่างทำรองเท้าแต่อาจเปลี่ยนไปเป็นช่างอย่างอื่น เป็นต้นว่า ช่างเขียน ช่างโปก ช่างแกะสลัก ยังไม่ถือว่าเป็นภัยอันตรายต่อรัฐมากนัก แต่ถ้าชนชั้นราษฎรหรือชนชั้นอื่น ไม่มีความถนัดเป็นชนชั้นพิทักษ์หรือชนชั้นผู้ปกครองแต่เสแสร้งเป็นหรือพยายามจะเป็นเช่นนั้น ถือว่าเป็นการทำลายรัฐโดยส่วนรวมอย่างมหาศาล^{๒๓}

ดังนั้น ระบบสังคมในทางการเมืองที่ดีส่วนใหญ่ล้วนแต่ถูกกำหนดให้มีขึ้นมาเพื่อมุ่งไปสู่การจัดระบบของชนชั้นผู้พิทักษ์และผู้ปกครองเป็นส่วนใหญ่ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั้งหมด

๒.๒.๒ ปัญหาสังคมทางการเมือง

เพลโตได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาสังคมทางการเมืองการปกครองมาจากสาเหตุแห่งความขัดแย้งกัน หรือสงคราม ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่มาจากความคิดจินตนาการของมนุษย์ทำให้เกิดความชั่วช้า มีความต้องการเกินควรในเรื่องกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนตัว และด้วยทรรศนะที่ว่า ผู้พิทักษ์ชน รวมทั้งผู้ปกครองมีขึ้นมาเพื่อที่จะปกป้องรักษานครรัฐของตน และผู้พิทักษ์ชน เป็นกลุ่มชนชั้นที่กล้าแข็งที่สุดในนครรัฐ หากพวกเขาตกอยู่ในความละโมภทางจิตใจ ในทรัพย์สินส่วนตัวอยู่เพราะความยากจน ความเลวร้ายย่อมเกิดขึ้นมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่หากพวกเขาไร้รายอย่างสิ้นเหลือ ก็ยากที่จะเชื่อได้ว่า ผู้พิทักษ์และผู้ปกครองเหล่านี้จะปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น สังคมผู้พิทักษ์ และผู้ปกครองนครรัฐจะต้องเป็นผู้พ้นจากทั้งความยากจนและความไร้ราย เหตุนี้เองกลุ่มผู้พิทักษ์ชน และผู้ปกครองเหล่านี้จะต้องไม่มีบ้านเรือนหรือทรัพย์สินส่วนตัว จะต้องรวมกันอยู่ในค่ายที่จัดให้ มีอาหารการกิน และของใช้ที่จำเป็นทุกอย่างในนั้นอย่างเพียงพอ ซึ่งรัฐจะเป็นผู้กำหนดเองเกี่ยวกับกฎระเบียบทุกอย่าง แต่จะไม่ให้มีเงินเกินความจำเป็นเด็ดขาด พวกเขาจะต้องได้รับการฝึกฝนให้รู้จักประมาณ ความพอดี ความกล้าหาญ และระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด^{๒๔}

^{๒๓} พระมหาเวชหันธ์ กิตติโสภโณ (แก้วพวง), “การปกครองแบบธรรมรัฐ แนวพุทธศาสนาเถรวาทกับการปกครองแบบอุดมรัฐของเพลโต : การศึกษาเปรียบเทียบ”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย สาขาพระพุทธศาสนาและปรัชญา : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖๗.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๑.

เพลโตมีความเชื่อว่า รัฐที่ไม่มีการจัดระบบการเมืองการปกครองแบบอุดมรัฐนี้เป็นรัฐที่ไม่ดี เปรียบเหมือนกับร่างกายที่มีเชื้อโรค ดังนั้น การที่ร่างกายที่ดีไปมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับคนที่มีร่างกายที่มีเชื้อโรคนั้นจะยิ่งโรคร้ายให้มาติดเชื้อโรคได้ เหตุนี้ ระบบการเมืองในอุดมรัฐ จึงเป็นรัฐที่ปิดไม่เปิด สังคมออกไปสู่โลกภายนอกได้ ซึ่งเพลโตได้กล่าวถึงปัญหาสังคมทางการเมืองไว้ดังนี้

ประการแรก คือ ความเขลา (อันเนื่องมาจากขนาดการศึกษาอย่างพอเพียง) และไร้สมรรถภาพของนักการเมือง เพลโตไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับหลักการประชาธิปไตยของนครเอเธนส์ที่ให้อำนาจการปกครองแก่ประชาชนทุกคน ซึ่งส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ทางการเมือง เมื่อนครเอเธนส์พ่ายแพ้ในสงครามพีโลโพนีสเขียนแก่พวกสปาร์ตา เพราะชาวนครเอเธนส์ส่วนใหญ่ขึ้นชมความมีระเบียบวินัยของทหารสปาร์ตา แต่เพลโตเองมิได้ชมชอบนักในการเน้นการศึกษาด้านการทหารอย่างเดียว อย่างไรก็ตามเพลโตก็เลื่อมใสการอุทิศตนในหน้าที่ของประชาชนต่อรัฐเป็นอย่างดี

ประการที่สอง คือ มีการใช้กำลังและความเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรงในการดิ้นรนเพื่อความเป็นพรรคเป็นพวก อันเป็นทางให้เห็นประโยชน์ส่วนตัว เห็นประโยชน์ของรัฐ เพลโตเห็นว่า ความผสมผสานของชีวิตการเมือง ความสัมพันธ์อันเหมาะสมระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและส่วนรวม ดังที่เพลโตคลิสิกกล่าวอ้างไว้ แท้ที่จริงแล้ว เป็นเพียงความฝันอันเลื่อนลอยเท่านั้น และเป็นการแน่นอน ที่ขุนนางย่อมจงรักภักดีต่อระบอบการปกครอง อภิชนาธิปไตย สามัญชนย่อมปรารถนารัฐธรรมนูญสถาปนาประชาธิปไตย ความต้องการมุ่งไปคนละทาง และตรงกันข้ามเช่นนี้ จะผสมผสานกลมกลืนกันโดยง่ายได้อย่างไรเป็นที่ประจักษ์ว่าการแตกแยกเช่นนี้ เป็นมูลเหตุสำคัญต่อการขาดเสถียรภาพของรัฐบาลในนครรัฐเอง เช่น การขัดแย้งผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างผู้ที่มีทรัพย์สินและผู้ไม่มีทรัพย์สิน ผู้นิยมอภิชนาธิปไตยสนใจที่จะปกป้องทรัพย์สิน และการเก็บหนี้สินโดยไม่คำนึงถึงความลำเค็ญของผู้ยากไร้ ส่วนผู้นิยมประชาธิปไตยจะสนับสนุนให้รัฐจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์เพื่อประชาชนส่วนรวม คือต้องการถ่ายเทเงินจากผู้มั่งคั่งมาเพื่อสวัสดิภาพของกลุ่มตนนั่นเอง^{๒๕}

^{๒๕} สมยศ จันทรวงศ์, **ทฤษฎีการเมืองตะวันตก**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐),

๒.๒.๓ ทางออกของสังคมทางการเมือง

เพลโตได้เสนอทฤษฎีทางออกทางการเมืองไว้ เพื่อให้สังคมชนชั้นปกครองมีทางออกในทางการเมืองดำเนินไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ผู้ที่รับผิดชอบในการเมือง การปกครองหรือออกกฎหมายต่างๆ จึงควรที่จะหาทางสร้างสรรค์พัฒนาประชากรในรัฐของตนให้มีลักษณะนิสัยประจำชาติที่ดี หรือเอกลักษณ์ประจำชาติ โดยมีคุณสมบัติที่ดีดังนี้

๑. การจัดการปกครองโดยส่วนรวมทั้งหมดอย่างรอบคอบให้แก่พลเมืองต่างๆ ทั้งหมดของรัฐ ซึ่งจะต้องเป็นไปโดยรอบด้านโดยสมบูรณ์จนกระทั่ง ทำให้ผู้ปกครองซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของรัฐนั้น ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมขององค์การของรัฐ ในเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวเกือบทั้งหมดนับแต่ทรัพย์สิน การแต่งงาน และการเลี้ยงดูบุตรหลาน แนวทางนี้มักจะได้รับ การวิจารณ์เสมอว่า เป็นความคิดคอมมิวนิสต์แบบเพลโต

๒. รัฐจะต้องเป็นเครื่องมือในทางการศึกษาอันกว้างใหญ่ไพศาล ที่นำเอาพลังทุกอย่างของสังคมมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมให้บรรลุเป้าหมายที่รัฐต้องการ แนวทางนี้เป็นสิ่งที่เพลโตได้เรียนรู้วิธีการปกครองมาจากพวกสปาร์ตา แต่เพลโตไม่เห็นด้วยที่รัฐควรมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การทำสงคราม แต่ควรเป็นการบ่มเพาะปลูกคุณสมบัติของความกล้าหาญ แต่ก็ต้องมีความสุภาพอ่อนโยน มีจิตใจมั่นคงและน่าเชื่อถือ แต่ก็ต้องมีปฏิภาณไหวพริบเฉลียวฉลาด แนวทางนี้ปรากฏชัดเจนในความคิดเกี่ยวกับการจัดการปกครองของรัฐ^{๒๖}

๒.๒.๔ อิทธิพลของมนุษย์ต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง

เพลโต ได้กล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ชาติทั้งหมดไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเกี่ยวกับคนดี ชีวิตที่ดีและวิธีการไปสู่สภาวะการณที่ดีเหล่านั้นเนื่องจากการสรรค์สร้างทางสังคมการเมืองที่ดี จะต้องมาจากพลเมืองดี ความคิดพื้นฐานนี้มาจาก ความเชื่อที่ว่า คุณธรรมขึ้นอยู่กับการรู้ โดยเห็นว่า ความดีอันเป็นเป้าหมายนั้น ย่อมมีอยู่จริง สามารถใช้เหตุผลค้นพบได้ แทนที่จะประสบด้วยญาณ ความดีที่แท้จริงเมื่อใคร่ครวญถึง มันเราต้องแสวงหาให้ประจักษ์ มิใช่เพราะมนุษย์ต้องการมัน แต่เป็นเพราะมันเป็นสิ่งที่ดีงาม

นอกจากนั้น เพลโตได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาการเมืองการปกครอง และหลักคุณธรรมความดี ที่มนุษย์สรรค์สร้างสังคมทางการเมืองที่ดี จำเป็นต้องทราบความเห็น

^{๒๖} ชุมพล สังขปริชา, ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์, หน้า ๔๑.

ของเพลโตเกี่ยวกับจิตวิทยาก่อน ซึ่งอธิบายหลักคุณธรรมโดยแบ่งจิตมนุษย์ออกเป็น ๓ ภาค ดังนี้

๑. จิตภาคที่หนึ่ง ภาคตัณหา เป็นตัวกำเนิดความอยากและอารมณ์ต่างๆ ตลอดถึงความทะเยอทะยาน ความอิจฉา ความละโมภ ความโล้ฮวด ความหยิ่งผยอง และความมุ่มง ร้ายหากปราศจากการยับยั้งอารมณ์ บุคคลนั้นก็จะดำเนินชีวิตอย่างไร้จุดหมาย จึงจำเป็นต้องมีเหตุผลควบคุมความปรารถนาเหล่านี้มิใช่เพื่อดับตัณหา แต่ควบคุมให้เป็นระเบียบและให้ใช้พลังความปรารถนาในทางที่ถูกด้วยความพอดี ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

๒. จิตภาคที่สอง ภาคน้ำใจ จิตภาคนี้แสดงออกซึ่งความกล้าหาญความเข้มแข็ง ดุดัน ความรักและภักดีต่อชาติ ทั้งนี้ไม่ว่าเป็นไปเพื่อความดีหรือความชั่วก็ตาม เห็นว่าเกียรติและชื่อเสียงเป็นสิ่งประเสริฐบุคคลที่มีจิตภาคนี้ครอบครอง จะมีความกล้าหาญและภักดี แต่ไม่ทราบจุดหมายแห่งความกล้าหาญ และภักดีของเขา ต้องอาศัยผู้แนะนำว่า สิ่งที่มีเกียรติเป็นอย่างไร เขาเป็นเพียงผู้พอใจกับการต่อสู้ไม่ว่าเพื่อธรรมหรืออธรรม ดังนั้น ทหารจึงต้องอยู่ภายใต้ การควบคุมดูแลของผู้รู้

๓. จิตภาคที่สาม ภาคปัญญา ทำหน้าที่ใช้เหตุผล มีคุณสมบัติเรียกว่า ญาณ สามารถหยั่งเห็นความงาม ความดีในสิ่งทั้งหลายอันเป็นสัจจะ ผู้มีความเด่นของจิตภาคนี้ เรียกว่า ผู้ทรงปัญญาและมีไหว้รู้แต่เพียงว่าอะไรดี อะไรชั่ว แต่ยังไม่พยายามแสวงสิ่งที่ดี และละเว้นสิ่งชั่ว^{๒๗}

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจะมีชีวิต หรือสังคมทางการเมืองที่ดีได้นั้น ต้องให้จิตภาคสามควบคุมภาคแรก โดยความช่วยเหลือของภาคสอง จิตที่เป็นธรรมคือจิตภาคสามดังนั้น การที่มนุษย์จะสรรค์สร้างสังคมทางการเมืองได้ ต้องอาศัยจิตทั้งสามภาคดังกล่าวมา

๒.๒.๕ ความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมือง

ในอุดมรัฐ การศึกษาเป็นเครื่องมือในการแบ่งชนชั้น ใครจะอยู่ในสังคมหรือสังคมชั้นใดให้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการศึกษาของเขา เด็กที่เกิดจากพ่อแม่ผู้เป็น

^{๒๗} ขวลิต ศิริภิมรย์, ปรัชญาการเมืองและหลักจริยธรรมสมัยนครรัฐกรีก, หน้า ๖๙.

พลเมือง อาจเลื่อนเป็นนักปกครองได้ถ้าเขาเรียนดีส่วนเด็กของนักปกครอง อาจเป็นพลเมืองได้ ถ้าไม่ประสบความสำเร็จในด้านการศึกษา ดังนั้นระบบการศึกษา จึงเป็นเครื่องมือสร้างคนให้เป็นนักปกครอง และในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องกั้นกรอง รับประทานคุณภาพของคนว่า “คนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเท่านั้น ที่จะสามารถเป็นนักปกครองได้” จากข้อความข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า การศึกษานั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม การเมืองการปกครองมาก ซึ่งจะได้วิเคราะห์เป็นประเด็นดังนี้

การศึกษาเลขคณิต เพื่อเป็นประโยชน์ในการทหาร เพราะในการตั้งค่ายยึดที่มั่น และการจัดแถวกองทัพ จะต้องใช้การคำนวณ เพลโตมีความเชื่อว่าผู้บังคับบัญชาถ้าได้ศึกษาเลขคณิตจะต่างกับไม่ได้ศึกษา นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ต่อวิชาอื่นๆ อีกด้วย และผู้ที่ จะดำรงตำแหน่งสูงสุดของรัฐ จะต้องเรียนวิชาเลขคณิต จนเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงธรรมชาติ ของวิชาคำนวณ ไม่ใช่หวังประโยชน์เพียงแค่การซื้อขายเหมือนพ่อค้า แต่เพื่อการสงคราม และเรียนเพื่อให้เข้าใจ แบบแผนได้ดียิ่งขึ้น

การศึกษาเรขาคณิต เพื่อประโยชน์ของผู้ที่เป็นทหาร และเพื่อประโยชน์ต่อ กองทัพในการคำนวณพื้นที่และรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดปัญญาได้ เป็นการฝึกฝนจิตใจให้คิดถึงแบบ หรือมโนคติผ่านสัญลักษณ์ของเรขาคณิต ถ้าหากนักปราชญ์ศึกษา วิชา เรขาคณิตมากขึ้นและสูงขึ้นจะช่วยให้เข้าใจแม่แบบแห่งความดียิ่งขึ้น เพราะเรขาคณิต เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับสิ่งที่คงสภาวะเป็นนิรันดร์ นอกจากนี้เรขาคณิตยังนำจิตวิญญาณไปสู่ ความจริง และทำให้เกิดทัศนคติทางปรัชญาขึ้นแก่จิต

การศึกษาดาราศาสตร์ เพื่อการเข้าใจเรื่องฤดูกาล วัน เดือน ปี และเป็น ประโยชน์ด้านกสิกรรมและการนาฬิกา ที่สำคัญอย่างยิ่งยังเป็นประโยชน์ด้านการทหาร วิชา ดาราศาสตร์ เป็นศาสตร์แห่งการเคลื่อนไหวของเทหวัตถุบนท้องฟ้า ช่วยให้เข้าใจระบบ ระเบียบและเอกภาพของการเคลื่อนที่อันปูทางไปสู่วิชาการอื่นอันดับต่อไปได้อย่างสมบูรณ์

การศึกษาการประสานเสียง วิชานี้ช่วยให้จิตใจยังเห็นเอกภาพ หรือความ กลมกลืนของมโนคติผ่านการประสานเสียงของคนตรี ให้เป็นหนึ่งเดียวกันเหมือนกับ ประสานจิตคนเข้าด้วยกัน

การศึกษาวิชาวิธีหรือไดอะเลคติก เป็นวิชาสุดท้ายที่ราชาปราชญ์จะต้องศึกษา เพราะวิชานี้ช่วยให้เข้าใจถึงความรู้และความดี วิชาไดอะเลคติกเป็นวิชาที่ทำให้เห็นเอกภาพ ของศาสตร์ หรือวิชาที่ได้ศึกษามาแล้วนั่นคือการหยั่งเห็นแบบหรือมโนคติในเอกภาพไดอะเลคติก

เป็นความเจริญทางความคิด เป็นวิชาที่เหนือผัสสะ หรือการมองเห็นปัญหาได้ด้วยตาเปล่า วิชานี้จะนำมนุษย์ไปสู่การเข้าใจรูปแบบของความคิด สิ้นสุดที่จิตใจเป็นการจบบริบูรณ์ของการศึกษาวิชาทั้งหลาย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ การศึกษามีความสำคัญมากในการพัฒนาสังคม หรือการเมือง เพราะว่า ผู้ที่ได้ศึกษาดีย่อมจะเป็นผู้ปกครองที่ดีด้วยนั่นเอง

เรื่องการศึกษาของเพลโต นั้นไม่มีลักษณะที่จะเป็นคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด เพลโตสนับสนุนให้รัฐเข้าจัดการให้การศึกษาแก่บุตรธิดาของชนชั้นปกครองและทหาร ทั้งนี้โดยมีโครงการสอน และฝึกอบรมที่แน่นอน และจะต้องให้การศึกษาอบรมแก่เด็กทั้งสองเพศในอายุไม่เกิน ๒๐ ปี ที่เท่ากันและเหมือนกันทุกอย่าง การศึกษานี้ควรจะรวมถึงการเล่านิทานที่สำคัญ อันจะเป็นประโยชน์ให้นักเรียนได้รู้ถึงอิทธิพลของนิทาน ในทางศีลธรรม โดยเฉพาะการเล่นกายกรรม (gymnastics) ซึ่งไม่ใช่แต่จะทำให้ร่างกายแข็งแรงเท่านั้น แต่จะทำให้จิตใจสมบูรณ์ด้วย การอ่านหนังสือและการเขียนหนังสือ การศึกษากวีและดนตรี ซึ่งจะช่วยทำให้นักเรียนเข้าใจและบูชาความงาม (beauty) ความประสานกลมกลืนและการได้สัดส่วนของสิ่งต่างๆ และจะทำให้เป็นนักคิดได้ต่อไปภายหน้า การศึกษาจะต้องรวมถึงการเรียนเลขคณิต ซึ่งในทัศนะของเพลโตนั้นจะทำให้จิตใจของนักเรียนมีความเป็นระเบียบแน่นอนและรวดเร็วในการคิดยิ่งขึ้น หลังจากนั้นนักเรียนได้ศึกษาในอายุ ๒๐ ปีแล้ว ก็จะมีการคัดเลือกผู้ที่เด่นในการศึกษาเพื่อรับการฝึกอบรมขั้นสูงขึ้นไป การศึกษาในระหว่างนักเรียนอายุ ๒๐ - ๓๐ ปี นี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของวิชาต่างๆ ที่มีต่อกันในการศึกษาขั้นต้น ซึ่งผู้ศึกษาจะต้องเข้าใจความสำคัญและอิทธิพลของแต่ละวิชาที่มีต่อกัน และที่มีต่อการศึกษาทั้งหมด เมื่ออายุ ๓๐ ปีก็จะมีการคัดเลือกผู้ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีแววดีที่จะศึกษาวิชาต่างๆ วิชาทหาร และความสามารถในด้านอื่นๆ ให้ได้รับการศึกษา "dialectics" เป็นเวลา ๕ ปี ในระยะที่สำเร็จการศึกษาขั้นนี้แล้ว ผู้ที่ได้รับการศึกษาจะออกไปฝึกหัดปฏิบัติงานทั้งในด้านทหาร และพลเรือน เมื่ออายุประมาณ ๕๐ ปี จะมีการคัดเลือกผู้มีการศึกษาดีและมีความสามารถในด้านการปกครองทั้งด้านทหารและพลเรือน เพื่อส่งไปศึกษาในทางราชการต่อไป^{๒๔}

^{๒๔} เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ, **ทฤษฎีการเมืองและสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงแดด, ๒๕๒๔), หน้า ๓๘ - ๓๙.

๒.๓ สรุป

จากสภาพความปั่นป่วนทางการเมืองในสมัยนั้น จึงเป็นแรงบันดาลใจให้เพลโตเขียนหนังสือเกี่ยวกับอุดมรัฐขึ้น ถือเป็นการรวบรวมแนวทางการเมืองการปกครองของรัฐต่างๆ ในยุคนั้น พร้อมทั้งตั้งสำนักปรัชญาชื่อว่า อคาเดมี ถือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของกรีก ตลอดทั้งรวบรวมผลงานของโสกราตีสที่เป็นอาจารย์ของเพลโตมาจัดไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ศิษย์ได้ศึกษาเล่าเรียนกัน ผลงานที่เพลโตแต่งขึ้นยังมีอิทธิพลมาถึงระบบการเมืองการปกครองในยุคปัจจุบัน ว่าเพลโตเป็นบิดาแห่งการเมืองการปกครองของโลก

จากผลงานอุดมรัฐของเพลโตที่ผ่านมานี้เอง ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์มีความเกี่ยวเนื่องกับการเมืองการปกครองโลกว่า กลุ่มชนใด หรือประเทศใด จะเลือกรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมหรือสนองความต้องการของสังคมกลุ่มชนได้ ซึ่งระบบการเมืองการปกครองที่เพลโตได้ท่องเที่ยวไปศึกษาเรียนรู้มา ทำให้เพลโตสามารถสรุปรูปแบบทางการเมืองของโลกไว้มี ๕ รูปแบบ ได้แก่ แบบอภิชนาธิปไตย แบบโยธาธิปไตย แบบคนาธิปไตย แบบประชาธิปไตย และแบบทรราช โดยรูปแบบการปกครองที่เพลโตให้การยอมรับมากที่สุด ก็คือแบบอภิชนาธิปไตย

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าเพลโตมองปัญหาทางการเมืองในสมัยนั้นว่า เกิดจากคนขาดความรู้ ทำให้การเมืองไม่สามารถพัฒนาไปได้ ถ้าคนได้รับการศึกษาดีแล้วการเมืองก็จะพัฒนาได้ และจุดเด่นของการเมืองการปกครองก็คือ การรักษาภาวะเยียบแบบแผนของสังคมไว้ และชนชั้นปกครองจะไม่พยายามเข้าไปพัวพันผลประโยชน์ส่วนตัวกับส่วนรัฐ จะทำให้การเมืองปั่นป่วนได้ ทางออกทางการเมืองนั้น จะต้องจัดแบ่งงานให้คนทำตามหน้าที่ตามความสามารถของแต่ละคน เป็นธรรมชาติของรัฐมีคนอดอยากมากกว่าคนร่ำรวย รัฐจะต้องหาทางออกที่รอบคอบ และเป็นเครื่องมือในการศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เพราะมนุษย์สามารถพัฒนาได้เนื่องจากมนุษย์มีจิตแบ่งออกเป็น ๓ ภาค ได้แก่ จิตภาคต้นหา ต้องทำให้ลดความเห็นแก่ตัวให้ได้ จิตภาคน้ำใจ มีความเสียสละรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และจิตภาคปัญญา มีการใช้เหตุผลในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

บทที่ ๓

แนวความคิดทางการเมือง ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

เมื่อจะกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัยแล้วนั้น จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับทางการเมืองการปกครองอยู่เสมอ ดังเช่น ในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีก็มีพระสงฆ์กลุ่มปุศู มหาเถระ จะเป็นผู้คอยให้คำปรึกษาแนะนำแก่พระราชาและประชาชน เน้นไปในเรื่องของบาปบุญคุณโทษเป็นหลัก ตลอดมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ พระสงฆ์ก็ยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการขัดเกลาทางสังคมหรือให้แนวความคิดทางการเมืองการปกครองตามหลักคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นที่มาของการวิเคราะห์หลักแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ดังจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป

๓.๑ บริบททางการเมือง

จากการศึกษาสภาพบริบททางการเมืองการปกครองในยุคปัจจุบันนี้ ที่ทำให้พระพรหมคุณาภรณ์ เสนอแนวความคิดทางการเมืองไว้มากมาย โดยมากพระพรหมคุณาภรณ์ จะกล่าวถึงสภาพทั่วไปของนักการเมืองที่ดีได้นั้น จะต้องทำให้เกิดรูปแบบทางการเมืองที่ดีภายใต้อิทธิพลของพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดแนวความคิดการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทางการเมืองการปกครองไปในทิศทางที่ดี อันได้แก่

๓.๑.๑ ผู้ปกครองและการเมืองที่ดี

ก. ผู้ปกครองที่ดี โดยหลักการแล้วพระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ปกครองที่ดีจะช่วยทำให้การเมืองการปกครองมีความมั่นคง สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษามีการพัฒนาตาม ประชาชนก็มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบาย โดยผู้ปกครอง

หรือนักการเมือง จะต้องมีโอกาสการณเพื่อพัฒนาประเทศชาติให้เกิดความสามัคคีกันมี ๒ ประการ ได้แก่

๑) กายสามัคคี ลักษณะกายสามัคคีนั้น ท่านกล่าวในขณะที่มีการประชุมทางการเมืองการปกครอง ก็มีสุขภาพร่างกายมั่นคงเข้าไปช่วยกันทำกิจกรรมในสถานที่ต่างๆ เช่น ส.ส., ส.ว. เมื่อเปิดประชุมรัฐสภาก็หมั่นเข้าประชุม หรือ อบจ., สท., อบต. เพื่อรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่นเป็นที่ตั้ง ตลอดทั้งมีกิจกรรมหรือปัญหาของประชาชนเกิดขึ้นก็ย่างกายเข้าไปให้เขาเห็นหน้าพร้อมให้คำปรึกษา เป็นต้น

๒) จิตสามัคคี เมื่ออยู่ข้างในที่ประชุมต้องเคารพกติกาของที่ประชุม มีจิตคิดเคารพเหตุผลของมติที่ประชุม ผลออกมาอย่างไรก็เคารพตามมตินั้น ไม่เอาความเห็นกับผลประโยชน์แก่ส่วนตัวออกมาโจมตี หรือใส่ร้ายป้ายสี ต่อมติของที่ประชุมภายนอก เป็นต้น^๑

นอกจากเรื่องทีกล่าวนมาแล้ว ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีลักษณะการร่วมแรงร่วมใจ มีความศรัทธาร่วมกันรักกัน มีความเมตตาไมตรีจิตต่อกัน มีความหวังดีต่อกัน มีใจสมัครสมานกลมเกลียว คิดร่วมกันในการประพฤติแต่สิ่งที่ดีงามเพื่อทำให้ชีวิต ครอบครัว และสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขร่มเย็น เป็นต้น

พระพรหมคุณาภรณ์ ยังได้กล่าวถึงปัจจัยภายนอกหรือลักษณะภายนอกที่ปรากฏอยู่ในสายตาของประชาชน จะช่วยทำให้ประชาชนยอมรับในอำนาจการเมืองการปกครองได้ และส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีหน้าที่ทางการเมืองที่มั่นคง เพราะอำนาจที่ได้มาเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาด้านบุคลิกภายนอกเป็นองค์ประกอบหนึ่ง นำมาสู่การกำหนดรูปแบบทางการเมืองการปกครองที่ดีได้ ซึ่งตามรากศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ท่านเรียกว่า “รมณียะ” แปลว่า ความน่ารื่นรมย์ เป็นที่น่ายินดี ทำให้จิตใจสบาย ถ้าจะกล่าวแบบง่ายๆ เป็นภาษาไทย ท่านเรียกว่า “ทัศนีย” แปลว่า สภาพรูปธรรม เป็นสภาพวัตถุที่มองเห็นได้ด้วยสายตาเปล่าเป็นลักษณะบุคลิกภาพภายนอก ซึ่งท่านแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ได้แก่

๑. ทัศนีย เป็นวิธีการมองบุคคลที่รูปร่างภายนอก และอาการทั่วไปที่นักการเมืองแสดงออกมาให้ปรากฏในสายตาประชาชนนั้น ทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจจากรูปร่างภายนอก เป็นวิธียอมรับอำนาจอย่างหยาบๆ

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **รัฐศาสตร์เพื่อชาติและรัฐศาสตร์เพื่อโลก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

๒. ปสาทนีย์ เมื่อประชาชนได้เข้าใกล้ผู้ปกครอง หรือนักการเมือง ก็สามารถมองเห็นถึงข้างในจิตใจ โดยมองผ่านบุคลิกภาพภายนอกเกิดความชื่นชมยินดี ชวนให้ศรัทธาเลื่อมใส เพราะนักการเมืองมิได้งามเฉพาะรูปร่างภายนอก แต่มองเห็นคุณงามความดีทางคุณธรรมมีปัญญา มีความรู้ความสามารถน่าเชื่อถือได้ ทำให้ประชาชนอยากทำตามสนับสนุนรูปแบบคุณธรรมของผู้นำทางการเมือง ส่งเสริมให้สังคมมีคุณธรรมจริยธรรมเกิดขึ้นทั่วถึงตามบทบาทบุคลิกภาพผู้นำนั้น

๓. มโนภาวนีย์ เมื่อได้ฟัง ได้ยิน ได้เห็น นักการเมืองเมื่อใด ก็มีความโปร่งใสโล่งใจ เกิดความสบายใจ ไม่มีสิ่งใดทำให้เคลือบแคลงสงสัยในตัวผู้นำทางการเมือง ไม่เป็นผู้คิดร้ายอคติต่อบุคคลอื่น มีแต่คุณงามความดีเป็นหลักคุณธรรมที่ปฏิบัติมาช้านาน จนเกิดเอกลักษณ์เฉพาะตน ทำให้ประชาชนเกิดความพอใจซาบซึ้งใจพอพบเห็นก็เกิดความชื่นชมยินดี มีจิตใจเบิกบานร่าเริงใจ สนับสนุนแนวคิดวิธีการทางการเมืองของผู้นำ ทำให้นโยบายของผู้นำได้รับการสนับสนุนเต็มพลังประชาชน^๒

ในขณะเดียวกัน พระพรหมคุณาภรณ์ก็ยังได้กล่าวถึงหลักคุณธรรมขั้นสูงที่ผู้ปกครองควรจะมี ทำให้เกิดขึ้นในตน เรียกว่า “ทศพิธราชธรรม”^๓ ถือเป็นหลักการปกครองของพระราชผู้ทรงธรรม โดยนำเอาหลักคุณธรรมของชนชั้นปกครองในทางพระพุทธศาสนามากล่าวไว้อยู่เป็นประจำ จนสังคมไทยยอมรับและมีการนำมาแสดงสนับสนุนแนวความคิดของท่านอยู่มากมาย ซึ่งระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย นักการเมืองหรือผู้ปกครองที่ได้รับการเลือกตั้งมาเพื่อบริหารประเทศ หรือส่วนท้องถิ่น จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เป็นหลักคุณสมบัติ และข้อวัตรปฏิบัติมีอยู่ ๑๐ ประการ ได้แก่

๑. ทาน การให้ปันช่วยเหลือประชาชน เป็นหลักวิธีการบำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ประโยชน์การปกครองหรือการทำงานเพื่อประชาชน มิใช่ทำเพื่อเอาชนะทางการเมือง เป็นผู้เอาใจใส่อำนวยความสะดวกบริการ มีการจัดสรรสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ให้ประชาชนได้รับความสุข ความสะดวกปลอดภัย เมื่อมีผู้เดือดร้อนประสบทุกข์ภัย และให้การสนับสนุนเต็มที่ ด้วยความเต็มใจในฐานะนักปกครอง

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕ - ๖.

^๓ ชุ.ชา.อสีติ. (ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒.

๒. ศีล การรักษาความสัตย์ ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงามเพื่อให้เกิดการสำรวมกาย และวจีทวาร ประกอบแต่ความสุจริตรักษาเกียรติคุณให้ขจรไกล ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน และเป็นทีเคารพเลื่อมใสของประชาชน มิให้ใครมาดูถูกดูแคลน ในด้านจริยธรรมทางการเมืองได้

๓. ปริจาคะ บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน มีความเสียสละความ สุขสบายส่วนตัวมาทำประโยชน์แก่ประชาชน และความสงบสุขของบ้านเมืองเป็นที่ตั้ง

๔. อาชชวะ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อตรงและเที่ยงธรรม มิใช่มารยาเถื่อน ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เป็นภาระหน้าที่ของนักการเมืองด้วยความสุจริต มีความจริงใจกับประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง เป็นต้น

๕. มัททวะ การปฏิบัติตนอ่อนน้อมถ่อมตน ด้วยการมีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่ง ถือตน ด้วยการประพฤติตนอ่อนน้อมสง่างาม เกิดแต่ท่วงทีที่ริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ก่อให้เกิด ความชื่นชมยินดี ของประชาชน เป็นต้น

๖. ตปะ ทำตนให้พ้นจากความมัวเมาเศร้าหมองจากกิเลส มิให้กิเลสตัณหาเข้ามา ครอบงำจิตใจ รู้จักระยับยั้งชั่งใจจากกิเลส ซึ่งนักการเมืองจะไม่หลงไหลหมกมุ่น ในความสุขสำราญส่วนตัว เป็นผู้มีความสมถะสันโดษอยู่เสมอ หรือเป็นผู้มีชีวิตที่เรียบง่าย มุ่งมั่นแต่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประชาชนเป็นที่ตั้ง

๗. อักโกธะ ไม่เป็นผู้มักโกรธ เป็นผู้ใช้เหตุผลในการวินิจฉัยเรื่องราวต่างๆ ด้วย ความเมตตาธรรมเป็นที่ตั้ง ทำให้เกิดความระับเรียบง่าย เป็นทีเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน

๘. อวิหิงสา มือหิงสานำร่มเย็น ด้วยความไม่หลงระเห็จในอำนาจหน้าที่ ไม่ใช่ อำนาจหน้าที่นักการเมืองบีบบังคับขี่ประชาชน มีความกรุณาสงสารต่อทุกคนด้วยการหา เหตุเบียดเบียนลงโทษผู้อื่นด้วยความอาฆาตเกลียดชัง

๙. ชันติ มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งยั่ววนต่างๆ ด้วยความเพียรพยายามปฏิบัติ หน้าที่นักการเมืองด้วยความอดทน ไม่ย่อท้อต่อถ้อยคำเสียดสีถากถางต่างๆ ก็ไม่หมัดกำลังใจ ทิ้งหน้าที่โดยชอบธรรมนั้น ด้วยการยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นที่ตั้ง

๑๐. อวิโรธนะ มิได้คลาดเคลื่อนจากธรรม ซึ่งนักการเมืองจะต้องไม่ทำผิดจาก หลักศาสนธรรม อันยึดถือประโยชน์ของรัฐ และประชาชนเป็นที่ตั้งโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์ สุขของประชาชน วางตนด้วยความหนักแน่นชอบธรรม ไม่เอนเอียงอ่อนไหวเพราะถ้อยคำดี ร้าย และไม่เห็นแก่ลาภสักการะต่างๆ เป็นผู้มีความเที่ยงธรรมยึดมั่นในระเบียบแบบแผน

หลักการปกครอง ตลอดทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของประเทศ ไม่ประพฤติให้คลาดเคลื่อนไปจากหลักความจริง^๔

หลักคุณธรรมทั้งหมดนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ให้ความสำคัญมาก เพราะเป็นหลักคุณธรรมขั้นสูงที่นักปกครองทุกระดับชั้น ควรทำให้เป็นคุณธรรมประจำตนในการปกครองพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของอาณาจักรและพุทธจักรควบคู่กัน

ข. การเมืองที่ดี พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวถึงหลักการทางการเมืองที่ดีแล้วจะต้องมีหลักการตรวจสอบนักการเมืองไม่ใช่เจาะจงเฉพาะหลักกฎหมาย แต่ยังต้องอาศัยหลักจริยธรรมคุณธรรมที่ใช้ตรวจสอบตนเองของนักการเมือง หรือเพื่อให้สังคมตรวจสอบความชอบธรรมตามธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติทางการเมือง มีอยู่ ๕ ประการ ได้แก่

๑) ธรรมาธิปไตย คือ นักการเมืองที่ดีจะต้องยึดถือคุณธรรมเป็นใหญ่ โดยยึดหลักความถูกต้อง ความดีงามเป็นผู้มีเหตุผล มีหลักการ มีความเคารพในกฎกติกาสังคมโดยชอบธรรม เป็นบรรทัดฐาน เชิดชูคุณธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรมของพระพุทธศาสนา

๒) ธรรมิการักษา คือ นักการเมืองที่ดีจะต้องให้ความคุ้มครองธรรม ด้วยการจัดอำนาจป้องกันรักษาประชาชนทุกหมู่เหล่า รวมทั้งกวดขันดูแลบุคคลในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข และทำตนเป็นแบบอย่างแก่สังคม และให้ความคุ้มครองแก่ข้าราชการฝ่ายต่างๆ ไม่ให้ถูกเบียดเบียน จากผู้ไม่หวังดี เป็นต้น

๓) มา อธรรมการ คือ นักการเมืองที่ดีจะต้องจัดการป้องกันอธรรม แก้ไขปัญหาให้ใครมาทำในสิ่งที่ไม่ดีเกิดการเบียดเบียนข่มเหง ด้วยการทำความผิดร้ายแรงเกิดขึ้นในบ้านเมือง หรือเป็นผู้รณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนทำแต่สิ่งที่ดีงาม ยึดมั่นในกฎระเบียบของบ้านเมือง ตลอดทั้งการสนับสนุนคนดีให้มีโอกาสในการทำงานเพื่อบ้านเมือง เป็นต้น

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐),

๔) ธนานุประทาน คือ นักการเมืองที่ดีต้องรู้จักจัดสรรทรัพย์สินหรือแสวงหาเงินทุนให้แก่ผู้มีรายได้น้อย ได้มีทุนในการประกอบอาชีพ เพื่อมีรายได้เพียงพอเลี้ยงครอบครัว ทำให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง ประพฤติตนสุจริต เป็นต้น

๕) ปริปัญญา คือ นักการเมืองที่ดีจะต้องมีการแสวงหาความรู้ทางธรรมอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในตน โดยเข้าไปหาพระสงฆ์ หรือมีที่ปรึกษาเป็นผู้ทรงคุณธรรมประพฤติดี ประพฤติชอบ เป็นผู้คอยตักเตือนไม่ให้ตั้งอยู่ในความประมาทหมัวเมา เมื่อมีปัญหาข้อสงสัยใดเกิดขึ้นก็เข้าไปปรึกษาหรือไต่ถามจากท่านผู้รู้^{*}

แสดงให้เห็นได้ว่า ลักษณะการเมืองที่ดีของพระพรหมคุณาภรณ์จะต้องมีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักการเมืองก่อน เพื่อให้เกิดการพัฒนาแนวคิดทางการเมืองที่สมดุลกับสังคมเศรษฐกิจของประเทศ หรือของโลก ซึ่งในปัจจุบันเรื่องพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองถือเป็นเรื่องใหญ่ในเวทีประชาคมโลกมาก ดังนั้นแนวคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์ จึงเน้นจริยธรรมคุณธรรม มีหลักทศพิธราชธรรม และหลักอริยปไตยก่อให้เกิดการพัฒนาตัวผู้นำกับการเมืองที่ดีควบคู่กันไป

๓.๑.๒ รูปแบบการปกครองที่ดี

เมื่อ ๒๓ ปี ที่ผ่านมา พระพรหมคุณาภรณ์ได้ให้แนวคิดทางการเมืองการปกครองแก่คนไทยไว้มากมาย เพื่อปลุกจิตสำนึกให้แก่คนไทยในการรักษา ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพราะในยุคนั้น เกิดวิกฤตการณ์ทางสังคมการเมืองการปกครองของโลก ทั้งภายในประเทศก่อรัฐประหารเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอยู่บ่อยๆ อีกปัญหาหนึ่งมาจากการแพร่กระจายทางระบบลัทธิคอมมิวนิสต์ กับระบบประชาธิปไตย จึงเป็นเหตุผลให้พระพรหมคุณาภรณ์แสดงแนวความคิดรูปแบบการปกครองที่ดี เพื่อให้สังคมไทยพ้นวิกฤตการณ์ทางการเมือง

เมื่อกล่าวถึง รูปแบบการปกครองที่ดีนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ยังได้กล่าวถึงความสับสนของสังคมไทยเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่า อะไรคือรูปแบบการปกครอง อะไรคือข้อปฏิบัติส่วนบุคคลโดยยกเอาหลักอริยปไตยมาเป็นข้อเปรียบเทียบให้

^{*} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๔/๖๒-๖๓, อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, หน้า ๓๓ - ๓๔.

ประชาชนได้เข้าใจที่ถูกต้องว่า “อธิปไตย ๓”^๖ เป็นคนละเรื่องกับระบบการปกครอง ระวังอย่าเอาไปสับสนกัน อธิปไตย ๓ เป็นหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติอยู่ที่ตัวของทุกๆ คน แต่ละคนต้องปฏิบัติ แต่ละคนเป็นอัคราธิปไตยได้ เป็นโลกาธิปไตยได้ เป็นธรรมาธิปไตยได้ ไม่ว่าจะอยู่ในระบบการปกครองไหนก็ตาม^๗

แสดงให้เห็นได้ว่า หลักอธิปไตย ๓ เป็นข้อวัตรปฏิบัติส่วนบุคคล ทุกคนสามารถเลือกปฏิบัติได้ ถือเป็นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ดังจะวิเคราะห์รายละเอียดของอธิปไตย ๓ ตามแนวความคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ต่อไป

พระพรหมคุณาภรณ์ได้วิเคราะห์รูปแบบการเมืองการปกครองที่ดี โดยยกเอาเรื่องระบบการปกครองในสมัยพุทธกาลมาแสดงให้เห็นเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสังคมปัจจุบัน ซึ่งในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการปกครองอินเดียในสมัยนั้น แบ่งออกเป็น ๑๖ แคว้น ได้แก่ อังคะ มคธ กาสี โกศล วัชชี มัลละ เจตี วังสะ กุรุ มัจฉาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสกะ อวันตี คันธาระ และ กัมโปชะ ซึ่งทั้ง ๑๖ แคว้นนี้ มีเมืองหลวงอยู่ ๔ รัฐ ที่มีอำนาจเหนือรัฐอื่นในการปกครอง ก็คือ มคธ โกศล วังสะ และอวันตี

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ ทำให้ทราบได้ว่า พระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่าการปกครอง ๒ ประเภทต่อไปนี้ ถ้านำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้อย่างจริงจังก็จะ เป็นรูปแบบการปกครองที่ดีกว่ารูปแบบอื่นๆ ซึ่งการปกครอง ๒ ประเภท นั้นคือ

๑. การปกครองระบบราชาธิปไตย นี่เป็นระบบการเมืองการปกครองไทยในอดีต เรียกว่า “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” พระมหากษัตริย์มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการบริหารประเทศ เป็นผู้ที่มีอำนาจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งเมืองที่เป็นศูนย์กลางในปกครองในสมัยพุทธกาลมีเพียง ๔ รัฐ อันได้แก่ รัฐมคธ มีกรุงราชคฤห์เป็นเมืองหลวง พระเจ้าพิมพิสารเป็นประมุข, รัฐโกศล มีกรุงสาวัตถีเป็นเมืองหลวง พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นประมุข รัฐวังสะ มีเมืองโกสัมพีเป็นเมืองหลวง พระเจ้าอุเทนเป็นประมุข และรัฐอวันตี มีกรุงอุชเชนีเป็นเมืองหลวง พระเจ้าจันตปัชโชตเป็นประมุข

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๔, อภ.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๑.

^๗ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), **พุทธศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๖.

๒. การปกครองระบบสามัคคีธรรม ปัจจุบันเราเรียกว่า “ประชาธิปไตย” ซึ่งประเทศที่ปกครองระบบนี้ที่ใหญ่จริงปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีเพียงแคว้นเดียวคือ วัชชี มีกรุงเวสาลี หรือไพศาลีเป็นเมืองหลวง ยังมีแคว้นศากยะ และพวกมัลละ เป็นวิธีการปกครองโดยสามัคคีธรรมมีการสร้างสถานที่ประชุมตัดสินกรณีพิพาทต่างๆ ของบ้านเมืองสร้างสภาที่ประชุม เรียกว่า สันฐาคาร เป็นที่ประชุมของรัฐ เทียบได้กับการสร้างรัฐสภา ในยุคปัจจุบัน ดังตัวอย่างเรื่องพระเจ้าปเสนทิโกศลส่งราชทูตไปขอพระราชธิดาของเจ้าศักยะมาเป็นพระมเหสี เพื่อจะได้เป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้า พวกเจ้าศักยะทั้งหลายก็เข้าประชุมกันที่สันฐาคาร เพื่อพิจารณาตัดสินเรื่องนี้ และลงมติถือเอาตามที่ประชุมนั้น โดยยกเอาพระธิดาองค์หนึ่งของพระเจ้ามahanamasakya ที่เกิดจากนางทาสี เป็นเหตุให้เกิดข้อพิพาทกับพระเจ้าวิทูชกะในเวลาต่อมา ถือเป็นระบบการปกครองแบบสามัคคีที่พระพรหมคุณาภรณ์ยกย่องว่ามั่นคงที่สุดคือ แคว้นวัชชี มีหัวหน้าปกครองเป็นวาระหนึ่งในฐานะประมุข โดยมีคณะบริหารร่วมกันถึง ๗,๗๐๗ พระองค์ เป็นรัฐที่มีความเข้มแข็งที่สุด ระบบสามัคคีธรรมหรือประชาธิปไตยนั่นเอง

๓.๑.๓ อิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมือง

พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวถึงชาดกในพระพุทธศาสนาว่า “มิใช่เป็นเพียงนิทานสอนเด็ก” ยังมีปรัชญาแนวความคิดแขวงอยู่มากมาย เช่น ปรัชญาการปกครอง ปรัชญาทางเศรษฐกิจ ปรัชญาครอบครัว เป็นต้น ซึ่งอิทธิพลชาดกในพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองมาสอนว่า

ทำอย่างไรจะทำลายศัตรูได้ จะแก้แค้นเขาให้สำเร็จได้อย่างไร กลับสอนเรื่องเหล่านี้ว่า ทำอย่างไรประเทศต่างๆ หรือรัฐต่างๆ จะอยู่กันด้วยดีโดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน นี่คือนวัตกรรมใหม่ ซึ่งแปลกมากจากระบบความคิดทางการเมืองการปกครองในสมัยโบราณ^๔

จากแนวความคิดนี้ สอนให้มนุษย์รู้จักคุณค่าของความคิด ลดความเห็นแก่ตัวลงที่ว่า “จะทำอย่างไรให้ฉันรักษาผลประโยชน์ของฉันได้ แล้วทำลายแนวความคิดศัตรูฝ่าย

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖ – ๒๗.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), รัฐศาสตร์เพื่อชาติและรัฐศาสตร์เพื่อโลก, หน้า ๒๖.

ตรงข้ามได้” แต่แนวความคิดของพระพรหมคุณาภรณ์กลับตรงกันข้ามอีก มุ่งเน้นการสร้างสันติสุขให้แก่ชาวโลกว่า มนุษย์ต้องมีความคิดที่จะก้าวต่อไป ต้องข้ามให้พ้นจากความคับแคบทั้งหลาย โดยพระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการปกครองขึ้นมา มิใช่ความคิดแต่จะสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่รัฐของตนเท่านั้น แล้วทำลายรัฐอื่นให้แตกสลายย่อยยับไป แต่จะหาอะไรจะอยู่ร่วมกันด้วยดีให้ประโยชน์ของเราเป็นไปเพื่อส่วนรวมเพื่อชาวโลก เพราะเป็นมนุษย์เหมือนมีความจำเป็นจะต้องอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข

ดังนั้น บุคคลที่พระพรหมคุณาภรณ์ได้ยกขึ้นแสดงให้ปรากฏแก่สังคม หรือการใช้แนวความคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนแรกของโลก ก็คือ พระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ได้ประกาศล้มเลิกนโยบายการปกครองดั้งเดิมของพระเจ้าจันทรคุปต์ผู้เป็นพระอัยกาเจ้า (ปู่) ที่ให้พราหมณ์จានักยะวางไว้ มีจุดมุ่งหมายสร้างความยิ่งใหญ่ของตนด้วยความย่อยยับของรัฐอื่น ด้วยการเปลี่ยนแปลงมาใช้นโยบาย “ธรรมวินัย” แทนถือเป็นชัยชนะด้วยธรรมมิใช่ชัยชนะที่ได้มาด้วยศาสตราวุธ หลักธรรมเหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในจักกวัตตสูตรว่า “อทณฺเฑน อสตุเถน ธมฺเมเน อภิวิชย”^{๑๐} ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชทรงใช้เป็นหลักการบริหารปกครองประเทศ ทำให้เป็นที่รักและเทิดทูลของอาณาประชาราษฎร์ ถือเป็นธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิราช หรือเป็นหน้าที่หลักของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่มี ๑๒ ประการ ได้แก่

๑. อนุโตชนสุมี พลกายสุมี การสงเคราะห์ภายในโดยเริ่มตั้งแต่ดูแลพระมเหสีโอรสธิดา ให้อยู่ดีมีสุข และประพฤตินุญต้องตามจารีตประเพณี และการดูแลข้าราชการทหาร ผู้สนองงานใกล้ชิดให้ได้รับความสุข

๒. ขตฺติเยสุ การสงเคราะห์แก่กษัตริย์ และเจ้าเมืองต่างๆ ปัจจุบันเป็นการสงเคราะห์ขึ้นปกครอง ตามกำลังความสามารถ

๓. อนุยฺนฺเตสุ การสงเคราะห์เหล่าเชื้อพระวงศ์ และข้าราชการบริพารผู้ตามเสด็จตามสมควรแก่ฐานะของบุคคล

๔. พุราหฺมณคหปติเกสุ ให้ความสงเคราะห์คุ้มครองแก่พราหมณ์ และเจ้าพิธีตลอดทั้งพ่อค้า คหบดี และผู้ประกอบอาชีพอื่น ด้วยการจัดหาทุนให้

^{๑๐} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๘๑/๕๐, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๑/๖๐, อ้างใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **รัฐศาสตร์เพื่อชาติและรัฐศาสตร์เพื่อโลก**, หน้า ๒๗.

๕. เนคมชานปเทศุ ให้ความคุ้มครองอาณาประชาราษฎร์ทุกท้องถิ่นตำบลให้อยู่อย่างมีความสุขทั่วหน้า
๖. สมณพราหมณเสสุ ให้ความคุ้มครองแก่สมณพราหมณ์ หรือพระสงฆ์ ผู้ทรงศีลได้อยู่อย่างผาสุก
๗. มิคปทฺธิสู ให้ความคุ้มครองสัตว์สงวน และพืชพันธุ์ทรัพยากรที่เหลืออยู่น้อยให้คงอยู่
๘. อธมฺมการปฏิทฺเฑไป คอยห้ามปรามควบคุมบุคคล มิให้ทำผิดจากทำนองคลองธรรม
๙. ธนนานิ ธนานุปฺปทานิ บริจาคทรัพย์ให้แก่คนผู้ยากไร้ขัดสนได้มีอาหารเลี้ยงชีพ
๑๐. สมณพราหมณ อุปลงฺกมิตฺวา ปญฺหาปฺจฺจณิ เข้าไปหาพระสงฆ์หรือผู้รู้เพื่อสอบถามปัญหาข้อข้องใจเพื่อมิให้เป็นผู้ห่างไกลจากคุณความดี
๑๑. ธมฺมราคสุส ปทานิ การประพฤติตนให้พ้นจากความกำหนัด ด้วยอาการไม่เป็นธรรมทั้งปวง
๑๒. วิสมโลกสุส ปทานิ การประพฤติตนให้พ้นจากความโลภ อันเป็นสิ่งไม่ควรทำทั้งปวง^{๑๑}

ผลจากการนำหลักจักรวรรดิวัตรมาปฏิบัตินี้เอง ทำให้การเมืองภายในประเทศมีความมั่นคงประชาชนอยู่ร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชได้ให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วยการจัดทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ เมื่อทำสังคายนาสำเร็จก็จัดส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนภูมิภาคต่างๆ ถึง ๙ สาย ได้แก่

สายที่ ๑ พระมหินทเถระ พร้อมด้วยพระอภิกฺขุเถระ อุตฺตยเถระ พระสัมพลเถระ พระภัทสาลเถระ และสุมนสามเณร ไปเผยแผ่เกาะลังกา ในรัชสมัยของพระเจ้าเทวานมปิยติสสะ

^{๑๑} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๘๔/๕๑, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๔/๖๒-๖๓, อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕๑ - ๒๕๒.

สายที่ ๒ พระมัชฌันติกเถระ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่แคว้นคันธาระ พระกาศมีระ ทรมานพวกนาค ให้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา

สายที่ ๓ พระมหาเทวะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แคว้นมหิสสกมณฑล ได้แก่ แแถบตอนใต้ ของลุ่มน้ำโคธาวารี อันเป็นแคว้นไมชอรีในปัจจุบัน

สายที่ ๔ พระรักขิตเถระ เข้าสู่ดินแดน ณ วนวาสีประเทศ ได้แก่ เว้นแคว้น มนราเหนือทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย มหาวังสะ บอกว่ามีวัดเกิดขึ้นถึง ๕๐๐ วัด ในดินแดนส่วนนี้

สายที่ ๕ พระโยนกธรรมรักขิต ซึ่งเป็นเถระอรหันต์ชนชาติกรีก ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ อปรินตกชนบท เชื่อกันว่าได้แก่ดินแดนชายทะเล อันเป็นเมืองบอมเบย์ในปัจจุบัน

สายที่ ๖ พระมหารักขิตเถระ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ โยนกประเทศคือ ดินแดนที่อยู่ในการยึดครองของฝรั่งเศสชาติกรีก ในทวีปเอเชียตอนกลาง เหนืออิหร่านขึ้นไป จนถึงเตอร์กีสถาน

สายที่ ๗ พระมัชฌิมเถระพร้อมด้วยพระเถระอีก ๔ รูป คือ พระกัสสปโคตระ พระมุลกเทวะ พระทุนทภิสสร พระเทวะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดินแดนแถบภูเขาหิมาลัย

สายที่ ๘ พระโสณเถระ และ อุตตระเถระ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ เชื่อกันว่า ดินแดนที่เป็นจังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน

สายที่ ๙ พระมหาธรรมรักขิต ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แคว้นมหาธาษฎร์ คือ ดินแดนแถบตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากเมืองบอมเบย์ในปัจจุบัน^๒

แสดงให้เห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการเมือง การปกครองมาก ซึ่งในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชประมาณ พ.ศ. ๓๐๐ พระองค์ได้ทรงอุปถัมภ์เป็นธุระนำพระพุทธศาสนาออกเผยแผ่ไปยังนานาประเทศ เพื่อแสดงพลังอิทธิพล พระราชาผู้ทรงธรรม มุ่งหวังเพื่อความสงบสุขแก่มหาชนเป็นที่ตั้ง ในเวลาต่อมาที่พระพุทธศาสนาสายที่ ๘ ซึ่งมีพระโสณเถระกับพระอุตตระเถระพร้อมคณะได้เข้ามาเผยแผ่

^๒ วิ.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๑๑-๑๒๐, อ้างใน พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ สุนฺตญาณโณ), **ประวัติศาสตรพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๓๔ - ๓๖.

พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิจนพระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน^{๑๓} ซึ่งกรุงสุโขทัยโดยการนำของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชก็ได้อัญเชิญหรือวานิมนต์ปุศุ พระมหาเถระเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัย ส่งผลให้พระญาติไทออกผนวชในพระพุทธศาสนา ก่อนสละสมณเพศกลับไปครองราชสมบัติในเวลาต่อมา และได้ทรงเป็นผู้นำในการแต่งไตรภูมิพระร่วง เพื่อให้คนไทยได้ศึกษาเล่าเรียน มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นไป ส่งผลให้การเมืองการปกครองมีความมั่นคง และประชาชนก็อยู่ด้วยกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข เพราะพระราชและข้าราชการตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีของพระพุทธศาสนา อันเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานของชีวิตประจำวัน ที่ทุกคนจะต้องใช้ร่วมกันในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดี

๓.๑.๔ การมองปัญหาทางการเมืองในเชิงพัฒนา

ในบางครั้งสังคมก็มีความขัดแย้งทางแนวความคิดและหลักปฏิบัติร่วมกัน เพราะมนุษย์มักอ้างสิทธิเสรีภาพ แต่มนุษย์ก็ใช้วิธีแก้ปัญหากันแบบง่าย ๆ โดยไม่ชอบที่จะเผชิญหน้ากัน ด้วยวิธีประนีประนอมหรือส่งตัวแทนมาเจรจากัน ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้มองปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เกี่ยวกับการเมืองในเชิงพัฒนาว่า “มนุษย์ไม่สามารถประนีประนอมกับสัจธรรม (ความจริง) ได้ เพราะจะเป็นการสร้างกำแพงปิดกั้นตนเองไม่ให้เข้าถึงความจริง แต่ในความเป็นจริงแล้ว การแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งทางการเมืองด้วยความประนีประนอม (Compromise) ไม่ใช่สิ่งที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตลอดไป แต่ฝ่ายต้องยอมเสียสละบ้าง นี่เป็นวิธีแก้ไขปัญหการเมืองในเชิงพัฒนา”^{๑๔} ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวถึงแนวทางแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งทางการเมืองในเชิงพัฒนาอย่างลึกซึ้ง โดยมีความเชื่อว่าปัญหาคือความขัดแย้งทางการเมืองของมนุษย์จะหมดไป ด้วยการมองลึกลงไปที่จิตปัญญาของคนเป็นที่ตั้ง ถ้าหากมนุษย์ได้พัฒนาจิตปัญญาให้หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น หรือความเห็นแก่ตัวและพวกพ้อง ต้องมีจิต

^{๑๓} รัชสี สุทนต์, พุทธกิจ : กิจที่พระพุทธเจ้าทรงทำ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โรเนียวพริ้นเตอร์, ๒๕๔๙), หน้า ๕.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๓๗.

ปัญญาที่เปิดกว้างเพื่อประสานความสอดคล้องกับความเป็นการเมืองสากล ๓ ประการ ได้แก่

๑. ความจริงที่เป็นสากล อันเป็นหลักความจริงที่เป็นกลางๆ มีผลเสมอเหมือนกันทุกคน ทุกที่ ทุกชาติ ทุกศาสนา

๒. ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล เป็นมนุษย์ที่จะต้องมองเห็นและเข้าใจให้ความเคารพในสิทธิหน้าที่ของบุคคลเสมอเหมือนกัน ตลอดทั้งไม่ทำลายชีวิตบุคคลอื่นเพราะความเห็นไม่ตรงกับเรา

๓. ความมีเมตตาเป็นสากล เป็นผู้แผ่ขยายความรู้สึกด้วยมิตรไมตรี มีความปรารถนาประโยชน์สุขแก่ทุกคนเสมอเหมือนกัน^{๑๕}

โดยที่พระพรหมคุณาภรณ์ได้มองถึงปัญหาของประชาธิปไตยในเชิงพัฒนา เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น มีอยู่ ๒ ลักษณะคือ

๑. วิถีชีวิตแห่งความพอดี หรือทางสายกลางทำนองเป็นองค์ประกอบและทางปฏิบัติทั้งหลายทำให้เกิดความสมดุล ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่ตั้งเกินไป และไม่หย่อนเกินไป ทำให้การเมืองเกิดสมดุลภาพ

๒. การยอมรับศักยภาพของมนุษย์ในสังคมประชาธิปไตย ว่าทุกคนสามารถพัฒนาได้ และสามารถดำเนินชีวิตที่ดีงาม และอยู่ร่วมกันเป็นสังคมอย่างสร้างสรรค์^{๑๖}

จะเห็นได้ว่า การมองปัญหาการเมืองในเชิงพัฒนานั้นพระพรหมคุณาภรณ์จะให้ความสำคัญที่อุดมการณ์ทางการเมืองว่า ต้องประสานผลประโยชน์ระหว่างบุคคลกับสังคมเข้าด้วยกัน พร้อมกับการพัฒนาศักยภาพของบุคคลก่อน ซึ่งแนวความคิดทางการเมืองในเชิงพัฒนานั้นจะต้องทำให้บุคคลรู้จักสิทธิกับหน้าที่ และเสรีภาพกับความรับผิดชอบควบคู่กันดังจะได้วิเคราะห์เป็นประเด็น ดังนี้

๑. เมื่อบุคคลรู้จักสิทธิของตนเองแล้ว ก็จะเรียกร้องเอาสิทธิที่ตนจะพึงได้ นี่เป็นหน้าที่ของบุคคลในระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย และถ้าอยากได้สิทธิก็

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๙.

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย, (กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔), หน้า ๔๑.

ควรทำหน้าที่ของตน เมื่อบุคคลทำหน้าที่แล้วหลักการเมืองแบบประชาธิปไตยก็จะได้รับการรักษาไว้ เพื่อให้บุคคลมีโอกาสได้ใช้สิทธิของตน

๒. เสรีภาพ ซึ่งในสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตย บุคคลจะเรียกร้องอะไร ต้องรู้จักขอบเขตของเสรีภาพที่ตนเองจะเรียกร้อง ต้องรู้จักรับผิดชอบสิ่งที่ตนทำและผลการกระทำนั้น ถือเป็นหลักการใช้เสรีภาพที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม^{๑๗}

แสดงให้เห็นได้ว่า ในสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยทั่วไปจะมีความบกพร่องอยู่มากมาย แต่ความบกพร่องนั้น เป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขด้วยการพัฒนาให้การศึกษาแก่ประชาชน ทำให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองได้อย่างแท้จริง

อีกประเด็นหนึ่ง การพัฒนาทางการเมืองไม่ใช่ลอกเลียนกันมา หรือเลียนแบบเขามาใช้จะประสบผลสำเร็จทั้งหมด แต่สิ่งที่จะต้องทำด้วยการพยายามสร้างความรู้ให้มีในตนเองก่อน ตลอดทั้งการเรียกร้องประชาธิปไตย ไม่ใช่ทำเพียงแคเรียกร้องก็สำเร็จได้ เพราะการเมืองไม่ใช่สิ่งที่สำเร็จรูปแบบเพียงแคการเรียกร้องเท่านั้น บุคคลจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจน มิทำให้การเมืองการปกครองเดินวนเวียนอยู่ในวังวนเดิม ไม่สามารถเดินไปถึงจุดหมายปลายทางได้แม้แต่หนเดียว เมื่อก้าวโดยสรุปแล้วปัญหาการเมืองในเชิงพัฒนาของผู้วิจัยมีอยู่ ๒ ระดับ ได้แก่

๑. รูปแบบ คือ การเรียกร้องประชาธิปไตย ไม่ใช่มองเพียงแครูปแบบจะต้องเพียรพยายามเข้าถึงหลักการของการเมืองเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริง

๒. เนื้อหาสาระ คือ ความจริงการเมืองในรูปแบบประชาธิปไตย ต้องมีการเรียกร้องและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรีภาพ ตลอดทั้งการตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การเมืองการปกครองนั้นมีความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการ

ดังนั้น การเรียกร้องประชาธิปไตยกับการมองปัญหาการเมืองในเชิงพัฒนาเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งการเรียกร้องที่สำคัญต้องทำต่อหน้าประชาชน โดยเริ่มที่ตัวของเราก่อนเพื่อสำรวจความรู้ความเข้าใจในตนเอง นี่เป็นรูปแบบการสร้างจิตสำนึก และเนื้อหาสาระในตนนำไปสู่การพัฒนาการเมืองการปกครองภายนอกคือความสัมพันธ์กับสังคมต่อไป

^{๑๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสู่ประชาธิปไตย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

๓.๑.๕ จุดเด่น และจุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมือง

เมื่อจะกล่าวถึงจุดเด่นตามแนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์ เราจะต้องทำความรู้จักเกี่ยวกับเกียรติคุณของท่านก่อน มิใช่ปรากฏเฉพาะงานวิชาการ และแนวความคิดทางการเมืองเท่านั้น ซึ่งท่านยังสมบูรณ์ไปด้วยจริยวัตรและปฏิบัติที่งดงามยิ่งนัก สมดังที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ได้ประทานสัมโมทนียกถาในคราวที่กระทรวงศึกษาธิการ ในนามของรัฐบาลจัดงานเชิดชูเกียรติและแสดงมุทิตาจิตที่ท่านได้รับการถวายรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากองค์การยูเนสโก โดยมีเนื้อความสำคัญตอนหนึ่งว่า

ท่านเจ้าคุณธรรมปิฎก หรือเจ้าคุณประยุทธ์ของเรา ท่านเป็นผู้สร้างเกียรติยศชื่อเสียงให้แก่เรา ให้แก่ประเทศชาติของเรา ให้แก่คณะสงฆ์ของเราอย่างมากมายที่จริงก่อนที่องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติจะถวายรางวัลการศึกษาหรือสันติภาพ ท่านเจ้าคุณท่านก็เป็นผู้มีชื่อเสียงเกียรติยศของคนไทยของคณะสงฆ์ไทยอยู่แล้ว เพราะท่านเป็นคนดีจริง เป็นพระดีจริง ผู้ที่รู้จักท่านหรือได้ยินกิตติศัพท์ชื่อเสียงของท่านนิยมยกย่อง สรรเสริญเป็นอันมาก^{๑๘}

นี่ถือเป็นจุดเด่นที่สังคมยอมรับกันทั่วโลกว่า พระพรหมคุณาภรณ์เป็นผู้ทรงคุณค่าต่อการเสนอสันติวิธี หรือการใช้หลักสันติภาพแก่มวลมนุษยโลกโดยตรง จึงปรากฏแนวความคิดทางการเมืองการปกครอง การศึกษา ออกมาสู่สายตาสาธารณชนมากมาย เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักเรียนรู้สันติภาพและสิทธิเสรีภาพที่เป็นของคู่กัน เราจึงได้พบเห็นแนวความคิดอุดมการณ์ทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์ในเชิงสร้างสรรค์เพื่อความสงบสุขแก่ชนทั้งมวลมนุษยโลกให้รู้จักร่วมมือร่วมใจ มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน ภายใต้อิทธิพลทุนนิยมแบบเสรี เพื่อลดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ทำให้สังคมเกิดความรักความสามัคคีกัน^{๑๙}

^{๑๘} สุรพล สุยะพรหม, ความคิดทางการเมือง : ประชาธิปไตยตามแนวความคิดพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๔๘ ปีการศึกษา ๒๕๔๕, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๘๖.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๗.

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า พระพรหมคุณาภรณ์ได้ยกย่องระบบการเมือง การปกครองที่ดีที่สุดในปัจจุบัน มีเพียงแค่ ๒ ระบบ ได้แก่ ระบบราชาธิปไตย (สมบูรณาญาสิทธิราชย์) และระบบประชาธิปไตย (สามัคคีธรรม) หรือธรรมาธิปไตย ซึ่งจะได้วิเคราะห์ในรายละเอียดของการเมืองการปกครองแต่ละประเด็น ดังนี้

(๑) จุดเด่นตามแนวความคิดทางการเมือง

จุดเด่นของการเมืองการปกครองตามแนวความคิดพระพรหมคุณาภรณ์ สามารถจัดแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑. จุดเด่นของระบบราชาธิปไตย พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเมืองการปกครองระบบราชาธิปไตย ก็คือพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจเพียงผู้เดียวที่ได้รับฉันทามติมาจากประชาชน และต้องการแพร่ขยายอำนาจออกไปด้วยการใช้กำลังขยายอาณาเขต โดยพระพรหมคุณาภรณ์ได้ยกตัวอย่างจุดเด่นของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยพระเจ้าอชาตศัตรูก็คือ ถ้าต้องการขยายอาณาเขตก็ต้องใช้กำลังรุกราน ส่วนการรุกรานดินแดนแคว้นวัชชีที่ปกครองตนเองด้วยระบบประชาธิปไตยจะใช้ตัวบุคคลที่ชื่อว่า “วัสสการพราหมณ์” เข้าไปยุแหย่ให้เกิดแตกความสามัคคี พอพวกวัชชีแตกความสามัคคีได้ไม่นานก็เกิดความวุ่นเร่ ปรวนแปร กำลังก็หมดไป จึงเป็นเหตุให้พระเจ้าอชาตศัตรู มีอำนาจเหนือแคว้นวัชชีในที่สุด^{๒๐} ดังนั้น จุดเด่นของระบบราชาธิปไตยตามทฤษฎีของ พระพรหมคุณาภรณ์ สามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

๑.๑ จุดมุ่งหมายการปกครองโดยยึดตามแนวความคิดของพราหมณ์ว่าความยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์ คือมุ่งแสวงหาอำนาจ และวิธีการรักษาอำนาจให้มั่นคง สมบูรณ์ด้วยอิสริยยศ และบริวารยศ

๑.๒ พระพุทธศาสนาได้กล่าวจุดเด่นของระบบราชาธิปไตยว่า อำนาจและความยิ่งใหญ่ที่ได้มา คือ ความสงบสุขของประเทศชาติ และความสงบสุขของประชาชน ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้สรุปพลัง หรืออำนาจของพระมหากษัตริย์ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไว้ ๕ ประการ ได้แก่

^{๒๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๒-๑๓๓/๗๗-๗๘, ที.ม.อ. (ไทย) ๒/๑/๓๓๗-๓๔๘.

- ๑) กำลังแขน หรือกำลังกาย คือ มีพละนามัยร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย มีความสามารถและความชำนาญในการใช้อาวุธต่างๆ ได้ดี
- ๒) มีราชสมบัติเพียงพอ หรือมีทุนทรัพย์ในท้องพระคลังสมบูรณ์ ไว้บำรุงเลี้ยงดูข้าราชการบริวาร และให้ความช่วยเหลือประชาชน
- ๓) กำลังคือข้าราชการที่ปรีการาชการแผ่นดิน เป็นผู้ทรงความรู้ความสามารถ และจงรักภักดี ซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน
- ๔) กำลังคือชาติกำเนิดสูงส่ง เป็นชาติดีชาติดีต้องด้วยความนิยมเชิดชูของมหาชน และได้รับการฝึกอบรมมาแล้วเป็นอย่างดี ตามประเพณีแห่งชาติตระกูล
- ๕) กำลังแห่งปัญญา คือ ทรงปรีชาญาณ เป็นผู้มีความรอบคอบ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ สามารถวินิจฉัยเรื่องราวต่างๆ ให้ได้ผลเป็นอย่างดี^{๒๑}

จุดเด่นอีกประการหนึ่ง คือ พระพรหมคุณาภรณ์ยอมรับในบทบาทพระมหากษัตริย์ว่าเป็นผู้นำในการสร้างชาติ เป็นสถาบันคู่ชาติไทยมา ๗๐๐ ปีกว่า ถือเป็นสถาบันที่ให้ความคุ้มครองอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตลอด ทุกพระองค์จะให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนามากถือเป็นศาสนาประจำชาติไทย เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ ในพระปฐมราชโองการรัชกาลปัจจุบันว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”^{๒๒} นี่ก็อาจจะเป็นอีกเหตุผลหนึ่งทำให้พระพรหมคุณาภรณ์พยายามนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางประกอบการบรรยายบทบาทของพระมหากษัตริย์ เป็นการแสดงจุดเด่นของการปกครองระบบประชาธิปไตยของไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข ด้วยการนำหลักคุณธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางปกครองสั่งสอนประชาชนและนักการเมืองให้ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม เพื่ออาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

๒. จุดเด่นของระบบประชาธิปไตย จากผลการศึกษาแนวความคิดของพระพรหมคุณาภรณ์เกี่ยวกับจุดเด่นของระบบประชาธิปไตย ซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่า “ระบบ

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒๐๐ - ๒๐๑.

^{๒๒} สุจิตรา อ่อนค้อม, **พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๑ - ๓.

สามัคคีธรรม”^{๒๓} ถือเป็นระบบการปกครองที่มีความสมบูรณ์แบบมากที่สุด ถ้าสังคมไทย นำเอามาใช้อย่างจริงจังย่อมทำให้มีความเจริญก้าวหน้าไปด้วยดี ถึงแม้ว่าในสมัยพุทธกาล อำนาจการปกครองอยู่ที่ผู้นำทั้งที่เป็นเจ้าเมืองเป็นพราหมณ์ก็ตาม มีการสร้างที่ประชุม เรียกว่า สันฐาคาร เมื่อมีเรื่องราวเกิดขึ้นก็เข้ามาประชุมแก้ไขปัญหานั้น โดยมีหลักธรรมที่เป็นจุดเด่นของระบบสามัคคีธรรม ท่านเรียกว่า อปริหานิยธรรม^{๒๔} ถือเป็นหลักธรรมแห่ง ความพร้อมเพรียงกันของระบบประชาธิปไตยที่มีมาแต่โบราณมี ๗ ประการ ดังนี้

- ๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
- ๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่ควรกระทำ
- ๓) ถือปฏิบัติมั่นในวัชชีธรรม ไม่ล้มล้างบัญญัติที่บัญญัติไว้แล้ว ไม่บัญญัติใหม่ในหลักที่ยังไม่บัญญัติ
 - ๔) เคารพ นับถือ รับฟังคำของผู้ใหญ่ที่ควรเคารพนับถือ
 - ๕) ป้องกัน ให้ความอารักขาแก่สตรี กุลสตรีทั้งหลาย ให้มีความเป็นอยู่ดี มิให้ถูกข่มเหงรังแก
 - ๖) เคารพ บูชา สักการะเจดีย์สถาน ปุชนียสถาน หรืออนุสาวรีย์
 - ๗) ให้ความอารักขาแก่ผู้บริสุทธิ ผู้เป็นหลักความประพฤติและหลักใจของประชาชน ได้แก่นักบวชทั้งหลาย ซึ่งกล่าวในทีนั้นเรียกว่าพระอรหันต์^{๒๕}

นอกจากนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ยังได้กล่าวถึงระบบประชาธิปไตยในปัจจุบันไว้ว่า การศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นของคู่กัน ต้องทำให้ประชาชนได้เรียนสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ไปทำหน้าที่หรือใช้อำนาจตัดสินใจปัญหาได้ถูกทางมีอยู่ ๒ ประการ ได้แก่

๑. ใช้เสียงข้างมากที่จะวินิจฉัยเรื่องราวต่างๆ ซึ่งการตัดสินใจปัญหานั้นต้องเป็นบัณฑิต คือ คนมีปัญญา

^{๒๓} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า ๑๕.

^{๒๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๔/๗๘-๘๐.

^{๒๕} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า ๓๕.

๒. หลักการตัดสินใจปัญหา เกิดจากความต้องการของสังคมประสานกับความรู้อย่างจริง และเลือกเอาสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

พระพรหมคุณาภรณ์ยังได้กล่าวเน้นลักษณะของระบบการเมืองในปัจจุบันที่ สะท้อนถึงสังคมยุคใหม่ จำเป็นจะต้องใช้บัณฑิตเป็นจำนวนมากถึงจะสามารถบริหารงาน เพื่อประเทศชาติได้ ซึ่งตรงข้ามกับสุภาวชิตโบราณที่ว่า

คนเขลาอ่อนปัญญา มาประชุมกันมากมายเกินพัน พวกเขาได้แต่คร่ำครวญ รำพันดัดพ้อต่อกัน ปัญหาที่ไม่ได้แก้ แต่บัณฑิตเพียงผู้เดียวเข้ามา เขารู้จักใช้ ปัญญา พาคนทั้งพันผ่านพ้นปัญหาไปได้ ที่ว่านี้ไม่ได้หมายความว่า จะให้มานิยม การปกครองแบบบุคคลผู้เดียว เพราะถ้าเปลี่ยนบัณฑิตผู้เดียว มาเป็นคนพาลผู้เดียว ละก็จะกลายเป็นว่า คนพาลผู้เดียวมาตัดสินใจ ก็จะมียุ่งกันใหญ่ ตัวปัญหาอยู่ที่ว่า เมื่อคนตั้งพันที่อ่อนปัญญา ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เราจะทำอย่างไร เรายอมรับว่า บัณฑิตคนเดียวดีกว่าคนพาลตั้งพัน แต่ใครๆ ก็ต้องยอมรับว่า มีบัณฑิตพันคน ดีกว่า มีบัณฑิตคนเดียว ประชาธิปไตยต้องการให้คนทั้งพันเป็นบัณฑิต

๑. จะได้ไม่ต้องเสี่ยงต่อการที่จะได้คนเดียวที่เป็นพาล แทนที่จะได้คนเดียวที่เป็นบัณฑิต

๒. มีบัณฑิตพันคน จะตัดสินใจได้ผลดีกว่ามีบัณฑิตคนเดียว^{๒๖}

เมื่อเราเลือกระบบการเมืองการปกครองในแบบประชาธิปไตยแล้ว เท่ากับทำให้ สังคมมีภาระที่จะต้องทำให้คนทั้งพันหรือส่วนใหญ่ของพันนั้น เป็นบัณฑิตผู้มีสติปัญญา อันนี้เป็นสาระสำคัญของการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาประชาธิปไตย ก็คือทำอย่างไรจะให้คน ทั้งพันที่มาประชุมกันไม่ได้เรื่องนั้น ให้กลายเป็นบัณฑิตขึ้นมามีคุณภาพทางสังคมการเมือง การปกครองต่อไป

โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้ มีข่าวสารมากมาย และรวดเร็วจนกระทั่งเราบอกว่ มันล้นต่อการรับรู้ในระบบการเมือง สังคมไทยยังตามไม่ทัน ในเมื่อข้อมูลข่าวสารมีมากมาย และมีเทคโนโลยีช่วยสื่อสารเผยแพร่ได้ง่ายรวดเร็ว คนก็มีความโน้มเอียงไปตามกระแส มักจะตกอยู่ใต้อิทธิพลของผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ มีความเชี่ยวชาญการเมืองอย่างน้อย

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, หน้า ๘ - ๙.

เริ่มต้น ผู้ที่เชี่ยวชาญด้านการข่าว ก็คือสื่อมวลชน อาจจะชักนำผู้คนไทยให้หันเหไปตามต้องการ ยิ่งกว่านั้นถ้าสื่อสารชนเชื้อทั้งหลายก็จะได้ออกสัทำลายสังคม

แต่ถ้าคนไม่มีวิจารณ์ญาณ ไม่มีความสามารถในการคิดตัดสินใจ แทนที่จะวินิจฉัย ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้ด้วยสติปัญญา ก็กลายเป็นว่าจะถูกอิทธิพลของสื่อสารครอบงำ ไม่เฉพาะสื่อสารชนเชื้อทั้งหลาย ยิ่งกว่านั้น แม้แต่สื่อมวลชนซึ่งทำหน้าที่นำเสนอทั้งข่าวสาร ทั้งความคิดแต่ละคนก็ต้องศึกษาพิจารณาพิจารณา

แม้แต่ในประเทศที่พัฒนาทางการเมืองแล้ว ก็กำลังมีปัญหว่า เมื่อสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น สิ่งที่ต้องเรียนรู้มากขึ้น คนก็ตามไม่ทัน ก็เริ่มมีการพึ่งผู้เชี่ยวชาญ ที่นี้ก็กลายเป็นว่า เรื่องอะไรต่อมิอะไร ก็ต้องพึ่งพาอาศัยผู้เชี่ยวชาญหรือกฎหมายให้เป็นผู้ตัดสินใจปัญหานั้น

ดังนั้น การศึกษาเรียนรู้แก่ประชาชนถือเป็นหน้าที่ของรัฐจะต้องทำอย่างเร่งรีบ เพื่อการพัฒนาศักยภาพของบุคคล เพื่อให้คนมีสติปัญญาสามารถวินิจฉัยเรื่องราวต่างๆ ได้รู้จักเสรีภาพได้อย่างถูกต้อง เพราะหลักการประชาธิปไตยนั้นไม่ใช่จะนำรูปแบบลอกเขามาใช้ตามก็ประสบผลสำเร็จ ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่จะต้องเพียรพยายามทำด้วยความตั้งใจจริง ต้องมีการแสวงหาปัญญาและใช้ปัญญาอย่างจริงจัง โดยให้บุคคลมีเสรีภาพที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่ออำนวยผลต่อการดำเนินชีวิตและสังคม ทำให้เสรีภาพในระบบประชาธิปไตยเป็นไปอย่างสมดุลควบคู่กับการพัฒนาเสรีภาพในการปกครองตนเองของบุคคล^{๒๗}

(๒) จุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมือง

จากผลการศึกษาเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พบประเด็นที่เป็นจุดอ่อนของระบบการเมืองการปกครองตามแนวความคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ระบบราชาธิปไตย กับ ระบบประชาธิปไตย ดังจะวิเคราะห์ให้เห็นเป็นประเด็นดังนี้

^{๒๗} สุรพล สุยะพรหม, ความคิดทางการเมือง : ประชาธิปไตยตามแนวความคิดพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), หน้า ๒๙๙.

ประการแรก ทรรศนะเกี่ยวกับจุดอ่อนของการเมืองในระบบราชาธิปไตย ประกอบด้วย

๑. อำนาจอยู่เพียงพระราชา หรือกษัตริย์เพียงผู้เดียว ถ้าพระมหากษัตริย์ขาดคุณธรรมประชาชนก็จะได้รับความเดือดร้อน

๒. ระบบราชาธิปไตยไม่สามารถดูแลความสงบสุขของประชาชนได้อย่างทั่วถึง เพราะขอบเขตพระราชอำนาจกับหลักการบริหารงานไม่เกิดความสมดุลกัน

๓. การใช้อำนาจมีโอกาสผิดพลาดบ่อย เพราะสิทธิเด็ดขาดอยู่ที่พระราชาเพียงผู้เดียว อาจจะทำให้การตัดสินใจหรือเรื่องราวบางอย่างผิดพลาดได้ เพราะไม่มีการถ่วงดุลอำนาจ^{๒๔}

จากแนวความคิดจุดอ่อนของการปกครองระบบราชาธิปไตยนี้ ที่กล่าวมาตามทรรศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ เป็นการสะท้อนประวัติศาสตร์การปกครองของเมืองนคร หรือประเทศต่างๆ ที่ระบบพระมหากษัตริย์ถูกโค่นอำนาจลงก็เพราะพระมหากษัตริย์ขาดคุณธรรมในการบริหารปกครองประเทศ มุ่งแต่ประโยชน์สุขส่วนตน หลงในอำนาจและโลกีย์สุข ไม่เอาใจใส่ในราชกรณียกิจที่ควรทำ นับว่าเป็นความโชคร้ายของประเทศไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญระบบประชาธิปไตย ถือเป็นสถาบันอันสูงสุดของไทยที่ใครจะลบหลู่มิได้

ประการที่สอง ทรรศนะเกี่ยวกับจุดอ่อนของการเมืองในระบบประชาธิปไตย หรือระบบสามัคคีธรรม ประกอบด้วย

๑. ระบบประชาธิปไตยในบางครั้งก็ไม่ได้มาซึ่งเสียงส่วนใหญ่โดยชอบด้วยธรรม แท้จริงเพียงแต่ยึดตามความเห็นของคนส่วนใหญ่ ท่านได้ยกตัวอย่างให้เห็นเรื่องหลักประชาธิปไตยของวัดหนึ่งโดยสมมติว่า วัดจะมีการจัดงานประจำปีจัดประชุมคณะกรรมการให้มีโหรสพ ผู้ใหญ่มีกำลังน้อยกว่า แพ้มติของคนหนุ่มสาวเพราะต้องการระบ่ำกึ่งไป นี่ก็เป็นเรื่องเดือดร้อนเจ้าอาวาสต้องมาแก้ไขปัญหา

๒. หลักการประชาธิปไตยส่วนใหญ่ นักการเมืองประชาชน ยังไม่เข้าใจอำนาจที่แท้จริง โดยทุกฝ่ายมุ่งแต่ทรัพย์สิน ผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ไม่ได้คำนึงถึงความ

^{๒๔} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), พุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า ๓๗.

ถูกต้องหรือความสมดุลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประชาธิปไตยที่ถูกต้องนั้น ภายหลังได้อำนาจมาแล้ว ต้องมีธรรมาธิปไตยควบคู่กัน เพราะธรรมาธิปไตยเป็นหลักคุ้มครองชาวโลก

๓. แม้สังคมจะพูดว่าประชาธิปไตยเต็มใบแล้ว แม้แต่เลือกตั้งเข้ามาแล้วก็ยังมีปัญหา พรรคเดียวกันก็ยังขัดแย้งกันเอง แสดงถึงความไม่เรียบร้อยความชัดเจนทางการเมือง ทำให้ภาพลักษณ์นักการเมืองไม่ดีในสายตาของประชาชนทั่วไป ถือว่ายังอยู่ในยุคนักการเมืองต้องพิสูจน์ตนเอง ทำให้ฐานะทางการเมืองไม่มั่นคง^{๒๙}

นี้แสดงให้เห็นถึงปัญหาหรือจุดอ่อนของระบบประชาธิปไตยที่ประชาชนหรือคนขาดหลักการคุณธรรม ทำเพียงเพื่อยึดมั่นในผลประโยชน์และความอยากชนะกันทางแนวความคิดและอุดมการณ์เท่านั้น มันจึงเกิดเล่ห์กลอุบาย มีความคิดหาอุบายเพื่อเอาชนะกันทางการเมือง บางครั้งทำให้ล้มอุดมการณ์ทางการเมืองที่แท้จริงไป ในบางครั้งยังกล่าวว่าปัญหาจุดอ่อนของการเมืองที่เกิดขึ้นมิได้จบง่ายๆ ถือเป็นวังวนชีวิตคนในสังคมประชาธิปไตย แม้แต่คนที่เคยเคลื่อนไหวประชาธิปไตยที่ผ่านมาแล้ว เมื่อมาเป็นรัฐบาลร่วมกันก็ต้องยอมเขา เพราะถือว่าเป็นพวกเดียวกันแล้ว นี่เป็นสังขรณ์แห่งการเมืองระบบประชาธิปไตย พวกที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองล้วนแล้วแต่ต้องการอำนาจ ตำแหน่งฐานะ มันจึงเกิดเป็นวังวนหมุนเวียนไม่รู้จักจบสิ้นทางการเมืองทุกวันนี้ ถ้าทุกคนรู้จักหลักการเรียนรู้แล้วปฏิบัติตามปัญหาที่ไม่มี^{๓๐}

๓.๒ บริบททางสังคม

เมื่อกล่าวถึงสภาพบริบททั่วไปทางสังคม และการเมืองการปกครองของไทยในทัศนะหรือแนวความคิดของพระพรหมคุณาภรณ์นั้น ท่านได้เสนอแนะวิธีการปฏิบัติประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาไว้ครอบคลุมทุกขั้นตอนค่อนข้างที่จะสมบูรณ์ ดังจะได้วิเคราะห์ให้เห็นเป็นประเด็นๆ ต่อไป

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ**, (กรุงเทพฯ : บริษัท โฟร์ พีรินดิ้ง จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๕ - ๗.

๓.๒.๑ สังคมทางการเมืองที่ดี

พระพรหมคุณาภรณ์ยังได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาดคนและสังคม ที่จะช่วยทำให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองมั่นคงได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็หนีไม่พ้นการพัฒนาสังคมทางการเมืองที่ดี เป็นสิ่งควบคู่กัน การพัฒนาทางการเมืองจะบรรลุจุดมุ่งหมายได้ ต้องให้การศึกษาแก่คน ซึ่งธรรมเนียมประเพณีไทยแต่โบราณเรียกคนที่ได้รับการศึกษาเล่าเรียนแล้ว ก็คือผู้ที่ได้รับการบวชเรียนแล้วว่า “ชิต” แปลว่า บัณฑิตหรือผู้รู้ แต่ในปัจจุบันบุคคลที่จบการศึกษา ระดับปริญญาตรีแล้ว จึงเป็นบัณฑิต ก็คือผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญาและตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท มีจุดมุ่งหมายชีวิตที่แน่นอน

ดังนั้น แนวทางพัฒนาสังคมทางการเมืองที่ดีได้ จะต้องพัฒนาดคนให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของชีวิต เรียกว่า อรรถ หรือ การบรรลุประโยชน์มี ๓ ระดับ ได้แก่

๑. สังคมทางการเมืองที่ดีนั้น ทำให้สังคมประชาชนบรรลุเป้าหมายขั้นตาเห็นเป็นความสำเร็จในยุคปัจจุบัน อันได้แก่

๑.๑ ประชาชนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีสิทธิในการดูแลรักษาสุขภาพ เช่น โครงการ ๓๐ บาท รักษาทุกโรค เป็นต้น

๑.๒ ประชาชนมีทรัพย์สิน เงินทองใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ เช่น กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

๑.๓ ครอบครัวมีความมั่นคงผาสุกพ่อแม่อยู่กันพร้อมหน้า เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนด้วยการรวมกลุ่ม เป็นต้น

๑.๔ บุคคลเป็นที่ยอมรับของสังคม มีสถานภาพดี พรั่งพร้อมด้วยเกียรติยศชื่อเสียง

๒. สังคมทางการเมืองที่ดี ทำให้ประชาชนได้บรรลุจุดหมายเลยขั้นตาเห็น คือ ประโยชน์ในกายภาคหน้า ได้แก่

๒.๑ เกิดความสุขทางจิตใจ ด้วยความศรัทธาในพระรัตนตรัย เกิดความซาบซึ้งในบุญกุศล ตลอดทั้งระบบการปกครอง

๒.๒ เกิดความอิมใจมั่นใจในชีวิตของตน อันเกิดจากความประพฤติดีงามตามทำนองคลองธรรม

๒.๓ มีความภาคภูมิใจในชีวิตที่ได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ด้วยความเสียสละสร้างสรรค์เกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์และสังคม

๒.๔ เกิดความสบายใจมั่นใจในสิ่งที่ประพฤติ เป็นหลักประกันชีวิตในกายภาคหน้า ด้วยความไม่หวั่นไหวต่อสิ่งต่างๆ

๓. สังคมการเมืองที่ดี ทำให้ประชาชนได้บรรลุจุดหมายชั้นสูงสุดเลยตาเห็น เป็นผู้มีจิตใจหลุดพ้นอยู่เหนือธรรมชาติเป็นจิตใจที่มีอิสรภาพ มีสันติภาพ ด้วยความไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมที่เข้ามากระทบ^{๓๑}

แสดงให้เห็นได้ว่า การพัฒนาสังคมการเมืองที่ดีได้จะต้องให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนและผู้อื่น ว่าสิ่งใดควรแสดงออกมาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน และสังคมส่วนรวมของประเทศชาติ เพื่อรู้จักสิทธิหน้าที่ว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ เพื่อให้รู้จักความรับผิดชอบต่อตนเองต่อสังคมส่วนรวม พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวอยู่เสมอว่า “สมัยนี้ ในเมื่อประชาชนมาเป็นผู้ปกครอง บ้านเมืองจะเป็นอย่างไร ประชาธิปไตยจะมีคุณภาพแค่ไหน ก็อยู่ที่คุณภาพของประชาชน”^{๓๒}

สรุปได้ว่า แนวทางพัฒนาสังคมทางการเมืองให้ดีขึ้นได้ จะต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพที่ดีประชาธิปไตยจึงจะมีคุณภาพ ถ้าประชาชนมีคุณภาพต่ำ ประชาธิปไตยก็เป็นประชาธิปไตยที่เลวไปด้วย เพราะว่าคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชน และคุณภาพของประชาชนก็ขึ้นอยู่กับการศึกษา ไม่ว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งทุกระดับ ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางการเมืองการปกครองได้หมดไป

๓.๒.๒ ปัญหาสังคมทางการเมือง

การเมืองปัญหาสังคมประชาธิปไตย เป็นระบบการปกครองที่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว โดยเฉพาะปัญหาสังคมทางการเมืองไทย มีประวัติศาสตร์พัฒนาการที่ยาวนาน ซึ่งจากผลการศึกษาแนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์ ทำให้เห็นถึงปัญหาสังคมทางการเมืองออกเป็น ๒ แนวทางใหญ่ๆ ได้แก่

๑. ปัญหาเสรีภาพและความเสมอภาคไม่มีวันหมดไปจากสังคม ในสังคมประชาธิปไตยนั้น ปัญหาเสรีภาพจะเป็นเรื่องที่ประชาชนในสังคมมักหยิบยกมาอ้างอยู่

^{๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, หน้า ๔.

บ่อยๆ เมื่อกลุ่มคนในสังคมเดียวกันรู้ว่า สังคมย่อยในสังคมถูกกลุ่มบุคคล หรือสังคมกลุ่มหนึ่งเอาเปรียบทางแนวความคิด การศึกษา ประกอบอาชีพ เป็นต้น ทำให้ไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกันก็จะออกมาเรียกร้องความเป็นธรรมก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคม ทำให้สังคมเกิดความรังเกียจเดียดฉันท์ต่อกันออกมาต่อต้าน ทำให้เกิดความขัดแย้งไปในที่สุด พระพรหมคุณาภรณ์ได้ยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบให้เห็นตั้งแต่ระดับครอบครัวว่า เหมือนอย่างพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน ถ้าพ่อแม่ลำเอียง ปล่อยให้ลูกคนนั้น ตามใจลูกคนนี้ ปล่อยให้ลูกคนโน้น ทำให้เกิดปัญหาเสรีภาพขึ้นมา และเกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเสมอภาคกัน ลูกๆ ก็อาจจะแตกแยกแค้นแค้นทะเลาะวิวาท ไม่มีความรักใคร่สามัคคีกัน เป็นพี่น้องแต่เพียงในนาม ไม่เป็นพี่น้องกันจริง ขาดภราดรภาพไป

บางที่ปัญหานี้ไม่ได้มาจากพ่อแม่มีความลำเอียง แต่ลูกๆ เองไม่ได้มีความรักใคร่สามัคคีกัน พอเป็นอย่างนี้แล้วก็คอยเพ่งจ้องมองกัน ใครจะได้มากเกินกันนิดหน่อยน้อยเป็นไม่ได้เกิดเรื่องทันที แม้ว่าจะไม่ตั้งใจ ไม่มีเจตนา ก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นมา เรื่องเล็กก็กลายเป็นเรื่องใหญ่โต ยอมกันไม่ได้ ตั้งแ่งกันอยู่เรื่อยไป เดียวกันนี้กล่าวว่าไม่ได้รับความเสมอภาค เดียวกันนี้กล่าวว่าไม่มีเสรีภาพ หรือได้เสรีภาพไม่เท่ากัน ในครอบครัวมีแต่ความระหองระแหงวุ่นวาย ไม่มีความสุข^{๓๓}

จากแนวความคิดปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวที่ยกตัวอย่างมาให้เห็นนี้ ถือว่าเป็นปัญหาสังคมทางการเมืองเช่นกัน บางครั้งเกิดจากความขัดแย้งในเรื่องเล็กๆ นานาสู่ความขัดแย้งในสังคม ซึ่งปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองนั้น อาจเกิดจากเหตุใดก่อนก็ได้ใน ๓ สาเหตุ เช่น เสรีภาพคือความอิสระ เสมอภาค คือ ความเท่าเทียมกันทางสังคม ภราดรภาพ คือ ความสามัคคีในหมู่คณะ ทั้งหมดนี้เกิดจากขบวนการพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยไม่สามารถหยุดนิ่งได้ ถ้าปัญหาสังคมการเมืองหยุดนิ่ง ก็เป็นระบบการเมืองการปกครองที่ตายแล้ว

๒. ปัญหาคุณภาพของคน เป็นปัญหาใหญ่ของระบบการเมืองในระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา ดังเช่นประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่เคยประสบปัญหาเหล่านี้มาแล้ว ในช่วงที่เราผลิตคนหรือจัดการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาคนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวว่า “เป็นการเปลี่ยนแปลงตามกระแส

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย, หน้า ๕๒ - ๕๕.

ความต้องการของฝรั่ง” อยู่ในลักษณะค่านิยมบริโภคนิยมแต่ไม่ชอบผลิต ทำให้การพัฒนาประเทศไม่ประสบผลสำเร็จทำให้เราเกิดแนวความคิดหันหาทิศทางใหม่ ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ ยกตัวอย่างให้เห็นจากกรณีการพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็น “นิกส์” คือ ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ใหม่ๆ ที่เรายังไม่มีความพร้อมทั้งด้านกำลังคน โดยพระพรหมคุณาภรณ์ วิเคราะห์หลักพื้นฐานการพัฒนาทรัพยากรบุคคลไว้ว่า

คุณภาพคนของเรามีปัญหามาก ตั้งแต่คนในระดับพื้นฐาน หรือระดับสามัญทั่วไป ก็มีค่านิยมบริโภคนิยม ไม่เป็นผู้ผลิต เป็นค่านิยมที่ครอบคลุมสังคมของเราอยู่ มองในระดับบริหาร คนระดับบริหารของเราก็มีปัญหาอยู่แล้วซึ่งเราเองบ่นกันมากในเรื่องคอร์รัปชัน ว่าคนดีมีน้อย”^{๓๔}

ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้วิเคราะห์ถึงความพร้อมของคนมีหรือยังกับความเป็นนิกส์ว่า เรายังไม่มีความพร้อมด้านทรัพยากรบุคคล แต่ก็ไปสัมพันธ์กับแนวทางของต่างชาติ เขาก็จะเข้ามาเพื่อเอาเปรียบเรา คนเราก็ยังไม่มีคุณภาพพอ ทั้งคนทำงานและผู้บริหาร ถ้าผู้บริหารที่รับหน้าที่กับต่างประเทศนั้น มีความเข้มแข็ง มีภูมิปัญญาดี รู้เท่าทันเขา และมีเจตนาดี มีหมู่คณะที่มีความสามารถ มีความเข้มแข็งทางจริยธรรมสามารถจะต้านทานผลประโยชน์ของชาติไว้ได้

ดังนั้น พระพรหมคุณาภรณ์จึงมองปัญหาคุณภาพของคนในระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ผ่านมา ทำให้เกิดปัญหาการพัฒนาประเทศอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสามารถสรุปเป็นรายชื่อได้ดังนี้

๑. ในการสัมพันธ์กับต่างชาติที่จะให้เขาเข้ามาลงทุนนั้น เราจะเอาเขาเป็นฐาน โดยมีความพร้อมที่จะก่อร่างสร้างตัวเองต่อจากฐานนั้นขึ้นไปหรือไม่ ถ้าหวังแต่จะให้เขามาทำให้แล้วคิดว่าเราจะได้อะไรเอง ก็คงจะเป็นความผิดพลาด

๒. ในด้านเทคโนโลยี เรามีการพึ่งตัวเองได้ในทางเทคโนโลยีหรือไม่ แค่นั้นเพียงใด ถ้าไม่ เรามีการเตรียมตัวหรือมีความคิดที่จะพึ่งตัวเองได้ในทางเทคโนโลยีบ้างเพียงใด คือจะต้องพยายามเป็นผู้ผลิตเทคโนโลยี ไม่ใช่เป็นเพียงผู้บริโภคนิยมเทคโนโลยี ไม่เป็นเมืองขึ้นทางเทคโนโลยี

^{๓๔} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **ทางออกของสังคมไทย**, (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๔.

๓. ประเทศไทยปัจจุบัน มีปัญหาที่ทรัพยากรมนุษย์ทั้งด้านสมอง และร่างกาย หลังไหลออกจากชนบทเข้ามาในเมืองทำให้ชนบทขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ และชุมชนโศรกมากการเดินทางสู่ความเป็นนิคม จะซ้ำเติมปัญหานี้ให้หนักยิ่งขึ้นหรือไม่ เราได้เตรียมการป้องกันไว้แล้วอย่างไร

๔. ปัญหาด้านวัฒนธรรม คุณธรรม และจริยธรรม โดยเฉพาะมีความคิดเตรียมการหรือเห็นความหวังอย่างไร บางที่จะสร้างเสริมให้คนมีค่านิยมในการผลิต มีนิสัยรักงาน ไม่ใช่กลายเป็นส่งเสริมค่านิยมบริโภค และความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยกลายเป็นทาสของผู้ผลิตมากยิ่งขึ้น

๕. ในการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ถ้าทำอย่างผิวเผิน เป็นความเจริญแต่เปลือกนอก จิตใจและสติปัญญาไม่ได้เจริญขึ้นมาอย่างแท้จริง คนในสังคมของเราจะยังมีความไม่มั่นคงทางจิตใจ และปราศจากความมั่นใจทางปัญญามากขึ้น โสยศาสตร์จะเฟื่องฟูแพร่หลายมากขึ้น และความขัดแย้งในสังคมจะเพิ่มขึ้น

๖. ปัญหาสภาพแวดล้อมเสียและทรัพยากรย่อยหรือปัจจุบันนี้ก็ยังคงควบคุมกันไม่ได้ ถ้าจะมีอุตสาหกรรมมากๆ เราเตรียมตัวแก้ปัญหาเรื่องนี้ไว้พร้อมและมั่นใจเพียงใด

๗. บทเรียนจากพี “นิคม” เราได้ศึกษาผลดีและผลเสียที่เขาได้ประสบ เพื่อเตรียมการของเราให้รอบคอบไว้แล้วเพียงใด^{๓๕}

จะเห็นได้ว่า การพิจารณาคุณภาพของคน จะต้องมองไปที่ความเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยคนนั้นมีอยู่ ๓ ทาง ด้วยกัน อันได้แก่ ทางที่หนึ่ง สถานการณ์ภัยคุกคามที่เข้ามาสามารถเปลี่ยนแปลงนิสัยคนได้ ดังเช่นเมื่อมีภัยเข้ามา คนไทยก็จะรวมตัวกัน มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อสร้างชาติให้เข้มแข็งให้สู้เขาได้ แต่เมื่อหมดภัยคุกคาม คนไทยก็จะหันมาแตกแยกทะเลาะกันเองอีก เป็นอยู่อย่างนี้มาเสมอ อันนี้ถือว่าเปลี่ยนนิสัยได้ชั่วคราว ไม่ใช่ระยะยาว ทางที่สอง ขึ้นอยู่กับผู้บริหารประเทศที่มีความเป็นภาวะของผู้นำสูงมากเพียงใด สามารถที่จะชักจูงใจประชาชนให้เกิดจิตสำนึกใหม่ ทางที่สาม เป็นการสร้างระยะยาว คือต้องปรับปรุงระบบการศึกษาและหลักสูตร เพื่อสร้างคนให้มีคุณภาพตามที่วางแผนไว้ คนไทยเรานั้นได้ชื่อว่า

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓ - ๑๕.

ไม่ค่อยมีนิสัยรักการอ่าน และได้ชื่อว่าเป็นคนที่รักความสนุกสนาน ทำอะไรแบบผ่านๆ ไป ซึ่งจะขัดกับการที่จะเป็นนิกส์ได้มาก

๓. ปัญหาศีลธรรมจริยธรรม ในปัจจุบันสังคมไทยเกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เหตุปัจจัยหนึ่งก็มาจากคนไทยละเลยต่อศีลธรรมจริยธรรม โดยมุ่งแต่แข่งขันกันสร้างรายได้ เป็นสำคัญ หรือวัตถุนิยม โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องในสังคมกลับเป็นว่ายอมรับวัตถุเสริมที่บุคคลนั้นมี เช่น บ้าน รถยนต์ เป็นต้น ซึ่งเรื่องศีลธรรมคุณธรรมกลับถูกมองข้ามไปโดยสิ้นเชิง^{๓๖}

ดังนั้น จากสภาพปัญหาสังคมขาดศีลธรรมจริยธรรมทั้งหมดนี้ ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยโดยตรง อันได้แก่ ปัญหาการใช้ความรุนแรงกับเด็กและสตรี ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาการทำผิดกฎหมายอื่นๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดจากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมโดยที่สังคมไทยยังไม่มีพร้อมด้านศีลธรรมจริยธรรมควบคู่กัน ด้วยสภาพแห่งการพัฒนาทำให้บุคคลในสังคมต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชีวิต ขาดความสนใจเรื่องศีลธรรมจริยธรรมขาดความยับยั้งใจไม่ให้อ่านาใจความต้องการ ยอมทำ ความผิดร้ายแรงต่างๆ โดยไม่หวั่นไหวและเกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมือง ทำให้สังคมไทย รู้สึกไม่มีความปลอดภัย เกิดความวิตก กังวล มีจิตใจหวาดผวายุ่ตลอดเวลา ทำให้ สุขภาพจิตของประชาชนเกิดความเสื่อมโทรมยากต่อการพัฒนาคุณภาพ และสมรรถภาพทางจิตนี้ก็เป็นส่วนหนึ่ง ของปัญหากลไกทางการเมืองจะต้องขับเคลื่อนต่อไป และแก้ไข ปัญหาเหล่านี้ไปพร้อมๆ กัน

๓.๒.๓ ทางออกของสังคมทางการเมือง

การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมย่อมมีปัญหาเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ ได้เสนอแนวความคิดทางออกของสังคมการเมืองไว้อย่างชัดเจน ทำให้พบประเด็นทางออกของสังคมการเมืองในสังคมไทยอยู่ ๓ ประการ คือ

ประการที่ ๑ การสร้างจริยธรรมนักการเมือง พระพรหมคุณาภรณ์มองปัญหาสังคมประชาธิปไตยที่ต้องพัฒนาเร่งด่วน คือ “จริยธรรมนักการเมือง” หมายถึง การดำเนิน

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง, ๒๕๔๐), หน้า ๔๐ - ๔๕.

ชีวิต ความรู้สึกนึกคิด จิตใจ และสติปัญญาของผู้บริหารบ้านเมือง หรือเป็นผู้นำของประชาชน ที่จะพาประเทศชาติบ้านเมืองไปสู่ความเจริญงอกงาม และสันติสุข^{๓๗}

จุดมุ่งหมายของการสร้างจริยธรรมนักรบเมืองนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ต้องการหรือมีความปรารถนาให้นักรบเมืองทำงานเพื่อชาติบ้านเมือง เพื่อสร้างสภาพสังคมเอื้อประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและสังคมพัฒนาไปสู่จุดหมายปลายทาง คือความเจริญก้าวหน้าทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข

ในทำนองเดียวกัน นักรบเมืองต้องหมั่นพัฒนาความรู้ความสามารถตลอดเวลา ไม่ใช่หยุดอยู่แค่ว่าความรู้ความเข้าใจการบริหารบ้านเมืองให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความพร้อมทางเศรษฐกิจ แล้วประชาชนก็หลงเพลิดเพลินกับนักรบเมืองที่หันไปหมกมุ่นในการเสพบริโภค การบำรุงบำเรอ นั้น แล้วก็หลงมัวเมาในสังคม ทำให้แนวทางการเมืองเสื่อมโทรมลงเร็วเนื่องจากขาดคุณธรรมจริยธรรมในที่สุด ทางออกของสังคมการเมืองคือนักรบเมืองต้องศึกษาทำให้เกิดปัญญา เพื่อนำสังคมประเทศชาติไปสู่จุดหมาย ความเจริญรุ่งเรือง

ดังนั้น นักรบเมืองจะต้องมีปัญญาควบคุมความอยาก เรียกว่า “ตัณหา” เป็นความเห็นแก่ตัวอันเป็นทางแห่งความเสื่อมโทรมทางสังคมการเมือง ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้เสนอแนวความคิดในการตรวจสอบความอยากหรือความเห็นแก่ตัวของตนเองไว้ ๓ อย่าง นั่นคือ

๑. ความอยากเพื่อตัวเองที่จะเอาให้ได้ เช่น ความอยากได้ผลประโยชน์ ความอยากได้รับการบำรุงบำเรอ ความอยากเสพบริโภค เรียกว่า ตัณหา
 ๒. ความอยากให้ตนเองยิ่งใหญ่ ความอยากได้อำนาจ เรียกว่า มานะ
 ๓. ความอยากที่ต้องสนองความยึดถือของตนเองเพื่อให้ต้องเป็นไปตามนั้น
- รวมทั้งความคลั่งลัทธิความคิดและยึดกับอุดมการณ์ที่รุนแรง เรียกว่า ทิฎฐิ

ประการที่ ๒ การสร้างธรรมาธิปไตยให้เป็นพื้นฐานประชาธิปไตย พระพรหมคุณาภรณ์ได้ให้แนวคิดทางการเมืองว่าธรรมาธิปไตย เป็นทางสายกลางระหว่างอัตตาธิปไตย กับโลกาธิปไตย อัตตาธิปไตยถือเอาตนเองเป็นใหญ่ โดยยึดผลประโยชน์ตน

^{๓๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **จริยธรรมนักรบเมือง**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒.

เป็นเครื่องวัด โลกาธิปไตยถือเอาค่านิยมของโลกเป็นใหญ่ ดังนั้น ธรรมาธิปไตยเป็นทางสายกลางถือเอาความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เป็นหลักเกณฑ์ในการสร้างสรรค์สังคม^{๓๔}

ในความเป็นจริงแล้ว เมื่อเราต้องการให้ผู้นำเป็นธรรมาธิปไตยมีคุณธรรมจริยธรรม จะต้องทำให้ประชาชนรู้ว่าอะไรคือธรรม ความรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการสร้างปัญญา ปัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการศึกษา ซึ่งหลักการศึกษานำมาสู่การสร้างธรรมาธิปไตย เป็นพื้นฐานประชาธิปไตย มีอยู่ ๓ อย่าง นั่นคือ

๑. ต้องมีระเบียบวินัย ระเบียบวินัยเป็นเครื่องฝึกคนให้อยู่ในแนวทางที่ดี ควบคุมและคอยเตือนบุคคลให้พยายามเลือกแต่แนวทางที่ดี โดยประการแรกก็ไปปิดกั้นโอกาสที่เขาจะเลือกทางชั่ว คนเราถ้ามีโอกาสก็อาจจะหันไปเลือกทางชั่วได้ง่าย เพราะมันสนองผลประโยชน์ส่วนตัวจึงต้องเอาระเบียบวินัยเป็นเครื่องปิดกั้นไม่ให้คนหันไปเลือกทางชั่ว พร้อมกับนั้นก็สร้างสภาพแวดล้อมและระบบต่างๆ ให้เกื้อกูลแก่การที่เขาจะทำในทางที่ดี หรือที่จะควบคุมความประพฤติของเขา ให้ดำเนินไปในทางที่ดี ระเบียบวินัย หรือระบบการดำเนินชีวิตการทำงานเป็นความสำคัญเบื้องต้น ได้แก่สิ่งที่เราเรียกว่า ศีล เพราะฉะนั้น องค์ประกอบของการศึกษาขั้นหนึ่งก็คือศีล ซึ่งจำเป็นต้องมีมากช่วยในการที่จะสร้างปัญญา

๒. นอกจากศีลแล้ว จะต้องพยายามสร้างสติ ความรู้จักยังคิด และการรู้จักกระตุ้นเตือนตนเองให้สำนึกถึงความรับผิดชอบ หน้าที่ และความดีต่างๆ ที่จะต้องทำต่อไป พยายามสร้างความ پاکเพียงที่จะให้ดำเนินหลุดพ้นไปในความดี ส่งเสริมกำลังใจในการที่จะทำสิ่งที่ดีงาม เราให้มีจิตฝึกฝนชวนชวยทำในสิ่งที่เป็นอุดมคติ ให้เขายึดมั่นทำอยู่ในสิ่งนั้นเสมอๆ จนเกิดความคุ้นเคยกับการเลือกในทางที่ดี มั่นคง เข้มแข็งแน่วแน่ในทางที่ดี เป็นทางอีกด้านหนึ่งเรียกว่า เป็นทางของกำลังจิตใจทำให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สมาธิ

๓. ปัญญา ข้อนี้เป็นตัวสำคัญแน่นอน เพราะตอนแรกบอกแล้วว่า จะรู้ว่าจะอะไรเป็นธรรมก็ต้องมีปัญญา^{๓๕}

เพราะฉะนั้น การศึกษาที่พร้อมที่จะให้เกิดประชาธิปไตยก็ต้องมี ๓ องค์ดังที่กล่าวแล้วคือ มีทั้งศีล มีทั้งสมาธิ มีทั้งปัญญา ครบทั้งไตรสิกขา ถ้าการศึกษา ไม่มี

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕ - ๘.

^{๓๕} พระราชนิพนธ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พุทธศาสนากับสังคมไทย**, หน้า ๕๔ - ๕๖.

ระเบียบวินัย ไม่มีศีลในเบื้องต้นไม่มีสมาธิค้ำประกัน ถึงจะให้ปัญญา ก็ไม่แน่นอน เพราะคนรู้ทางเลือกมากขึ้น เขาเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็น อัตตาธิปไตย ทั้งๆ ที่รู้ว่าอันนี้เป็นธรรม ก็ไม่เอา เพราะเสียประโยชน์ส่วนตัว จึงไปเลือกเอาทางที่ไม่ดีไม่ชอบ แต่มันให้ประโยชน์แก่ตน เพราะฉะนั้น การศึกษาที่ขาดศีลขาดระเบียบวินัย ขาดสมาธิ ขาดการสร้างใจที่เข้มแข็งมั่นคง จึงไม่อาจจะเป็นพื้นฐานที่ดีของการสร้างประชาธิปไตยได้

ประการที่ ๓ การสร้างรูปแบบปกครองตนเอง การปกครองในระบบประชาธิปไตยนั้นไม่มีใครมาสั่งการ มาบังคับได้ เพราะประชาชนเป็นใหญ่ ทุกคนมีสิทธิมีหน้าที่ในการปกครองตน ซึ่งสิ่งที่แสดงรูปแบบการปกครองตนเอง คือ หลักการ กฎเกณฑ์ กติกา กฎหมายตลอดทั้งจารีตประเพณีที่ดีของสังคม เรียกรวมกันว่า “หลักธรรม”

ดังนั้น ทางออกของสังคมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยที่ดีที่สุด ตามแนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์ ก็คือคนสามารถอยู่ด้วยหลักการ อยู่ด้วยความจริง อยู่ด้วยความถูกต้อง เป็นต้น เมื่อกล่าวโดยสรุปรูปแบบการปกครองตนเองมีอยู่ ๓ อย่าง นั่นคือ

๑. ด้านความรู้ความเข้าใจ ต้องมีปัญญาที่รู้หลักการนั้น ว่าอะไรจริง อะไรถูกต้อง อะไรดีงาม รู้จักวางกฎเกณฑ์ กติกา หรือกฎหมายที่ชอบธรรม และรู้จักคิด รู้จักวินิจฉัย เพื่อที่จะใช้หลักการ และกติกาต่างๆ นั้น ให้ได้ผลเป็นจริง กล่าวสั้นๆ ว่า “รู้ว่าอะไรเป็นธรรม” พร้อมกันนั้นอีกด้านหนึ่งก็คือ

๒. ด้านจิตใจ ต้องยึดถือมั่นคงอยู่ในความจริง ความถูกต้อง ความดีงามนั้น โดยมีอุดมคติ หรือที่เรียกว่ายึดถือในอุดมการณ์ กล่าวง่าย ๆ สั้นๆ ว่า “ถือธรรมเป็นใหญ่” นั่นคือจิตใจต้องใฝ่ความจริง ใฝ่ความดี ใฝ่ความถูกต้อง ที่ว่ายึดถือธรรมเป็นใหญ่ ก็คือเอาธรรม คือความจริง ความถูกต้อง ความดีงามนี้เป็นใหญ่ ไม่ใช่เอาความชอบใจถูกใจของตนเป็นใหญ่หรือยึดถือตามอำเภอใจ ถ้าประชาชนไม่เอาธรรมเป็นใหญ่ คือไม่เอาหลักการ ไม่เอาความจริงความถูกต้อง ความดีงาม มาเป็นใหญ่ ก็เอาความชอบใจตัวเองเป็นใหญ่ แล้วก็ต้องเกิดปัญหา

๓. ด้านพฤติกรรม คนจะต้องมีความสามารถที่จะควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้อยู่ในหลักการที่ได้จัดสรรออกมาวางตั้งเป็นกฎ ระเบียบ กติกา เป็นต้น หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพ เป็นต้น ในการปฏิบัติหรือทำการทั้งหลายด้วยความ

รับผิดชอบ ที่จะให้เกิดผลตามหลักการ กล่าวสั้นๆ ว่า “มีวินัยที่จะปฏิบัติและจัดการให้เป็นไปตามธรรม”^{๔๐}

๓.๒.๔ อิทธิพลของมนุษย์ต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง

ผลการศึกษาแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ ในเรื่องเกี่ยวกับอิทธิพลของมนุษย์ต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมืองแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. อิทธิพลของกลุ่มผู้นำ ต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง โดยนำเอาหลักการของผู้ใหญ่ หรือผู้นำมาเป็นเครื่องมือแนวความคิดสรรค์สร้างคุณธรรมทางการเมือง ทำให้เป็นผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่เปี่ยมล้นด้วยคุณธรรมดุจพระพรหม มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่

๑) เมตตา คือ ความรักใคร่ ความปรารถนาดี มีไมตรีจิต ต้องการให้ความช่วยเหลือทุกคนแม้แต่เพื่อนนักการเมือง และประชาชนทั่วไป

๒) กรุณา คือ ความสงสารอยากให้ความช่วยเหลือประชาชนให้พ้นจากทุกข์ มีความเอาใจใส่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน

๓) มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อเห็นประชาชนหรือเพื่อนนักการเมืองด้วยกันมีความสุข พร้อมให้การสนับสนุนกิจกรรมนั้น ที่ทำให้เกิดความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป

๔) อุเบกขา คือ การวางตนเป็นกลาง ให้ความเป็นธรรมกับทุกคน โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอมั่นคงทางการเมือง เป็นผู้ประพฤติตนไปตามเหตุผลหลักการ และความเที่ยงธรรมไม่เข้าไปก้าวก่าย หรือแทรกแซง ทำให้เสียต่อระบบการบริหารและการปกครองประเทศชาติ^{๔๑}

๒. อิทธิพลของกลุ่มคนทั่วไป หรือชุมชนต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง โดยการนำหลักการสังคมสงเคราะห์ หรือหลักธรรมยึดเหนี่ยว ประสานความสามัคคีกลุ่มชน เรียกว่า สังคหัตถ์^{๔๒} มี ๔ ประการ ได้แก่

๑) ทาน คือ การให้ปันสิ่งของ ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัย ๔ ตลอดทั้งการให้ความรู้ความเข้าใจที่ดีต่อกัน

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, หน้า ๑๓-๑๔.

^{๔๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๖๙/๒๐๒, อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมานุญชีวิต, หน้า ๒๔.

^{๔๒} ที.ป.า. (ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๕๕, อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

๒) ปิยวาจา คือ พูดจาด้วยคำสุภาพอ่อนหวาน น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผล ตลอดจนทั้งการพูดให้กำลังใจกัน ทำให้เกิดความสามานสามัคคี มีไมตรีจิตที่ดีต่อกัน ก่อให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางสังคม

๓) อุตถจริยา คือ การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ร่วมกันรวมทั้งการให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและปรับปรุงส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้มีในสังคม

๔) สมานัตตตา คือการวางตนเสมอต้น เสมอปลาย ต่อคนทั้งหลายในชุมชน ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้คนในสังคม เป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์แก้ไขปัญหาสังคมให้สงบสุข^{๔๓}

๓. อิทธิพลของบุคคลต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง เป็นหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา เหมาะกับสังคมการเมืองไทยปัจจุบัน ในการแก้ไขวิกฤติของสังคมไทย และสรรค์สร้างประเทศชาติให้เจริญเติบโตไปข้างหน้ามี ๔ ประการ ได้แก่

๑) หลักการกระทำ คือมุ่งทำการทำงานให้ประสบความสำเร็จด้วยตนเอง เรียกว่า “หลักกรรมและความเพียร” ซึ่งจุดมุ่งหมายในการสรรค์สร้างสังคมทางการเมืองเน้นที่ผลการกระทำ และความเพียรพยายามด้วยกำลังของตน ไม่มัวหวังผลจากการอ่อนน้อมหรือการเสี้ยมโซ่ชะตา เป็นต้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลายแม้ที่ได้มีมาแล้วในอดีตกาล ฯลฯ แม้เราเองผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ในบัดนี้ก็เป็นกรรมวาท (ตรัสหลักกรรม) เป็นกิริยวาท (ตรัสหลักการที่จะต้องทำ) เป็นวิริยวาท (ตรัสหลักความเพียร)”^{๔๔}

๒) หลักการศึกษาพัฒนาตน คือ การถือเป็นที่โดยมีจิตสำนึกฝึกฝนพัฒนาตนทำความดีให้เกิดขึ้น ทำให้ชีวิตและสังคมดีงาม เรียกว่า ไตรสิกขา^{๔๕} เพราะพระพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐสามารถฝึกฝนได้ด้วยการเรียนรู้ฝึกตนเสมอทำให้เกิดการพัฒนาตน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เพราะฉะนั้นแล เป็นคนอยู่ในโลกนี้ ฟังศึกษาตามหลักไตรสิกขาเถิด สิ่งใดก็ตามที่พึงรู้ได้ในโลกนี้ว่าเป็นสิ่งผิดร้ายแรงไม่ดี ไม่พึงประพฤติคิดร้ายไม่ดี เพราะเห็นแก่มัน ปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า ชีวิตนั้นน้อยนัก”^{๔๖}

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^{๔๔} อ.จ.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๗๗/๓๖๙.

^{๔๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

^{๔๖} ชู.สุ. (ไทย) ๒๕/๔๐๙/๔๘๕.

๓) หลักการไม่ประมาท คือ การทำสิ่งใดด้วยความเพียร เพื่อให้เกิดการพัฒนาตน จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท ต้องตระหนักถึงความเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ถือว่าทุกอย่างเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน สังคมหรือบุคคลมักหลงติดในความเพลิดเพลิน เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหาร หรือนักการเมืองจะคอยเตือนประชาชนไม่ให้ตั้งอยู่ในความประมาท เป็นวิธีสรรค์สร้างสังคมทางการเมืองที่ดี ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราไม่สรรเสริญแม้แต่ความตั้งอยู่ได้ในกุศลธรรมทั้งหลายไม่ต้องพูดถึงความเสื่อมถอยจากกุศลธรรมทั้งหลาย เรายกย่องสรรเสริญอย่างเดียว แต่ความก้าวหน้าต่อไปในกุศลธรรมทั้งหลาย”^{๔๗}

๔) หลักการพึ่งตนเอง คือ การพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีอิสรภาพ ซึ่งลักษณะอิสรภาพ ไม่ได้จำกัดอยู่ที่การพึ่งพาผู้อื่น รวมถึงการไม่พึ่งพาวัตถุนิยมมากเกินไป พระพุทธศาสนาเน้นการใช้สติในการเสพบริโภคใช้สอยอย่างรู้คุณค่า เมื่อพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพอยู่เหนือทุกสิ่งแล้ว สังคมการเมืองก็จะได้รับความสุขจากแนวคิดสรรค์สร้างของเรา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน โดยแท้จริงคนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ มีตนที่ฝึกดีแล้วนั้นแหละ คือได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก”^{๔๘}

๓.๒.๕ ความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมือง

พระพรหมคุณาภรณ์มองว่า มนุษย์เป็นแกนกลางในการพัฒนาสังคมให้เจริญรุ่งเรืองได้ ก่อนอื่นจะต้องพัฒนาให้มนุษย์ได้รับการศึกษาเรียนรู้ที่ถูกต้อง ทำให้ดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งแนวทางการศึกษาตามทัศนคติหรือแนวความคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ยึดหลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา เป็นปัจจัยขับเคลื่อนพัฒนาคน ให้เข้าสู่การพัฒนาสังคมทางการเมืองในระดับต่างๆ เรียกว่า ไตรสิกขา โดยแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ

๑. ศีล (การพัฒนาพฤติกรรม) ศีล เป็นการฝึกฝนพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา ให้เกิดความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมมนุษย์และทางนิเวศวิทยา ดังนั้นลักษณะการศึกษาเพื่อพัฒนาพฤติกรรมแบ่งออกเป็น ๔ หมวด ได้แก่

^{๔๗} อจ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๕๓/๑๐๑.

^{๔๘} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๓๖.

๑) การศึกษาเป็นวินัยแม่บทของชุมชน เมื่อบุคคลมาอยู่รวมกันจะต้องมีการให้ความรู้กฎระเบียบ ตลอดทั้งวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

๒) การศึกษาช่วยให้รู้จักใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์มิให้ลุ่มหลงมัวเมาให้เกิดการพิจารณาก่อนบริโภคใช้สอย

๓) การศึกษาช่วยทำให้คนหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพที่สุจริต ตามทำนองคลองธรรม

๔) การศึกษาช่วยทำให้บริโภคใช้สอยด้วยปัญญาเพราะพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งหมดมาลงที่การบริโภคใช้สอยเป็นส่วนใหญ่ ถ้าไม่ให้การศึกษาก็ถูก คนก็จะบริโภคใช้สอยแบบลุ่มหลง ฟุ้งเฟ้อ เกิดความเสื่อมเสียคุณภาพชีวิตและสังคม เพื่อให้เกิดการศึกษาทำให้บุคคลรู้จักใช้ปัญญาก่อนการพิจารณาใช้สอย

๒. สมาธิ การศึกษาทำให้เกิดการฝึกฝนพัฒนาจิตใจจิตเป็นตัวควบคุมอารมณ์ให้เข้มแข็ง เพราะจิตเป็นแกนกลางของร่างกาย เรียกว่า “สมาธิ” ซึ่งสามารถแยกลักษณะของการศึกษาช่วยพัฒนาจิตใจได้ ๓ ประการ ได้แก่

๑) การศึกษาช่วยพัฒนาคุณธรรมหรือคุณภาพของจิตใจให้ตั้งงาม ให้สูง มีความประณีตประเสริฐ

๒) การศึกษาช่วยพัฒนาสมรรถภาพของจิต ให้มีความเข้มแข็งมีความอดทน มีความแก้แค้นล้าง สามารถทำกิจกรรมได้ดี

๓) การศึกษาช่วยพัฒนาความสุข ให้เกิดภาวะเกื้อหนุนจิตใจช่วยเสริมสร้างคุณภาพหรือคุณสมบัติประจำจิตของบุคคลให้เกิดความเอื้ออาทร

๓. ปัญญา การศึกษาทำให้คนเกิดปัญญา เพราะปัญญาคือตัวชี้นำตนและคอยควบคุมพฤติกรรมทั้งหมดให้บุคคลมีพฤติกรรมไปในทิศทางใด เมื่อบุคคลได้รับการศึกษาดี ย่อมมีปัญญาชี้้นำสังคม และการเมืองการปกครองไปในทิศทางที่ดี ทำให้กายและจิตใจมีความเป็นอิสระ เพราะปัญญาเกิดการพัฒนาลายระดับ ได้แก่

๑) การศึกษา ช่วยทำให้เกิดปัญญาดำเนินชีวิตประสบผลสำเร็จ เช่น มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถสื่อสารถ่ายทอดความต้องการตนเอง ให้ผู้อื่นเข้าใจได้

๒) การศึกษา ช่วยทำให้เกิดปัญญา ดำเนินชีวิตถูกต้องตั้งงามก่อให้เกิดความรู้มองเห็นความสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมและสังคมการเมืองอย่างสร้างสรรค์

๓) การศึกษา ช่วยทำให้เกิดปัญญาบรรลู่ถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต มีจิตใจ เป็นอิสระอยู่เหนือโลก และธรรมชาติ เกิดความหลุดพ้นเพราะการใช้ปัญญาพิจารณา ความดีงาม^{๔๙}

ดังนั้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาสังคมทางการเมืองมาก เป็นวิธีการ แก้ไขปัญหาตามแนวทางของชาติผู้เจริญ เป็นพื้นฐานสังคมการเมือง นำสังคมไปสู่ความ ดับทุกข์ก่อให้เกิดการพัฒนาภายใน จิตใจ และปัญญาไปพร้อมกันโดยมีองค์ประกอบสำคัญ อยู่ ๘ ประการ ได้แก่

๑. ทักษะ ความคิดเห็น แนวความคิด ความเชื่อถือ ทักษะคติค่านิยมต่างๆ ที่ดีงาม ถูกต้อง สอดคล้องกับความเป็นจริง หรือตรงตามสภาวะ เรียกว่า สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)

๒. ความคิด ความดำริไตร่ตรอง หรือคิดการต่างๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียน ตนเองและผู้อื่น ไม่เศร้าหมองขุ่นมัว เป็นไปในทางสร้างสรรค์ประโยชน์สุข เช่นคิดในทาง เสียสละ หวังดี มีไมตรี ช่วยเหลือเกื้อกูล และความคิดที่บริสุทธิ์ อิงสัจจะ อิงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิดจะได้จะเอา หรือความเคียดแค้น ชิงชัง มุ่งร้าย คิดทำลาย เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

๓. การพูด หรือการแสดงออกทางวาจา ที่สุจริต ไม่ทำร้ายผู้อื่น ตรงความจริง ไม่โกหกหลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่ให้ร้ายป้ายสี ไม่หยาบคาย ไม่เหลวไหล ไม่เพ้อเจ้อ เลื่อนลอย แต่สุภาพนอบนวลชวนให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน ถ้อยคำที่มีเหตุผลเป็นไปในทาง สร้างสรรค์ก่อประโยชน์ เรียกว่า สัมมาวาจา (วาจาชอบ)

๔. การกระทำที่ดีงาม สุจริต เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทำร้ายผู้อื่น ซึ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงาม ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมสงบสุข คือ การกระทำ หรือทำการต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือไม่เป็นไปเพื่อ การทำลายชีวิตร่างกาย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การล่วงละเมิดสิทธิในคู่ครอง หรือของรักของหวงแหนของ ผู้อื่น เรียกว่า สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)

๕. การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น เรียกว่า สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ)

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, หน้า ๑๑ – ๒๕.

๖. การเพียรพยายามในทางที่ดั่งามชอบธรรม คือ เพียรหลีกเลี่ยงป้องกันสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรละเลิกกำจัดสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรสร้างสรรค์สิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรส่งเสริมพัฒนาสิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนเพียบพร้อมไพบุลย์ เรียกว่า สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

๗. การมีสติกำกับตัว ควบคุมใจไว้ ให้อยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำในเวลานั้นๆ ระลึกได้ถึงสิ่งที่ต้องใช้ สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกิดกุศลเป็นประโยชน์ ไม่หลงไหลเลื่อนลอย ไม่ละเลยหรือปล่อยตัวเผอเรอ โดยเฉพาะสติที่กำกับทันต่อพฤติกรรมของร่างกาย ความรู้สึก สภาพจิตใจและความนึกคิดของตน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เข้ายวน หรือยั่วยามา ดูดกระชากให้หลุดหลงเลื่อนลอยไปเสีย เรียกว่า สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

๘. ความมีจิตตั้งมั่น จิตใจดำเนินอยู่ในกิจในงานหรือในสิ่งที่กำหนด (อารมณ์) ได้สม่ำเสมอ แน่วแน่ เป็นอันหนึ่งอันเดียว สงบไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกหวั่นไหว บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว นุ่มนวลอ่อนคลาย ไม่เครียดกระด้าง เข้มแข็ง เอาจาน ไม่หุดหู่หือแท้พร้อมที่จะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดี เรียกว่า สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ)^{๕๐}

๓.๓ สรุป

จากสภาพประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครองของไทยที่ผ่านมา นั้น มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตลอดระยะเวลา ๗๐๐ กว่าปี จึงเป็นเหตุแรงจูงใจให้พระพรหมคุณาภรณ์มองเห็นความสำคัญของการเมืองการปกครอง จึงได้เสนอหาทางออกให้สังคมการเมืองอย่างเป็นระบบ โดยผู้ปกครองจะต้องมีความพร้อมทั้งร่างกาย และจิตใจ มุ่งมั่นทำงานการเมืองเพื่อประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง ซึ่งคุณลักษณะของนักการเมืองที่ดีจะต้องมีคุณธรรมประจำตน เช่น ทศพิธราชธรรม ๑๐ ราชวัตรธรรม ๔ เป็นต้น ส่วนรูปแบบการเมืองที่ดีของพระพรหมคุณาภรณ์ก็คือ อธิปไตย ๓ ถือเป็นรูปแบบแนวทางที่สังคมประชาธิปไตยจะต้องยอมรับ มีความคล้ายคลึงกับรูปแบบการปกครองไทยมาก

^{๕๐} พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต), *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๑๔๔-๑๔๖.

ได้แก่ การปกครองแบบราชาธิปไตย อำนาจอยู่ที่พระมหากษัตริย์ และการปกครองแบบ
สามัคคีธรรม ถือเป็นรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยในปัจจุบัน

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้มองการเมืองในเชิงพัฒนาว่า เกิดจากมนุษย์ไม่กล้า
เผชิญกับความจริงของปัญหาที่เกิดขึ้นมา มนุษย์ใช้วิธีประนีประนอมความจริง ดังนั้น
จุดเด่นของการเมืองในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ ก็อยู่ที่ความสามัคคีของผู้คนใน
สังคมไทย และจุดด้อยของรูปแบบประชาธิปไตยในปัจจุบันก็คืออำนาจการปกครองอยู่เพียง
กลุ่มชนชั้นปกครองเพียงกลุ่มเดียว และประชาชนไม่เข้าใจรูปแบบประชาธิปไตยที่แท้จริง

นอกจากนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ยังมองสังคมการเมืองที่ดีได้ จะต้องทำให้
ประชาชนได้รับการศึกษา ทำให้เกิดคุณธรรม และปัญญาควบคู่กัน มองปัญหาเรื่อง
เสรีภาพและความเสมอภาคไม่มีทางทำให้สมบูรณ์ได้ในโลกใบนี้ เพราะคุณภาพของ
ประชาชนในทางการเมืองไม่เท่าเทียมกัน และสังคมการเมืองมีความซับซ้อนในการบริหาร
จัดการ แนวทางจะแก้ไขปัญหาทางการเมืองได้ต้องให้การศึกษาประชาชนที่ถูกต้อง สร้าง
คุณธรรมให้แก่นักการเมืองและประชาชน มองว่ามนุษย์มีศักยภาพพัฒนาได้ ด้วยอาศัย
กระบวนการของศีล สมาธิ และปัญญา ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในสังคมการเมือง

บทที่ ๔

ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบอภิปรายให้เหตุผล ทั้งสนับสนุนและโต้แย้งระหว่างแนวความคิดทางการเมือง ของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

ในสังคมมนุษย์ไม่ว่ายุคใดสมัยใดจะต้องมีความขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นเหตุผลความจำเป็นให้มนุษย์ต้องแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหามาจัดความขัดแย้งในสังคมการเมืองเพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคง ทั้งเพลโตและพระพรหมคุณาภรณ์ ต่างก็เป็นนักคิดทางการเมืองการปกครองที่ทรงคุณค่าต่อโลกมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์นำแนวความคิดของตนมาประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ ดังจะได้วิเคราะห์ให้เห็นเป็นประเด็นๆ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผู้ปกครองและการเมืองที่ดี

มนุษย์ผู้เป็นปัจเจกบุคคลมีความสำคัญต่อระบบการเมืองการปกครองมาก เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของสังคมชุมชน ความขัดแย้งทางสังคมเกิดจากตัวบุคคลผู้นำมาสู่กลุ่มชนได้ปกครอง ดังจะได้วิเคราะห์และเปรียบเทียบลักษณะของผู้ปกครองและการเมืองที่ดีต่อไปนี้

๔.๑.๑ ผู้ปกครองที่ดี

ผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะของผู้ปกครองที่ดีตามแนวความคิดของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์มีความเหมือนกันมาก เมื่อก้าวโดยสรุปแล้วทั้งสองท่านให้ความสำคัญเกี่ยวกับลักษณะของผู้ปกครองที่ดีแบ่งออกเป็น ๒ ประการ ได้แก่

๑. ลักษณะทางร่างกาย ถือเป็นลักษณะภายนอกของบุคคลที่เป็นผู้นำจะต้องมีสภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ จึงจะสามารถเป็นผู้ปกครองที่ดีได้ ทำให้ประชาชนภายใต้ปกครองเกิดความไว้วางใจ เป็นการยอมรับบุคลิภาพภายนอก

๒. ลักษณะทางจิตใจ ถือเป็นลักษณะภายในของผู้นำ จะต้องเป็นบุคคลที่มีจิตใจเมตตาปรานีต่อชนชั้นภายใต้ปกครอง ทำให้ชนชั้นภายใต้ปกครองยอมรับในอำนาจโดยปราศจากการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ หรือแบบเผด็จการ

จากผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบทำให้พบคุณลักษณะประเภทของผู้ปกครองที่ดีในทฤษฎีของเพลโตก็คือ ราชาปราชญ์เป็นผู้เหมาะสมที่สุด เพราะราชาปราชญ์เป็นผู้มีคุณลักษณะประกอบด้วยเหตุผล มีความจำดีเลิศ มีจิตวิญญาณเป็นกุศลหรือความคิดแต่สิ่งดีงาม ไม่ประพฤติเลวทราม มีความกล้าหาญ และการรู้จักตนเอง ถือว่าราชาปราชญ์เป็นผู้ผ่านกระบวนการทดสอบจากสังคมมาแล้ว ทั้งด้านร่างกายและสติปัญญาและสิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด ผู้ปกครองจะต้องไม่มีทรัพย์สินสมบัติเป็นส่วนตน เพลโตยังกล่าวถึงบุคคลที่เป็นนักปกครองอีกว่า “อำนาจทางการเมืองการปกครองกับทรัพย์สินสมบัติจะต้องแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด”^๑

พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวถึงคุณลักษณะประเภทของผู้ปกครองที่ดีนั้น คือ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องปรากฏตนต่อสายตาสถาภรณ์ชน โดยมีหลักทศพิชราชธรรม เป็นหลักปฏิบัติเพื่อควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของสาธาณชน ตลอดทั้งหลักราชสังคหวัตถุ ๔ ถือเป็นหลักธรรมที่ใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนที่ผู้ปกครองควรมี ๔ ประการ ได้แก่

๑. สัสสมณะ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนมีความอุดมสมบูรณ์

๒. บริสเมธะ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถให้ปฏิบัติงาน

๓. สัมมาปาสะ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องรู้จักวิธีผสมผสานกลุ่มประชาชนในการอยู่ร่วมกัน เป็นต้นว่า การจัดกองทุนให้กู้ยืม การส่งเสริมรวมกลุ่มอาชีพ

^๑ พระสรสิข รัทพรม., “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองกับพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗), หน้า ๙๗.

๔. วาขเปยยะ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีวาจาดี รู้จักพูดชี้แจงให้ประชาชนได้เข้าใจ ทำให้ประชาชนมีความสามัคคี และความนิยมทำตามนั้น^๒

๔.๑.๒ การเมืองที่ดี

การเมืองที่ดีก็คือ การทำงานของรัฐที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐ ให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายและอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข ดังนั้นคุณลักษณะของการเมืองที่ดีก็คือ การแสดงบทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครองที่ได้รับฉันทามติจากสังคมมาแล้ว จะต้องบริหารจัดการให้เป็นไปตามแนวทางความต้องการของสังคมการเมืองที่ดี

จากผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองที่ดี เรียกว่า “หลักคุณธรรมจริยธรรม” ถือเป็นหลักคุณธรรมที่นักการเมืองจะต้องปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคมส่วนรวม ซึ่งทั้งสองท่านมีแนวความคิดทางการเมืองที่ดีเหมือนกัน จะต่างกันแต่เพียงลักษณะคำเรียกขานเท่านั้น โดยเพลโต เรียกว่า “จริยธรรม” (Ethics) เป็นธรรมชาติของมนุษย์มักแสวงหาแต่สิ่งที่ดีงามเพื่อให้สังคมยอมรับยกย่อง ซึ่งลักษณะคุณธรรมที่สำคัญอันดับแรกก็คือจิตใจ เพลโตยังมองว่า “ความซื่อสัตย์เร็วกว่าความตาย และความไม่ยุติธรรมเร็วกว่าความทุกข์ทรมาน ทั้งนี้เพราะความซื่อและความไม่ยุติธรรมนั้นมีผลต่อจิตใจอย่างลึกซึ้ง” โดยคุณธรรมจริยธรรมที่ใช้ตรวจสอบนักการเมืองที่จะทำให้สังคมการเมืองดีหรือไม่มี ๔ ประการ อันได้แก่ ความฉลาด คือเป็นผู้มีปัญญาพิจารณาเหตุผลว่าสิ่งใดควรทำแก่สังคมส่วนรวม ความกล้าหาญ คือกล้าที่จะทำความดีต่อต้านสิ่งไม่ดี ความรู้จักประมาณ คือรู้จักในการควบคุมตนเองไม่ให้ความอยากครอบงำ และความยุติธรรม คือคุณความดีที่เกิดจากหลักคุณธรรมของผู้ใหญ่มีความเอื้อเฟื้อต่อทุกคน

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงแนวความคิดทางการเมืองที่ดี เรียกว่า “หลักการตรวจสอบนักการเมือง” ตามความหมายก็คือ หลักจริยธรรมเพื่อใช้ตรวจสอบนักการเมืองมี ๕ ประการ อันได้แก่ ธรรมาธิปไตย^๓ คือมีคุณธรรมในตน ธรรมิการักษา

^๒ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๒๐/๑๓๘-๑๓๙, ชุ.ฉิติ. (ไทย) ๒๕/๒๗/๓๗๓, ชุ.ฉิติ.อ. (ปาลี) ๑๐๖-๑๐๘, อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘๔.

^๓ สุขุม นวลสกุล และ บรรพต วีระสัน, **ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง และพุทธศาสนากับความคิดเชิงการเมือง**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๓๕.

^๔ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๔/๖๒-๖๓.

คือคุ้มครองความเป็นธรรมแก่ผู้ได้ปกครอง มาอธรรมการ คือขจัดอธรรมสิ่งไม่ดีออกไปจากสังคม ธนาบุประทาน คือรู้จักแจกจ่ายทรัพย์ให้แก่ประชาชนตามความเหมาะสม บริพจณา คือรู้จักสอบถามแสวงหาความรู้เพิ่มเติม โดยพระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงการเมืองที่ดีในสังคมไทยว่า “การเมืองไทยยังอยู่ในยุคที่นักการเมืองจะต้องพยายามในการที่จะสร้างความยอมรับนับถือความไว้วางใจและความศรัทธาขึ้นในจิตใจของประชาชน”^๕ นี่ถือเป็นแนวทางการสรรค์สร้างทางการเมืองที่ดี นำไปสู่การพัฒนาทางการเมืองที่ยั่งยืนต่อไป

๔.๒ รูปแบบการปกครองที่ดี

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการปกครองที่ดี ตามแนวความคิดของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ ซึ่งทั้งสองท่านเกิดในยุคสมัยที่แตกต่างกัน ย่อมให้ทรรศนะแนวความคิดรูปแบบทางการเมืองที่แตกต่างกันเป็นเรื่องธรรมดา ผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดรูปแบบการปกครองของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ จึงมีความแตกต่างกันมาก โดยเพลโตยกย่องรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดก็คือ “รูปแบบอภิชนาธิปไตย” เป็นรูปแบบการปกครองโดยพระราชาผู้เป็นนักปราชญ์ ทำให้สังคมเกิดความเป็นธรรม โดยธรรมชาติของมนุษย์ไม่สามารถปกครองตนเองหรือผู้อื่นได้ เพราะมนุษย์ติดอยู่ในขอบข่ายที่จำกัดด้วยความไม่รู้หรืออวิชชา ตลอดทั้งชนบทรรมนิยมประเพณีความเคยชินของตนหรือของกลุ่มสังคมที่ชอบทำอะไรตามใจตนเรามักพบเห็นอยู่ในสังคมไทยเป็นประจำ ซึ่งรูปแบบการปกครองที่ดีนั้นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ควบคู่กัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์จะต้องเลือกสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถจริงมาเป็นผู้ปกครองก็คือราชาผู้เป็นปราชญ์ ที่ได้ผ่านการคัดเลือกและทดสอบจากสังคมมาเป็นอย่างดี มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เรียกว่า สมรรถภาพ ดังที่เพลโตกล่าวไว้ว่า

ถ้าราชาปราชญ์ ไม่ได้เป็นผู้ปกครอง หรือผู้ปกครองไม่ได้มีความต้องการอย่างจริงจังที่จะแสวงหาปัญญา ก็ถือว่า อำนาจทางการเมืองและปรัชญา ไม่ได้มาบรรจบ

^๕ พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต), **ทางออกของสังคมไทย**, (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๑๘.

กันแล้วไซ้ร้ เมื่อั้นแหละ ข้าพเจ้าเชื่อว่ารัฐ หรือแม้แต่มนุษยชาติ ก็จะไม่มืวัน ปลอดจากความยุ่งยาก และไม่มีวันที่รัฐแห่งเราคิดไว้จะเกิดการพัฒนาคถึงที่สุดได้^๖

รูปแบบการปกครองที่ดีในทรรณะของเพลโตก็คือราชาธิปไตย หรือเรียกเป็น ภาษาไทยเพื่อให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า พระเจ้าจักรพรรดิราช เป็นพระราชาผู้ทรงธรรมสามารถให้ ความเป็นธรรมแก่ชนใต้ปกครองได้ทุกหมู่เหล่า ก็เพราะความสามารถปรีชาชาญในการ บริหารจัดการปกครองรัฐของพระองค์

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ได้ให้ความสนใจรูปแบบการปกครองที่ดี ๒ ประเภท อันได้แก่ การปกครองแบบราชาธิปไตย เรียกว่า “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” โดยมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุขมีอำนาจเด็ดขาดในการบริหารจัดการชาติบ้านเมือง มีการ เปรียบเทียบรูปแบบของการปกครองสมัยพุทธกาลให้ดูว่า รัฐที่มีการปกครองในระบบ ราชาธิปไตยและมีความมั่นคงที่สุดประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุขก็คือ รัฐมคธ รัฐโกศล รัฐวังสะ และรัฐอวันตี ส่วนรูปแบบการปกครองที่ดีอีกประเภทหนึ่งที่พระพรหมคุณาภรณ์ กล่าวยกย่องก็คือ “การปกครองระบบประชาธิปไตยที่มีธัมมาธิปไตยเป็นรากฐาน” ซึ่ง พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวตระหนักถึงรูปแบบประชาธิปไตยที่สังคมไทยจะต้องให้ ความสำคัญมากกว่านี้ก็คือ “สารธรรม” เพราะสารธรรมเป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์แบบอยู่ใน ตัวของมันเองแล้ว ไม่ใช่จะอยู่ที่รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ที่มักเรียกว่า อำนาจฝ่าย นิติบัญญัติ อำนาจฝ่ายบริหาร และอำนาจฝ่ายตุลาการ โดยท่านกล่าวว่า

เนื้อหาสาระหรือสารธรรมของประชาธิปไตยซึ่งเป็นตัวนามธรรมนี้เป็นตัวเนื้อเป็น ตัวแก่น ถ้าไม่มีเนื้อหา ไม่มีแก่นสารอยู่แล้วรูปแบบก็ไม่มี ความหมาย เพราะฉะนั้น ผู้ต้องการประชาธิปไตย จะต้องคิดพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปถึงเนื้อหาสาระของ ประชาธิปไตยมิใช่มีแค่เพียงแค่รูปแบบ ถ้าวนเวียนอยู่แต่ในรูปแบบแล้วประชาธิปไตย ก็ไม่เจริญก้าวหน้าเสียที^๗

ดังนั้น รูปแบบการปกครองที่ดีในทรรณะของพระพรหมคุณาภรณ์ จึงเป็น รูปแบบการปกครองที่ทำให้สังคมไทยได้ตระหนักถึงสารธรรม คือความเป็นอยู่ของผู้คนใน

^๖ Plato, *The Republic of Plato*, Translated with notes and an interpretive essay by Allam Bloom, (New York : Basic Book Inc ; 1968), p. 472.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *การสร้างสรรคประชาธิปไตย*, (กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

สังคมแก่ทุกฝ่ายมากกว่าการเรียกร้องประชาธิปไตยเพียงมองรูปแบบเปลือกภายนอกเท่านั้น เมื่อเรียกร้องได้มาแล้ว จึงไม่สามารถสนองความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง เพราะหลักการประชาธิปไตยเป็นชัยชนะของคนกลุ่มมาก เมื่อคราวใดคนกลุ่มมากอ่อนกำลังชนกลุ่มน้อยก็ออกมาเรียกร้อง สังคมประชาธิปไตยยังต้องแสวงหาแนวทางแก้ไขอยู่ร่ำไป

๔.๓ อิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมือง

จากผลการศึกษาวិเคราะห์เปรียบเทียบอิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์มีความแตกต่างกันมาก ซึ่งอิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตเป็นเชิงอภิปราย โดยความเชื่อจัดแบ่งส่วนประกอบของมนุษย์ว่า มีร่างกายกับจิตใจ และความเชื่อว่าจิตมีความเป็นอมตะมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง เป็นตัวทำหน้าที่กระตุ้นร่างกายให้ทำงาน โดยเพลโตแบ่งวิญญาณ (จิต) ออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. วิญญาณของเหตุผล เป็นจิตของมนุษย์ที่ฉลาดมองเห็นสิ่งถูกต้อง ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความเสียสละเกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือสังคม มนุษย์ประเภทนี้เกิดมาเพื่อเป็นนักปกครองเพียงอย่างเดียว

๒. วิญญาณของความกล้า เป็นจิตของมนุษย์ที่มีคุณธรรมอยู่ระหว่างความบ้าบิ่นกับความขลาด กล้าเผชิญเหตุการณ์กับปัญหาอุปสรรคและอันตราย บุคคลประเภทนี้สมควรเป็นทหาร ตำรวจ เกิดมาเพื่อรับใช้ชาติบ้านเมืองโดยตรง

๓. วิญญาณของความอยาก เป็นจิตของมนุษย์ที่มีความอยากหรือความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด ต้องการผลิต ต้องการแสวงหารับใช้สังคม บุคคลประเภทนี้เป็นได้แต่เพียงพ่อค้าวานิช กรรมมาชีพผู้ใช้แรงงาน เพราะควบคุมความอยากของตนเองไม่ได้ ชอบทำอะไรตามใจตนเอง สมควรเป็นชนชั้นภายใต้ปกครองเท่านั้น^๕

จากข้อความนี้แสดงถึงอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองของเพลโต โดยมีความเชื่อในเรื่องจิตใจจัดแบ่งคนตามชั้นปกครอง เพราะเพลโตมองว่าวิญญาณเป็นสิ่งอมตะแน่นอนที่จะทำให้มนุษย์ดีหรือชั่ว

^๕ สถิต วังศ์สุวรรณ, **ปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๗๙.

แนวความคิดอิทธิพลของศาสนาตามทฤษฎีของพระพรหมคุณาภรณ์ อิงอาศัยตามประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางแสดงแนวความคิดทางการเมือง ด้วยการยกเอาประวัติศาสตร์ของพระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีการประกาศนโยบายธรรมวิชัย “การเผยแผ่พระราชอำนาจด้วยการนำหลักธรรมเป็นพื้นฐานปฏิบัติร่วมกันทางสังคม” ตลอดทั้งประวัติศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย จนถึงสมัยแห่งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี พระพุทธศาสนาก็ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบการเมือง การปกครองไทยทุกระบบของไทย จะเห็นได้ว่าพระพรหมคุณาภรณ์ได้เขียนหนังสือ ตำราพระพุทธศาสนาเกี่ยวเนื่องกับการเมืองการปกครองไทยไว้จำนวนมาก ตัวอย่างเช่น “พระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย” ด้วยการนำเอานิทานชาดกหรือพระสูตรต่างๆ มาแสดงแนวความคิดทางการเมืองการปกครองให้สังคมได้นำไปปฏิบัติตามในฐานะสมาชิกของสังคมประเทศชาติ ดังเช่น เรื่องพราหมณ์ธัมมิกสูตร ได้กล่าวถึงหน้าที่ของพราหมณ์หรือสมณพราหมณ์ผู้ทำหน้าที่ต่อสังคมดังนี้

๑. เป็นผู้แนะนำชี้ทางแก่นักปกครองในเรื่องการปกครองที่ดี วิธีที่จะสงเคราะห์ประชาชนให้อยู่ดีมีสุข โดยยกตัวอย่างนิทานประกอบ

๒. ยังกล่าวถึงหน้าที่สมณพราหมณ์ ควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่สังคมมีความสันโดษ มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายฯ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่มัวเมาในความสุข ความสำราญ เป็นต้น^๙

๔.๔ การมองปัญหาทางการเมืองในเชิงพัฒนา

ถึงแม้ระบบการเมืองการปกครองในปัจจุบันนี้ จะจัดแบ่งการเมืองการปกครองของโลกออกเป็น ๒ ค่ายกลุ่มใหญ่ๆ ระหว่างค่ายประชาธิปไตยกับค่ายคอมมิวนิสต์ แต่ก็ยังมีการปรับปรุงรูปแบบการเมืองการปกครองอยู่เรื่อยๆ เพื่อให้ระบบการเมืองการปกครองนั้นมีความยืดหยุ่นเข้ากับสภาพความต้องการสังคมชุมชนแต่ละภูมิภาคของโลกที่มีสภาพบริบทสังคมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ถือเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาทางการเมืองในเชิงพัฒนา

^๙ ชุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๗/๕๖๗-๕๗๓, อ้างใน พระราชวรมุนี (ประยูร ธรรมาภรณ์), **พุทธศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๘ - ๕๙.

จากผลการศึกษาวិเคราะห์เปรียบเทียบการมองปัญหาทางการเมืองในเชิงพัฒนา ของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์มีความเหมือนกัน ซึ่งทั้งสองท่านให้ความสำคัญด้าน การพัฒนาร่างกายและจิตใจควบคู่กัน ด้วยการให้การเรียนรู้แก่บุคคล เพื่อให้รู้จักสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการเรียนรู้ของบุคคลเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม การเมืองในเชิงพัฒนา โดยเพลโตได้กล่าวถึงแนวความคิดปัญหาทางการเมืองเชิงพัฒนาว่า “รัฐมีความสำคัญเหนือกว่าสิ่งอื่นใด พลเมืองทุกคนจะต้องช่วยกันสร้างรัฐให้สมบูรณ์ มีความมั่นคงทั้งภายในและภายนอก แม้เสียผลประโยชน์ส่วนตัวบ้าง ก็เพื่อรักษา ผลประโยชน์ของรัฐ ก็ต้องยินยอมเพราะรัฐเป็นส่วนรวมทางสังคม”^{๑๑}

จากแนวความคิดทางการเมืองของเพลโต เพื่อสอนให้มนุษย์พึงสังวรระวัง ปัญหาสังคมทางการเมืองให้มาก ถ้าปัญหาความขัดแย้งไม่เกินขอบเขตก็ทำให้การเมือง พัฒนาได้ โดยอุปมาการเมืองเปรียบเหมือนกับชีวิตมนุษย์ที่ว่า “มีความคิด การป้องกันตัว และการเลี้ยงตัวได้” นี้แหละคือการแก้ไขปัญหาทางการเมืองในเชิงพัฒนา

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์มองปัญหาการเมืองในเชิงพัฒนา เป็นสิ่งที่บุคคลใน สังคมทุกคนจะต้องพบเห็นเสมอ มีการกระทำร่วมกันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม หรือมีความ ตระหนักในปัญหาสังคมการเมืองเพื่อให้พัฒนาไปได้มีอยู่ ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. จริยธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักความประพฤติของบุคคลเพื่อดำรงชีวิตอยู่ใน สังคม ในแต่ละวันย่อมมีทั้งความดี และความชั่ว เรียกว่า ทำทั้งความดีและความชั่วไป พร้อมๆ กัน นี้แหละคือสังคมมนุษย์

๒. ศัจธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักความจริงที่เป็นไปตามสภาวะธรรม หรือความ จริงที่เป็นไปตามกฎธรรมดา เพื่อดำเนินการชีวิตไปตามกระบวนการแห่งเหตุผล ปัจจัย ต่างๆ ถือเป็นพัฒนาการทางสังคมการเมือง^{๑๒}

ทรงสนะการมองปัญหาทางการเมืองในเชิงพัฒนาตามแนวความคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์แล้ว ท่านจะไม่มองสังคมการเมืองเพียงแค่อุดมการณ์เท่านั้น หากจะ มองสังคมมนุษย์เพื่อสร้างสรรคูปแบบธรรมาธิปไตยที่ถูกต้อง ซึ่งความรู้จะเกิดขึ้นได้ต้อง อาศัยปัญญา ทำให้มนุษย์ใช้ปัญญาศึกษาถึงปัญหานั้นมาสู่การพัฒนาแนวความคิดทาง

^{๑๑} ฟีน ดอกบัว, **ปวงปรัชญากรีก**, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๘๘.

^{๑๒} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), **ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๗), หน้า ๕.

การเมืองในเชิงพัฒนา เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของสังคมทางการเมืองการปกครองที่มั่นคงต่อไป

๔.๕ จุดเด่นและจุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมือง

เมื่อกล่าวถึงเรื่องใดในโลกนี้แล้ว เรื่องนั้นย่อมมีทั้งจุดเด่นและจุดอ่อนเป็นสิ่งที่ควบคู่กันในสังคมโลกเพื่อเป็นตัวปรับสภาพสังคมมนุษย์ให้มีความสมดุลย์ในตัว

๔.๕.๑ จุดเด่นตามแนวความคิดทางการเมือง

จากผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดเด่นตามแนวความคิดทางการเมืองของทั้งสองท่าน มีความเหมือนกัน เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วลักษณะจุดเด่นที่เพดโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ ได้ยกย่องว่าเป็นหนทางการปกครองที่ดีที่สุดมี ๒ แนวทาง ได้แก่

แนวทางที่ ๑ ความสัมพันธ์ของสังคมการเมือง เป็นความสัมพันธ์เชิงคุณลักษณะของผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นนักปกครองมีความเคารพในตัวกฎเกณฑ์ ระเบียบ และประเพณีปฏิบัติ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชนชั้นภายใต้การปกครอง ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ต่อระบบการปกครองนั้นว่า “ถ้าหากว่ากำหนดด้วยทฤษฎีหมายขึ้นมาอีกครั้งก็เท่ากับเป็นการวางกฎเกณฑ์ให้ราชาปราชญ์ปฏิบัติตาม ประโยชน์ที่จะได้รับจากราชาปราชญ์ยอมหมดไป”^{๑๒} ดังนั้นจึงเป็นการแสดงความสัมพันธ์เชิงกฎหมายระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ได้แสดงลักษณะความสัมพันธ์เชิงการเมืองการปกครองไว้ในวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัยทางพระพุทธศาสนา ๑๐ ประการ โดยจัดแบ่งลักษณะความสัมพันธ์ออกตามกลุ่มความสัมพันธ์เชิงสังคมการเมืองมี ๕ กลุ่ม ได้แก่

๑. เพื่อประโยชน์สงฆ์หรือส่วนรวม
๒. เพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล
๓. เพื่อความบริสุทธิ์ทั้งกายและใจ
๔. เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน

^{๑๒} สุขุม นวลสกุล และ บรรพต วีระสัน, ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณ และสมัยกลาง และพุทธศาสตร์กับความคิดเชิงการเมือง, หน้า ๓๓๙.

๕. เพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา^{๑๓}

แนวทางที่ ๒ ความสัมพันธ์เชิงจริยธรรม เป็นหลักคุณธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในจิตใจ ถือเป็นข้อวัตรปฏิบัติทั้งส่วนตนและส่วนรวม จุดเด่นสังคมทางการเมืองเชิงจริยธรรมสำหรับหลักคุณธรรมของเพลโตมีอยู่ ๔ ข้อ ได้แก่ มีปัญญา ความกล้าหาญ ความอดทน และความยุติธรรม เพราะทั้ง ๔ ข้อ ที่กล่าวมานี้เป็นเครื่องมือเชิงจริยธรรมในการปกครองของราชาปราชญ์ ดังมีผู้กล่าวไว้ว่า “คุณธรรมในอุดมรัฐก็คือปัญญา กำลังจิต และการควบคุมตนเอง ปัญญา จะพบได้ในชนชั้นปกครองคือราชาปราชญ์ กำลังจิตคือการปกป้องทางทหาร การควบคุมตนใช้ทั้งผู้ปกครองและช่างประดิษฐ์”^{๑๔}

ส่วนจุดเด่นตามแนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์ท่านได้ยกตัวอย่างหลักจริยธรรมคุณธรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับสังคมการเมืองที่ดี ที่นักการเมืองจะต้องปฏิบัติมีอธิปไตย หรือสามัคคีธรรม อันเป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานที่นักการเมืองทั่วไปต้องมีทุกคน จักรวรรดิวัตรเป็นหลักจริยธรรมของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ก็คือพระเจ้าจักรพรรดิราชาผู้เป็นธรรมาธิปไตย มีความเคารพในธรรม ยำเกรงธรรม ยึดถือธรรมเป็นธงชัย (ธรรมวิชัย) และยังสามารถกล่าวถึงระบบประชาธิปไตยที่ดีจะต้องทำให้ประชาชนพัฒนาคุณภาพแห่งตนให้เป็นธรรมาธิปไตย เมื่อพัฒนาตนให้มีธรรมาธิปไตยแล้วก็จะเกิดประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบขึ้นมาได้ ซึ่งหลักจริยธรรมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์กับระบบการเมืองมีอยู่ ๒ ระดับ ได้แก่

๑. ระดับต้น ต้องยึดหลักการ กฎเกณฑ์ กติกาต่างๆ ของสังคมที่ได้ตกลงไว้โดยชอบธรรม

๒. ระดับสูง ต้องยึดหลักความจริง ความถูกต้อง ผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งเพื่อความสงบสุขของสังคมเหนือสิ่งอื่นใด ด้วยการมีปัญญาพิจารณาให้เห็นจริง^{๑๕}

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๒๘๗ – ๒๘๘.

^{๑๔} เสน่ห์ จามริก, **ความคิดทางการเมืองของเพลโตถึงปัจจุบัน**, (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๐), หน้า ๔๗.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การสร้างสรรคประชาธิปไตย**, หน้า ๔๑ – ๔๓.

๔.๕.๒ จุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมือง

เป็นธรรมชาติของระบบการเมืองการปกครองหรือสรรพสิ่งในโลก เมื่อมีส่วนดีแล้วก็ย่อมมีส่วนเสียเป็นของควบคู่กัน เหมือนกับหลักตรรกศาสตร์ที่กล่าวว่า ความดี และความไม่ดีคืออะไร แต่ความดีเป็นสิ่งที่ค่าอยู่ในตัวมันเอง นี่เป็นหลักความจริง ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นการปกครองแบบราชาธิปไตย หรือแบบประชาธิปไตยก็ตาม ย่อมมีจุดอ่อนของการปกครองเหมือนกันทั้งสิ้น

จากผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดอ่อนตามแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ มีความเหมือนกันอยู่ ๒ ประการ ได้แก่

๑. บุคคลผู้ปกครอง โดยทั้งเพลโตและพระพรหมคุณาภรณ์มองเห็นว่าการพัฒนาคนสู่ระบบการเมืองการปกครองเป็นเรื่องสำคัญมาก ด้วยการมองที่การพัฒนาศักยภาพของคน ทำให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้จะต้องมีการศึกษา เพราะการศึกษาเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ซึ่งจุดอ่อนทางการเมืองในเรื่องการพัฒนาบุคลากรทางการเมือง ตามทฤษฎีของเพลโตกล่าวว่า “การศึกษานอกจากจะวัดความโง่ ความฉลาดของคนแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ใช้วัดความดี หรือความไม่ดีของคน”^{๑๖}

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ก็มองจุดอ่อนที่เป็นปัญหาทางการเมืองการปกครองที่พัฒนาไม่ได้เพราะคนขาดการศึกษา “ถ้าจิตใจของเรามากด้วยความเห็นแก่ตัว ขาดคุณธรรมไม่ยึดมั่นในหลักการหรือขาดปัญญา เราก็อาจใช้เสรีภาพไปในทางสนองความเห็นแก่ตัว ทำสิ่งใดตามใจตัว ทำให้เกิดความขัดแย้ง สังคมแตกกระจาย หรือก่อให้เกิดความผิดพลาดมากมาย”^{๑๗}

แสดงให้เห็นได้ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลและเพลโตยังได้กล่าวถึงจุดอ่อนด้านการศึกษาอีกว่า “การศึกษาขั้นต้นย่อมไม่เพียงพอต่อการอบรมรัฐบุรุษ”^{๑๘}

^{๑๖} พระสรสิข รักพรม, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองกับพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๓๘.

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๙.

^{๑๘} ชวลิต ศิริภิรมย์, ปรัชญาการเมืองและหลักจริยธรรมสมัยนครรัฐกรีก, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๕), หน้า ๗๗.

๒. อำนาจที่ได้มา จุดอ่อนด้านอำนาจที่ได้มาของนักปกครอง ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ยกตัวอย่างให้เห็นว่า อำนาจที่นักการเมืองได้มานั้นในบางครั้งก็ไม่ถูกต้อง แม้แต่ระบบราชาธิปไตยก็ยังมีโอกาสใช้อำนาจในทางที่ผิดพลาดได้เสมอ เพราะอำนาจอยู่ในมือบุคคลเดียว ก็คือราชาปราชญ์ และประชาธิปไตยอำนาจก็อยู่ในมือของบุคคลกลุ่มเดียวเช่นกัน ซึ่งสามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงอำนาจในทรรศนะของเพลโตเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจในนครเอเธนส์แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ที่ทำให้เกิดปัญหาความแตกแยกในสังคม “คนมั่งมีไร้ประโยชน์มีความละโมภอยู่ร่ำไป คนจนที่เต็มไปด้วยความอิจฉาในความร่ำรวย และชนชั้นกลางที่ทำหน้าที่ปกครองรัฐก็ทำให้เกิดความแตกแยกทางสังคม”^{๑๙} โดยพระพรหมคุณาภรณ์ยังได้กล่าวตอกย้ำอีกว่า “เสียงข้างมากตัดสินความจริงไม่ได้เสมอ”^{๒๐} นี่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงจุดอ่อนทางการเมืองที่ว่า “ความจริงไม่สามารถตัดสินใจปัญหาให้ถูกต้องได้ในกระบวนการทางการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย” โดยการใช้วิธีการลงคะแนนเสียงตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ ซึ่งในบางครั้งคนส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ปัญญาในการตัดสินใจเลือกความถูกต้อง ยิ่งเอาความต้องการภาคัดค้นหาเป็นเกณฑ์ จึงทำให้เกิดปัญหาระยะยาวต่อระบบสังคมทางการเมืองไม่มีที่สิ้นสุด นี่เป็นผลที่ได้อำนาจมาในทางไม่ถูกต้องตามครรลองครองธรรม เพราะรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ จะต้องเป็นหลักนิติธรรมควบคู่เสมอไป

๔.๖ สังคมทางการเมืองที่ดี

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองเรื่องสังคมทางการเมืองที่ดีระหว่างเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์มีความแตกต่างกันมาก อาจจะเป็นเพราะความแตกต่างในยุคสมัยก็ได้ จึงทำให้การมองสภาพสังคมทางการเมืองแตกต่างกันออกไป โดยเพลโตมองสังคมทางการเมืองที่ดี อยู่ที่มีการแบ่งงานกันทำ โดยอาศัยเรื่องวิญญาณ คือความรู้เป็นเกณฑ์วัดศักยภาพของชนในรัฐเพื่อจะได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ แสดงให้เห็นได้ว่าลักษณะของการแบ่งงานกันทำในทรรศนะของเพลโตแล้ว มิใช่ระบบวรรณะ (Caste System) เหมือนกับการแบ่งวรรณะในสังคมอินเดีย แต่เป็นการแบ่ง

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, หน้า ๕.

ตามความถนัดหรือสมรรถภาพของบุคคลที่ได้ผ่านการทดสอบฝึกฝนมาจากระบบการศึกษาของรัฐ โดยเพลโตกล่าวว่า “แต่ละชนชั้นของสังคมต่างๆ มีความสำคัญและมีบทบาทต่อสังคมไปคนละอย่าง แม้แต่ชนชั้นคนงานและช่างฝีมือ เขาก็ได้มีความดูหมิ่นเหยียดหยามแต่ประการใด กลับยกย่องความชำนาญงานของพวกเขาเหล่านั้น”^{๒๑}

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ได้ให้ทรรศนะความเห็นเกี่ยวกับสังคมการเมืองที่ดีด้วยการอาศัยอิงหลักเกณฑ์ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า อรรถะ คือประโยชน์ที่สังคมได้รับจากผลทางการเมืองการปกครอง โดยให้ประชาชนได้รับการศึกษา แล้วสังคมการเมืองจะได้รับผลตอบแทน ๓ ระดับ อันได้แก่ (๑) ประโยชน์ในปัจจุบัน ก็คือทุกคนมีสุขภาพกายดี มีทรัพย์สินเงินทองเพียงพอใช้จ่าย (๒) อนาคต ก็คือทุกคนมีสุขภาพจิตดี เกิดความภาคภูมิใจในหมู่คณะ (๓) ความหลุดพ้นแห่งจิต ก็คือทุกคนมีจิตใจเหนือสภาพปัญหาทั้งปวง ซึ่งท่านได้กล่าวถึงสภาพสังคมทางการเมืองที่ดีไว้อย่างเด่นชัดขึ้นไปอีกว่า “คุณภาพของราชาธิปไตย ก็อยู่ที่คุณภาพของพระมหากษัตริย์ ส่วนประชาธิปไตยจะมีคุณภาพแค่ไหน ก็อยู่ที่คุณภาพของประชาชน”^{๒๒}

ดังนั้นแนวความคิดเรื่องสังคมทางการเมืองที่ดีทั้งทรรศนะของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ จะต้องพัฒนาคุณภาพของประชาชนก่อน แล้วประชาธิปไตยก็จะมีคุณภาพตามซึ่งคุณภาพของประชาชนก็ขึ้นอยู่กับระบบการศึกษาทำให้คนเกิดความรู้พัฒนาตนให้มีความสอดคล้องกับสภาพการเป็นอยู่ของคนส่วนรวมได้อย่างเหมาะสม

๔.๗ ปัญหาสังคมทางการเมือง

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดของปัญหาสังคมทางการเมืองของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์มีความเหมือนกันมาก โดยที่มีความต่างกันเพียงแต่ลักษณะการเรียกเท่านั้น ในยุคของเพลโตเรียกว่า “ความคิดจินตนาการทำให้เกิดความต้องการ” และในยุคของพระพรหมคุณาภรณ์เรียกว่า “เสรีภาพ และคุณภาพคนทำให้เกิดค่านิยม” ซึ่งปัญหาสังคมทางการเมืองตามแนวความคิดทั้งสองท่านซึ่งสามารถสรุปได้ก็คือเกิดจากความละโมภและความโง่เขลาเบาปัญญาของผู้คน ทำให้ชนชั้นปกครองเห็นแก่ตัว

^{๒๑} ขวลิต ศิริภิมรณ, ปรัชญาการเมืองและหลักจริยธรรมสมัยนครรัฐกรีก, หน้า ๗๔.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, หน้า ๔.

ประชาชนได้รับความเดือดร้อน โดยเพลโตได้กล่าวถึงลักษณะของความยุ่งเหยิงถึงปัญหาทางการเมืองมาจากเหตุที่ว่า “นักปกครองไม่อาจที่จะรวมขอมกันได้ โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิงและทรัพย์สิน”^{๒๓} เพราะนักการเมืองมีความยึดมั่นในเกียรติยศ ชื่อเสียง จึงไม่อาจจะยอมให้อภัยต่อกันได้ และปัญหาสังคมทางการเมืองอีกอย่างหนึ่งที่เพลโตถือว่าเป็นอันตรายต่อรัฐมาก ก็คือความไม่เที่ยงธรรมในสังคมการเมืองอันเกิดจากบุคคลไม่ยอมปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ดังที่เพลโตกล่าวไว้ในผลงานของโสกราตีสตอนหนึ่งว่า

ถ้าหากบุคคลที่ธรรมชาติเป็นช่าง หรือนักหาเงิน พยายามเข้าไปอยู่ในชนชั้นปกครอง ซึ่งเป็นภาวะที่ไม่สอดคล้องกับความสามารถธรรมชาติของตนเอง หรือการที่คนคนเดียวทำงานหลายอย่างพร้อมกัน ทั้งข้าพเจ้าและท่านย่อมเห็นว่า ไม่สมควรความวุ่นวายในเรื่องของผู้อื่นแบบนี้ เป็นการทำให้ลาภรัฐ และถือว่าไม่เที่ยงธรรม”^{๒๔}

ในความหมายปัญหาสังคมทางการเมืองของเพลโตแล้ว เกิดจากชนชั้นกรรมาชีพพ้อคำวานิชต้องการเข้ามาบีบคั้นทางสังคมการเมืองมากเกินไป โดยไม่มีความรู้ในเรื่องปัญหาสังคมทางการเมืองเลย จึงทำให้สังคมเกิดปัญหาความขัดแย้งทางความคิด เพราะความละโมภไม่รู้จักพอของคนในชนชั้นกรรมาชีพพ้อคำวานิชเอง

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์มองจากปัญหาสังคมทางการเมืองไทยในปัจจุบันมาจากความต้องการเรื่องสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพที่ไม่มีขอบเขต ปัญหาจากการก้าวข้ามขั้นตอนของระบบพัฒนาทางการเมืองมาจากการเลียนแบบเปลี่ยนแปลงตามระบบสังคมโลก โดยมีชาติตะวันตกเป็นแกนกลางพัฒนาระบบอุตสาหกรรมตามหลักอุดมการณ์ อิงแนวคำสอน จริยธรรมศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ที่กล่าวว่างานและผลสัมฤทธิ์ของงานถือเป็นเป้าหมายของคนในบริบทของสังคมการเมืองนำแนวทางก้าวกระโดดมาเป็นอุดมการณ์พัฒนาสังคมผ่านกลไกทางการเมืองการปกครอง ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวถึงการเป็นนิกส์หรือประเทศอุตสาหกรรมใหม่ว่า “ถ้าผู้บริหารมีปัญญาดี มีเจตนาดี มีคณะบริหารที่มีความสามารถ มีความเข้มแข็งทางจริยธรรม รู้เท่าทันปัญหาอย่างถ่องแท้ ในกระบวนการ

^{๒๓} พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, **ความคิดทางการเมืองเบื้องต้น**, หน้า ๒๔.

^{๒๔} พระสรสิข รักพรม, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองกับพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๓๗.

วางแผนพัฒนา”^{๒๕} จากปัญหาความไม่พร้อมของสังคมทางการเมืองนี้เองทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาด้านต่างๆ ดังเช่น ขาดเทคโนโลยี ขาดเงินทุน ขาดแรงงาน ปัญหาทางด้านวัฒนธรรมของคนในสังคม เกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมสิ่งแวดล้อมกายภาพ และการศึกษาที่ยังไม่เพียงพอ

ถ้าจะมองให้ลึกถึงต้นตอสาเหตุที่เป็นปัญหาอันเกิดจากสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ และความเสมอภาคทางสังคมการเมืองที่ขาดการวางแผน ประชาชนยังไม่ได้รับการศึกษาเพียงพอ จนเกิดปัญหาข้างเคียง ก็คือรัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๕๔๐ ที่วางระบบกฎหมายแม่บทเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมการเมืองไทยไว้สูงส่งเกินศักยภาพของประชาชนและนักการเมือง โดยหมวดที่ก่อปัญหา อันได้แก่ หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย หมวด ๔ หน้าที่ของชนชาวไทย โดยสองหมวดนี้ทำให้คนเรียกร้องสิทธิเกินขอบเขต หมวด ๖ รัฐสภา (มีคณะกรรมการต่างๆ) หมวด ๙ การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหมวดที่สร้างความแตกแยกในสังคมชุมชน นี่ก็เป็นปัญหามาจากสังคมไทยยังขาดการศึกษาเรียนรู้ประชาธิปไตยที่ถูกต้อง

๔.๘ ทางออกของสังคมทางการเมือง

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องทางออกของสังคมทางการเมืองของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์แล้ว พบว่ามีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงอาจจะเป็นเพราะยุคสมัยที่แตกต่างกัน จึงทำให้ท่านทั้งสองเสนอแนวความคิดทางออกของสังคมทางการเมืองไปคนละแนวทาง โดยเพลโตเสนอทางออกของสังคมทางการเมือง ด้วยการจัดตั้งองค์กรบริหารเพื่อควบคุมสังคม เป็นการให้หลักการทางสังคมนิยมเพื่อพัฒนาระบบการเมือง การปกครองให้ประชาชนมีศีลธรรม และการศึกษาทำให้สังคมทางการเมืองดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งเพลโตได้กล่าวถึงทางออกของสังคมทางการเมืองว่า ผู้ปกครองจะต้องมีความยุติธรรมไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หากแต่จะแสวงหาผลประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นที่ตั้ง รู้แต่ว่าความสุขส่วนตนไม่อาจแยกออกจากความสุขของ

^{๒๕} สมยศ จันทะวงษ์, “ความคิดทางการเมืองของพระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต)”, สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๖๙ – ๗๒.

ประชาชนได้ และผู้ปกครองที่ยุติธรรมไม่ยินดีอยู่ในเงินทองและอำนาจ มีชีวิตเป็นอยู่แบบพอเพียง เป็นผู้ปกครองด้วยการหลีกเลี่ยงความไม่ถูกต้องด้วยอุดมคติที่ว่า

คนที่ปฏิเสธไม่ยอมการปกครอง ย่อมจะต้องตกอยู่ในความปกครองของคนที่ดีน้อยกว่าตน และความหวั่นเกรงในข้อนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าจงใจคนดีเข้ารับตำแหน่งไม่ใช่เพราะว่า เขาต้องการรับ หากเพราะเขาช่วยไม่ได้ ไม่ใช่ด้วยความคิดที่ว่า เขากำลังจะได้ประโยชน์ หากเพราะจำเป็นต่อภาระทางการปกครองให้แก่ผู้ได้ดีกว่าตนได้^{๒๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้เสนอแนวความคิดทางออกของสังคมทางการเมืองในยุคปัจจุบันเน้นไปเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลัก เพื่อให้เป็นพื้นฐานการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะสังคมการเมืองในยุคนี้มีการศึกษาเรียนรู้มาากพอสมควร แต่เป็นการเรียนรู้ทั่วไป ไม่ได้มุ่งเน้นคุณธรรมจริยธรรม ทำให้สังคมขาดคุณธรรมจริยธรรม จุดมุ่งหมายการพัฒนาประชาธิปไตยหรือทางออกของสังคมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยจะต้องพัฒนารวมประชาธิปไตยควบคู่กัน ทำให้คนมีปัญญาในการปกครองตนเองได้ มีจิตเสรีภาพเกิดดุลยภาพทางสังคมภายนอก และจิตใจภายในแห่งตนก่อน ซึ่งท่านได้เสนอแนวทางออกของสังคมทางการเมืองเชิงจริยธรรมสมัยใหม่ว่า “ปัญญาที่สำคัญ คือ ปัญญาที่รู้ธรรม รู้ธรรมนั้นคืออะไร คือ รู้ความจริง รู้ความถูกต้อง รู้ความดีงามหยั่งถึงเหตุผลที่แท้จริง”^{๒๗}

๔.๙ อิทธิพลของมนุษย์ต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง

มนุษย์เป็นผู้มีความคิดปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีชีวิต เพื่อสนองตอบความต้องการทางสังคม กลุ่มชน รวมทั้งการสรรค์สร้างสังคมทางการเมืองด้วย เพื่อที่จะพัฒนารูปแบบการเมืองการปกครองภายในสังคมของตนให้เท่าเทียมกับสังคมอื่น หรือมีความก้าวหน้ากว่าสังคมอื่น

จากผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ ในเรื่องอิทธิพลของมนุษย์ต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมืองมีความเหมือนกัน

^{๒๖} เสน่ห์ จามริก, *ความคิดทางการเมืองของเพลโตถึงปัจจุบัน*, หน้า ๔๔.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย*, หน้า ๓๓.

มากที่สุด ซึ่งทั้งสองท่านได้จัดแบ่งบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมืองออกเป็น ๓ กลุ่มเหมือนกัน ได้แก่

๑. กลุ่มบุคคลทั่วไป ซึ่งเพลโตเรียกบุคคลกลุ่มนี้ว่า “จิตภาคตื้นหา” เป็นกลุ่มชนชั้นพ่อค้าวานิช กรรมมาชีพ ยังมีความอยากความต้องการในทรัพย์สินส่วนตัวมาก เขาเป็นได้แต่เพียงชนชั้นได้ปกครองหรือถูกปกครอง ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้ในทรรศนะของเพลโตแล้วมีอิทธิพลต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมือง เพียงแค่แสดงพฤติกรรมออกมาว่าต้องการให้ผู้ปกครองปฏิบัติต่อกลุ่มตนอย่างไร และสิ่งที่ชนชั้นปกครองนำมาใช้ควบคุมและบริหารจัดการต่อสังคมทางการเมืองว่า ดี ไม่ดี เพราะกลุ่มชนชั้นนี้ เต็มไปด้วยความอยากมีความเห็นกระจายในผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ชี้ขาดและแข่งขันกันเพื่อหาสิ่งของมาสนองตอบความอยากตามอำเภอใจ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นพอ เมื่อความคิดหรืออุดมการณ์ของมนุษย์เป็นเช่นนี้แล้ว เขาย่อมตกอยู่ในภาวะที่ว่า “ความดี หรือความชั่วที่มนุษย์กล่าวถึง จึงเป็นเพียงสิ่งบ่งชี้พฤติกรรมที่มนุษย์ชอบ ไม่ชอบเพียงเท่านั้น”^{๒๘}

จะเห็นได้ว่ากลุ่มชนชั้นนี้ จะมองเห็นสังคมการเมืองเพียงแค่สนองตอบความต้องการของกลุ่มชนว่า สิ่งใดที่รัฐสามารถจัดสนองของของกลุ่มชนได้ ก็ยกย่องสิ่งนั้นคือความดี หรือถูกต้อง ส่วนสิ่งใดไม่สามารถสนองตอบความต้องการของกลุ่มชนได้ ก็เรียกสิ่งนั้นว่าไม่ดีไม่มีความยุติธรรม โดยกลุ่มชนชั้นนี้ไม่ได้ยึดความถูกต้องเป็นที่ตั้ง

ในทรรศนะของพระพรหมคุณาภรณ์แล้ว มองว่ากลุ่มชนชั้นได้ปกครองหรือบุคคลทั่วไปนี้ เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมืองมาก เพราะเป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่มีพลังหรืออำนาจในการต่อรองกับภาครัฐ ซึ่งท่านยกตัวอย่างเสรีและความเสมอภาคในสังคมไทยที่ก่อให้เกิดปัญหามาก จะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๕๔๐ ทำให้เกิดองค์กรอิสระต่างๆ มากมายในสังคมไทย โดยประชาชนกลุ่มได้ปกครองไม่ได้ยึดถือความถูกต้องหรือใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลก่อนตัดสินใจ ซึ่งท่านได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องเสรีภาพทั้งภายนอกและภายในที่จะทำให้ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ถือเป็นการสรรค์สร้างทางสังคมการเมืองที่ดี ในความหมายเสรีภาพภายนอกก็คือการแสดงพฤติกรรมออกมาส่วนเสรีภาพภายในก็คือ มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสตัณหา อันได้แก่ ความ

^{๒๘} สิทธิ บุตรอินทร์, **ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น**, (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๓๖.

โลก ความโกรธ ความหลง มานะทิฐิ โดยท่านกล่าวถึงทรรชนะของกลุ่มชนชั้นที่มีอิทธิพลต่อการเมืองในระบอบประชาธิปไตยก็คือการใช้สิทธิเลือกตั้งว่า

การที่ประชาชนออกมาเลือกตั้ง หรือตัดสินใจของตนด้วยการออกเสียง หรือลงคะแนนเสียง เรียกว่า “มาโหวต” แล้วประชาธิปไตยก็ถือเอาเสียงข้างมากที่ลงคะแนนนั้น รูปแบบนี้ได้ผลจริง จนทำให้เกิดประชาธิปไตยที่ดี ซึ่งเนื้อหาสาระมีอยู่ข้างใน ก็คือคนมาออกเสียงมีสติปัญญาและเลือกตัดสินใจด้วยการตัดสินใจด้วยปัญญาอย่างแท้จริง ไม่ได้อยู่ใต้การครอบงำของโลกะ โทสะ โมหะ^{๒๙}

๒. กลุ่มนักปราชญ์ หรือกลุ่มที่มีความรู้ในเรื่องของสังคมทางการเมืองตามทรรชนะของเพลโตก็คือ กลุ่มผู้มีหน้าที่รักษา ปกป้องบ้านเมือง หรือรักษาผลประโยชน์ของบ้านเมือง ในความหมายของเพลโตก็จะเป็นพวกทหารข้าราชการ ซึ่งอิทธิพลของชนกลุ่มนี้มาจากจิตภาคน้ำใจมีความกล้าหาญ ที่จะทำให้สังคมดี มีความยุติธรรมจากผลงานเขียนของเพลโตที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในนครเอเธนส์ ที่พ่ายแพ้สงครามที่โลโพนที่เขียนแก่พวกสปาร์ตาว่า “ประชาชนส่วนใหญ่มีความชื่นชมความมีระเบียบวินัยของทหารสปาร์ตา แต่เพลโตมิได้ชื่นชมนักในการเน้นการศึกษาด้านทหารเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามเขาก็เลื่อมใสการอุทิศตนในหน้าที่ของประชาชนต่อรัฐเป็นอย่างยิ่ง”^{๓๐} ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญ และมีระเบียบวินัยของข้าราชการในยุคเพลโต ทำให้สังคมชุมชนยอมรับในอุดมการณ์ทางการเมือง ยอมอยู่ใต้ปกครอง

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ให้ทรรชนะเกี่ยวกับอิทธิพลของกลุ่มชนชั้นนักปราชญ์ประกอบด้วย นักการศึกษา นักศาสนา นักสังคมสงเคราะห์ นักประชาธิปไตย กลุ่มชนชั้นนี้จะมีอิทธิพลต่อแนวความคิดทางการเมืองมาก มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางการเมืองในบางครั้งทำให้เกิดการพัฒนาที่รวดเร็ว โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษากับนักประชาธิปไตย ทำให้สังคมทางการเมืองไทยต้องประสบปัญหาเพราะการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพเกินขอบเขต มักอ้างหลักการของประชาธิปไตยในวิธีการต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของกลุ่มชนและกลุ่มผลประโยชน์ผู้ให้การสนับสนุนเป็นที่ตั้งและยึดหลักการที่ถูกต้อง และพระพรหม

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย, หน้า ๒๗.

^{๓๐} ขวลิต ศิริภิรมย์, ปรัชญาการเมืองและหลักจริยธรรมสมัยนครรัฐกรีก, หน้า ๖๖.

คุณภรณ์ก็ถือว่าเป็นนักการศาสนา นักประชาธิปไตย และนักการศึกษาที่สมบูรณ์แบบ ได้มีผู้กล่าวยกย่องท่านไว้มากมาย ดังเช่น

นอกจากท่านจะเป็นนักวิชาการที่สมบูรณ์แบบแล้ว ท่านยังเป็นนักปฏิบัติขั้นยอดอีกด้วย ท่านเป็นพระนักปฏิบัติธรรม ที่ตรงต่อธรรมยิ่งนัก เรื่องยศ เกียรติตำแหน่ง ลาภสักการะ ชื่อเสียง ที่จัดว่าเป็นโลกธรรมทั้งปวงนั้น เกาะท่านไม่ติดเลยแม้แต่สิ่งเดียว^{๓๑}

๓. กลุ่มผู้นำทางการเมือง เป็นกลุ่มคนที่ผ่านการศึกษาเรียนรู้วิธีการทางการเมืองการปกครองมาเป็นอย่างดี โดยเพลโตเรียกชนกลุ่มนี้ว่ามีจิตภาคปัญญา คือมีความรู้ทางการเมืองที่แท้จริง สมควรจะให้ป็นนักปกครองเพราะกลุ่มนี้ได้ผ่านการศึกษาคัดสอบจากสังคมมาเป็นที่ยอมรับแล้วทั้งด้านพลศึกษา พุทธิศึกษา และจริยศึกษา เพราะเรื่องการเมืองเป็นเรื่องของทักษะและมีความเชื่อว่า ภายในตัวมนุษย์แต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันในเรื่องความสามารถที่จะพัฒนาทักษะและนำทักษะนั้นมาใช้ ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มชนผู้ผ่านการทดสอบว่ามีสมรรถภาพสูงสุดทางการเมือง ควรได้รับการฝึกฝนทักษะ เมื่อผ่านการฝึกฝน เรียบร้อยแล้วก็ควรทำหน้าที่ปกครองรัฐได้^{๓๒}

ส่วนพระพรหมคุณภรณ์ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับกลุ่มผู้นำทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จะต้องมีการศึกษาพัฒนาระบบการเรียนรู้ทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน เพื่อให้เกิดการสรรค์สร้างการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปในทิศทางที่ดี เกิดความสัมพันธ์เชิงสังคมทุกภาคส่วน ประกอบด้วย

๑. ความสัมพันธ์ของผู้นำกับปัจจัยภายนอก เรียกว่า “ปรโตโฆสะ” เกิดการเรียนรู้สรรค์สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมการเมือง มีความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาจากผู้อื่น หรือฟังเสียงข้างนอก คือประชาชน ข้าราชการฝ่ายต่างๆ เพื่อให้เกิดกัลยาณมิตรที่ดี เกิดการสร้างบรรยากาศแห่งความรัก ความเมตตาปรานี มีความปรารถนาดีต่อกันทุกฝ่าย ทำให้ตนเองเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเมืองไปในทิศทางที่มั่นคง

^{๓๑} พระสรสิข รักพรม, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองกับพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๑๒๐.

^{๓๒} สิทธิ บุตรอินทร์, **ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น**, หน้า ๒๕.

๒. ความสัมพันธ์ของผู้ศึกษากับปัจจัยภายใน เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” เกิดจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองนำมาสู่การรู้จักมอง รู้จักคิด รู้จักพิจารณาอย่างสร้างสรรค์ เพื่อความสันติของตนเอง ทำให้เกิดสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีจิตใจเป็นอิสระ สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ นี่เป็นความมั่นคงภายในนำมาสู่การแสดงพฤติกรรมที่ดีงาม มีอิทธิพลต่อสายตาผู้ได้ปกครองทำให้ประชาชนยอมรับในบุคลิกภาพและบทบาททางสังคมการเมืองของผู้ที่มีมั่นคงต่อไป^{๓๓}

๔.๑๐ ความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมือง

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีศักยภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งจากผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดด้านการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมืองของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ต่างก็ให้ความสำคัญของการศึกษาเหมือนกัน โดยเพลโตได้ให้ความสำคัญการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมืองเป็น ๓ ระดับ โดยไม่นับรวมการศึกษาเรียนรู้พื้นฐานที่ว่า เด็กทุกคนทั้งเพศชายและหญิงมีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จะต้องได้การเรียนรู้พื้นฐาน ช่วงอายุ ๒๐ – ๓๐ ปี เป็นการเรียนรู้วิชาการเพื่อไปเป็นพ่อค้าวานิช กรรมมาชีพ แต่ถ้าคนไหนมีแววเป็นผู้รับใช้ชาติบ้านเมืองได้ก็จะให้ศึกษาสูงขึ้น เมื่ออายุเกิน ๓๐ ปี แล้วก็ให้เข้าไปศึกษาต่อวิชาทหารและพลเรือน เพื่อคัดสรรคนเข้ามารับใช้อำนาจการปกครอง เมื่อบุคคลเหล่านี้มีการศึกษาดี ประพฤติตนดี อายุ ๕๐ ปี ก็จะส่งเขาไปศึกษาหน้าที่ชนชั้นปกครองต่อไป กลับมาจะได้ทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง แสดงให้เห็นได้ว่า เพลโตให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาแก่ประชาชนในรัฐมาก “โดยเริ่มตั้งแต่รัฐจะต้องเป็นผู้เลี้ยงดูทารก ให้ทุกคนมีโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน มาตรฐานเดียวกัน แล้ววัดผลเป็นระยะๆ เพื่อแบ่งคนไปตามหน้าที่ต่างๆ ตามระดับความสามารถและความถนัดของบุคคล”^{๓๔} ซึ่งทุกคนไม่มีเสรีภาพใน

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, หน้า ๖๕ – ๖๗.

^{๓๔} ปรีชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๘.

อาชีพหรือกิจกรรมใดๆ แม้กระทั่งการเลือกคู่ การมีบุตรก็อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับตำแหน่งงาน

จากแนวความคิดด้านการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมืองนี้ เพลโตไม่ได้เป็นเผด็จการทางการเมือง หรือเป็นเจ้าลัทธิคอมมิวนิสต์ ตามที่สังคมนักกล่าวโทษกัน แต่เป็นวิธีการคัดสรรคนตามกระบวนการศึกษามาสู่การพัฒนาทางการเมืองควบคู่กัน

ส่วนทฤษฎีของพระพรหมคุณาภรณ์ มองที่การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์อยู่ที่การพัฒนาการศึกษา ถ้าให้การศึกษาที่ถูกต้องแล้ว การเมืองก็จะพัฒนาไปได้ ซึ่งลักษณะของการศึกษาที่ถูกต้องตามแนวความคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ จะต้องเป็นการศึกษาแบบไตรสิกขา จึงจะเป็นเครื่องมือการศึกษาอันแท้จริง เพื่อแนะนำฝึกฝนพัฒนาคนให้ดำเนินชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ และดำเนินชีวิตอยู่ดีมีความสุข มองการศึกษาที่ถูกต้องที่ทำให้คนมีความสุข รู้จักทำตนให้พร้อมและเอื้อประโยชน์ต่อผู้อื่น และสังคมได้อย่างเหมาะสม^{๓๕}

ความสำคัญของระบบการศึกษาตามทฤษฎีของพระพรหมคุณาภรณ์ เป็นการศึกษาที่ทำให้มนุษย์มีวินัย (ศีล) การศึกษาจะช่วยทำให้มนุษย์มีความสงบ (สมาธิ) มีความแน่วแน่ในการทำหน้าที่ตน และการศึกษาจะช่วยทำให้มนุษย์แก้ไขปัญหาได้ (ปัญญา) นอกจากนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ยังมองเห็นปัญหาการศึกษากับสังคมทางการเมืองไทยมาตั้งแต่ ๒๐ กว่าปีแล้วว่าประเทศไทยลอกเลียนแบบระบบการศึกษาตะวันตกที่มีปัญหาอยู่แล้ว แม้แต่สังคมการเมืองชาติตะวันตกเองก็ยังไม่แก้ไขปัญหาไม่ได้ เมื่อเรานำระบบการศึกษานี้มาเป็นแผนแม่บททางการศึกษาทำให้เป็นปัญหาสังคมทางการเมืองขึ้น ได้แก่

๑. การศึกษาในปัจจุบันแยกคนออกจากชุมชน ทำให้เด็กไม่รู้จักรวมชนไม่ภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ลืมภูมิธรรมภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ
๒. การศึกษาเพื่อดึงคนเข้าสู่เมือง เพื่อรับใช้ราชการและอุตสาหกรรม ปัญหาที่ตามมาชนบทขาดแรงงาน ในเมืองคนว่างงาน
๓. ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา ถึงแม้ว่าจะมีการกระจายโอกาสทางการศึกษาแต่รัฐก็ไม่สามารถจัดคุณภาพการศึกษาที่เท่าเทียมกันได้ เนื่องจากผลสะท้อนของพระราช

^{๓๕}พระราชวรณฺณี (ประยูร ทยุโต), **ปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๑๘), หน้า ๙๕.

บัญญัติการศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. ๒๕๔๒ การประเมินคุณภาพและพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกัน

๔. การเสื่อมคุณภาพของสถานภาพครู อันเป็นผลมาจากระบบเศรษฐกิจ สังคมผลิตครูไม่ได้มาตรฐาน จึงเกิดระเบียบกฎหมายประกอบวิชาชีพครูต้องศึกษา ๕ ปี จึงจะมาเป็นครูได้ ประกอบกับสิทธิและเสรีภาพห้ามไม่ให้ครูตีนักเรียน ส่งผลให้ครูลดบทบาทในสังคมลง

๕. ปัญหาการปฏิรูปการศึกษาและการตีความหมายการศึกษาผิดพลาดทำให้ครูเกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่ และวิธีส่งเสริมการศึกษาศสมัยใหม่^{๓๖}

๔.๑๑ การประยุกต์ใช้แนวความคิดทางการเมืองของทั้งสองท่านในระบบการเมืองไทย

สังคมโลกจะยกย่องเพลโตว่า “เป็นอัจฉริยะทางการวางรูปแบบแนวความคิดทางการเมืองการปกครองให้สังคมโลก” และเป็นผู้รวบรวมแนวคิดทางการเมืองที่มีอยู่แล้วให้สังคมได้นำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มชน ซึ่งสังคมไทยก็ได้นำแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของเพลโตมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง เพื่อปรับปรุงรูปแบบให้เข้ากับสภาพสังคมไทย ซึ่งมองถึงวัฏจักรของสังคมรัฐการเมืองที่เข้ากับลักษณะนิสัยคนไทย ชอบทดลอง ชอบเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบวิธีการดำเนินทางการเมือง มักอ้างว่า ประชาธิปไตยทุกคนมีสิทธิเรียกร้องได้ถึงแม้ความเชื่อของเพลโตเป็นอุดมรัฐที่สมบูรณ์พัฒนารัฐที่สมบูรณ์ที่สุด แต่รัฐที่สมบูรณ์อาจเสื่อมโทรมลงได้ ดังเช่นนโยบายประชานิยมของรัฐบาลในปัจจุบันที่ประชาชนชื่นชมมากที่สุด แม้สมัยที่สองก็สามารถชนะการเลือกตั้งแบบถล่มทลาย เป็นพรรคเดียวทำหน้าที่บริหารประเทศ แต่ก็ไม่สามารถบริหารประเทศได้ เพราะความขัดแย้งทางแนวความคิดต่อการเมืองภายในพรรคเอง และกลุ่มประชาชนอื่นที่เสียผลประโยชน์ จึงเป็นลักษณะความขัดแย้งแนวความคิดทางการเมืองในสังคมไทย ซึ่งตรงกับแนวความคิดที่ว่า “รัฐที่สมบูรณ์ที่สุด อาจจะไม่สมบูรณ์ได้ เพราะสาเหตุต่างๆ” ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ดังนี้

^{๓๖} สมยศ จันทะวงษ์, “ความคิดทางการเมืองของพระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต)”, หน้า ๑๐๑ – ๑๐๒.

๑. จากรัฐที่สมบูรณ ไปสู่ระบบสมบัตติ (Timocracy) เป็นลักษณะรูปแบบการปกครองแบบทหาร อาศัยจิตเป็นพลังใหญ่ในรัฐ พื้นฐานการปกครองแบบนี้จึงอยู่กันแบบความกระหายความรักในเกียรติยศและสงคราม เป็นวิธีการปกครองที่ชอบใช้ความรุนแรง มักอ้างผลประโยชน์ชาติเป็นที่ตั้ง

๒. จากระบบการปกครองแบบทหาร ไปสู่ทรชนาธิปไตย (Plutocracy) สาเหตุมาจากผู้ปกครองละทิ้งหน้าที่วิถีทางชอบธรรมด้วยความรักในทรัพย์สมบัติมากกว่าเกียรติยศ นำมาสู่การฉ้อราษฎร์บังหลวงในที่สุด

๓. จากทรชนาธิปไตย ไปสู่ประชาธิปไตย (Democracy) ผลมาจากความเลื่อมล้ำทางสังคม ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม จึงนำมาสู่การเรียกร้องประชาธิปไตย ถึงอย่างไรประชาชนยังมีความละโมภในเสรีภาพการเรียกร้องประชาธิปไตย จึงไม่มีวันจบสิ้น ซึ่งตรงกับแนวความคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ที่กล่าวว่า “เสรีภาพ และความเสมอภาคไม่มีวันสมบูรณ์ได้ เพราะประชาชนยังไม่เข้าใจประชาธิปไตยที่แท้จริง”

๔. จากประชาธิปไตย ไปสู่ทรราช (Despotism) ระบบการปกครองนี้เกิดจากรัฐมีข้อโต้แย้งกับนักปลุกระดมทางการเมือง ว่าผู้นำมิได้ทำเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ จึงนำมาสู่การปลุกระดมเพื่อตั้งตนเป็นทรราช^{๓๗}

จากระบบการปกครองทั้ง ๔ รูปแบบที่กล่าวมานี้ เคยปรากฏขึ้นอยู่ในสังคมไทยมาแล้วตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ สังคมไทยที่บอกว่าเป็นประชาธิปไตย แต่ระบบประชาธิปไตยของไทยก็ถูกกลืนเลียนแบบระบบอุดมรัฐของเพลโตมาจนครบทุกรูปแบบแล้ว ซึ่งสังคมไทยยังได้ให้ความสำคัญด้านกฎหมายในการควบคุมสังคม หรือเป็นเครื่องมือปกครอง เพราะสังคมไทยเห็นว่าจะหาคนมาปกครองที่สมบูรณแบบไม่มีอีกแล้ว จำเป็นต้องใช้กฎหมายเป็นกลไกควบคุมการเมือง การปกครองเป็นผลสะท้อนมาจากแนวความคิดของเพลโตที่ว่า “การปกครองโดยคน (Rule of Men)” ทำให้สังคมนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองประเทศโดยบัญญัติบุคคลที่เกี่ยวข้องทางการเมืองฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายบริหารมีคณะรัฐมนตรี ฝ่ายตรวจสอบมี ส.ส.,

^{๓๗} พลศักดิ์ จิระไกรศิริ, *ความคิดทางการเมืองเบื้องต้น*, หน้า ๓๓ - ๓๔.

ส.ว. ฝ่ายดูแลการเลือกตั้งคือคณะกรรมการการเลือกตั้ง ฝ่ายตรวจสอบทุจริตคอร์รัปชันมี
ปปช., สตง. ฝ่ายศาลควบคุมบังคับใช้กฎหมาย^{๓๘}

ส่วนแนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์ โดยมากสังคมนิยมได้
นำเอามาเป็นแนวทางปฏิบัติต่อกันในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ดังเช่นพระพรหมคุณาภรณ์
กล่าวถึงหลักอธิปไตย ๓ เป็นหลักการปฏิบัติในเชิงสังคมการเมืองคือการอยู่ร่วมกันเท่านั้น
ไม่ใช่หลักสังคมการปกครอง เพราะการปกครองเป็นเรื่องการบริหารจัดการบ้านเมือง (รัฐ)
โดยท่านกล่าวเสมอว่า “อย่าหลงประเด็นระหว่างประชาธิปไตย กับอธิปไตย ๓” เพราะ
หลักอธิปไตย ๓ เป็นข้อวัตรปฏิบัติส่วนบุคคล ใครจะเลือกทำอะไรก็ได้ ส่วนหลัก
ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบของการปกครองรัฐ (ประเทศ) เป็นระบบการบริหารจัดการทาง
การเมืองการปกครอง ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ยังได้กล่าวถึงสิทธิกับเสรีภาพมากมายที่
สังคมนิยมเรียกร้องสับสนกันมาก โดยปรากฏอยู่ในเนื้อความตอนหนึ่งว่า

บางที่เราก็มัววุ่นวายกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพกันมากมาย จนชักจะหลงเพลนลืม
ไปว่า นอกจากเราจะต้องได้ต้องมีสิทธิและเสรีภาพอย่างนี้ รัฐจะต้องประกันให้เราได้
อย่างนี้ แล้วตัวเราเองจะต้องทำอะไร เราต้องการให้อะไรแก่รัฐ แก่ส่วนรวม แก่สังคม
แก่ประเทศชาติบ้าง นี่ก็เป็นเรื่องของหน้าที่^{๓๙}

ดังนั้น รูปแบบการเมืองการปกครองที่พระพรหมคุณาภรณ์นำมาให้สังคมนิยม
ตระหนักถึงปัญหาสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย เพื่ออย่าไปรุกรานสิทธิและหน้าที่ของ
ผู้อื่น ด้วยเหตุนี้จึงต้องส่งเสริมการเรียนรู้หลักประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิด
ความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตอย่างน้อย ๒ ระดับ ได้แก่

๑. การอยู่ร่วมกันในสังคม มีความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ มีเรียนรู้ทาง
การเมืองการปกครองเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีต่อกัน ตลอดทั้งให้การส่งเสริม
สนับสนุนคนดีให้ได้เข้าสู่ระบบการเมืองการปกครอง

^{๓๘} สุขุม นวลสกุล และบรรพต วีระสัน, **ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณสมัยกลางและพุทธ
ศาสนากับความคิดเชิงการเมือง**, หน้า ๓๙ - ๔๐.

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย**, หน้า ๑๗.

๒. ในเชิงหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องรู้จักหลักความจริงที่เป็นกฎเกณฑ์
ธรรมชาติ ทุกคนจะต้องพัฒนาความสามารถของตนเอง เพื่อปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลัก
ประชาธิปไตย^{๔๐}

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, หน้า ๗๑.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวិเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ซึ่งทั้งสองท่านถือเป็นนักปรัชญาเมธีกับนักการศาสนา ผู้ที่โลกได้ยกย่องว่า “เป็นผู้ทรงคุณค่าที่สุด” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับพระพรหมคุณาภรณ์ และการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบอภิปรายให้เหตุผลทั้งสนับสนุนและข้อโต้แย้งระหว่างแนวความคิดทางการเมืองทั้งสองท่าน

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวความคิดของเพลโตต่อสภาพบริบททางการเมืองนั้น พบว่าเกิดจากความปั่นป่วนทางสังคมการเมืองในนครเอเธนส์เอง จึงเป็นเหตุให้โสกราตีสผู้เป็นอาจารย์ของเพลโตถูกประหารชีวิต เพราะการวิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมืองและยึดมั่นในคุณธรรม ในเวลาต่อมานครเอเธนส์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของพวกกลุ่มสปาร์ตา ต่อจากนั้นเพลโตก็ออกมาท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติมไปพร้อมๆ กัน วันหนึ่งเพลโตหวนคิดขึ้นได้จึงหันกลับคืนมายังนครเอเธนส์ตั้งสำนักอคาเดมี เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้ทางการศึกษาและการเมืองการปกครองที่ดีแก่สังคมยังถือได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของกรีก

เพลโตได้ให้ทรรศนะลักษณะผู้นำทางการเมืองที่ดีว่า จะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและจิตแจ่มใสเบิกบาน และต้องให้ราชาปราชญ์ ถือเป็นผู้ปกครองที่ดีมีความพร้อมด้านความรู้ ความอดทน ความยุติธรรม และความดีงาม ส่วนลักษณะการเมืองที่ดีนั้นจะต้องให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยจัดระบบการศึกษาออกเป็น ๓ ขั้น อันได้แก่ ขั้นต้นเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขั้นกลางเป็นการศึกษาเพื่อผลิตคนสู่อาชีพขั้นสูงเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งผลิตคนสู่ราชการ ทหาร ถ้าบุคคลมีความรู้สูงไปกว่านั้นไป ก็ให้การศึกษา

เพื่อเป็นปราชญ์ผู้ปกครอง เพลโตยังยกย่องรูปแบบการปกครองที่ดีก็คือระบบอภิชนาธิปไตย โดยมีราชาปราชญ์เป็นผู้ปกครองบริหารจัดการรัฐ ส่วนลักษณะอิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตเป็นเชิงอภิปรัชญา ด้วยการมองโลกแห่งแบบ (From) หรือจิตประทับ หรือจิตวิญญาณ และจะต้องให้การศึกษาคนที่มีจิตวิญญาณ ปัญหาทางการเมืองถึงจะพัฒนาได้ต้องพัฒนาคนให้เป็นคนดีรู้หน้าที่ตน โดยมองจุดเด่นทางการเมืองที่จะพัฒนาไปได้อีกคือมีความเคร่งครัดในกฎระเบียบ ศีลธรรม มองจุดอ่อนที่เป็นผลเสียต่อสังคมการเมืองก็คือทำให้ประชาชนขาดการศึกษา มองประโยชน์ตนสำคัญมากกว่าผลประโยชน์ของรัฐ

พระพรหมคุณาภรณ์มองสภาพบริบททางการเมืองว่าเกิดจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยมองลักษณะผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีกายสามัคคี (ความพร้อมทางด้านร่างกาย) จิตสามัคคี (มีเมตตา) เต็มเปี่ยมด้วยคุณธรรม ปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรม มองลักษณะของการเมืองที่ดี นักการเมืองจะต้องมีหลักจริยธรรมคุณธรรม มีหลักเกณฑ์การตรวจสอบที่แน่นอนเพื่อให้ได้นักการเมืองที่มีคุณภาพ โดยรูปแบบการเมืองที่ดีตามทฤษฎีของพระพรหมคุณาภรณ์มี ๒ ประการ อันได้แก่ รูปแบบราชาธิปไตย เรียกว่า สมบูรณาญาสิทธิราชย์ กับรูปแบบสามัคคีธรรม เรียกว่า ประชาธิปไตย ถือเป็นพัฒนาการทางสังคมการเมืองไทย ซึ่งอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์มาจากชาดกในพระพุทธศาสนา มีการยกหลักธรรมวิชัย เป็นหลักชัยชนะของพระเจ้าจักรพรรดิราช ด้วยการมองสภาพปัญหาทางการเมืองเชิงพัฒนาได้มีอยู่ ๓ ประการ อันได้แก่ ความจริงที่เป็นสากล ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล และความเมตตาที่เป็นสากล เพื่อให้คนนำมาปฏิบัติตาม ตลอดทั้งการยกย่อง จุดเด่นทางการเมืองของระบบราชาธิปไตย อยู่ที่การแสวงหาอำนาจด้วยการพัฒนาความสงบสุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง และจุดอ่อนเกิดจากการใช้พระราชอำนาจเกินขอบเขต ทำให้มีความผิดพลาดอยู่บ่อยๆ ส่วนจุดเด่นของการเมืองระบบประชาธิปไตยอยู่ที่ความสามัคคี มีศีลธรรมด้วยการยึดหลักธรรมเป็นพื้นฐานการปกครอง และจุดอ่อนอยู่ที่การใช้เสียงข้างมากในบางครั้งก็ปราศจากความยุติธรรมถูกต้องของสังคมได้มาเพราะความอยาก

ผลการศึกษาริบททางการเมืองตามทฤษฎีของเพลโตพบว่า เพลโตให้ความสำคัญของสังคมการเมืองที่ดี ปรากฏอยู่ในหลักอุดมรัฐว่า รัฐจะต้องมีการแบ่งงานกัน

ทำตามความถนัดความสามารถของชนชั้นในสังคม โดยมองปัญหาทางการเมืองส่วนใหญ่มาจากแนวความคิดจินตนาการของมนุษย์เอง ทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด มีจิตใจโหมบ ด้วยการแสวงหาทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อความร่ำรวยล้นฟ้าบนความทุกข์ยากของผู้อื่น ทำให้สังคมเกิดความสับสนกับแนวทางการบริหารงานของรัฐ และพลโตได้เสนอทางออกของสังคมการเมืองอยู่ที่การจัดตั้งองค์กรแบบมีส่วนร่วมทางสังคม และรัฐจะต้องเป็นเครื่องมือให้การศึกษาแก่คนในระบบการเมืองที่ดี และมองอิทธิพลของมนุษย์ที่มีต่อการสรรค์สร้างสังคมทางการเมืองก็คือการพัฒนาจิต โดยจัดแบ่งจิตของมนุษย์ออกเป็น ๓ ภาค อันได้แก่ ภาคต้นหาเป็นจิตที่ประกอบด้วยความอยาก ภาคน้ำใจเป็นจิตที่ประกอบด้วยความกล้าหาญ และภาคปัญญาเป็นจิตที่ประกอบด้วยเหตุผล โดยมองการศึกษาที่เป็นเครื่องมือการพัฒนาสังคมการเมืองได้ ก็คือการศึกษาเลขคณิต เรขาคณิต ดาราศาสตร์ เพื่อช่วยพัฒนาทางทหารและอาชีพ การศึกษาการประสานเสียงเพื่อช่วยพัฒนาจิต การศึกษาวิชาวิธีเพื่อช่วยพัฒนานักปกครอง

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ให้ทรรศนะต่อบริบทสังคมทางการเมืองที่ดั้น อยู่ ที่การพัฒนาการศึกษาคนเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายหรือประโยชน์ ๓ ระดับ อันได้แก่ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ในภายภาคหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งก็คือมีจิตเป็นอิสระเสรีภาพ โดยมองถึงสภาพปัญหาสังคมการเมืองโดยมากเกิดจากเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค คุณภาพและการขาดศีลธรรมจริยธรรมของคนในสังคม และพระพรหมคุณาภรณ์ได้เสนอแนวทางออกของสังคมการเมืองการปกครองว่า จะต้องสร้างจริยธรรมให้มืออยู่ในตัวนักการเมืองก่อน ด้วยการสร้างธรรมาธิปไตยให้เป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย พร้อมทั้งการพัฒนารูปแบบการปกครองตนเองตามหลักอธิปไตย ๓ ด้วยการพัฒนาคุณธรรมให้มืออยู่ในทุกคน ยังได้กล่าวถึงอิทธิพลของมนุษย์ต่อการสรรค์สร้างสังคมการเมืองมีอยู่ ๓ กลุ่ม อันได้แก่ อิทธิพลของกลุ่มผู้นำทางการเมืองด้วยการกำหนดนโยบายการพัฒนา รัฐ อิทธิพลของกลุ่มบุคคลทั่วไปด้วยการเรียกร้องสิทธิ หน้าที่อันชอบธรรม และอิทธิพลของกลุ่มผู้นำทางศาสนา ทางการศึกษา ด้วยการแสดงแนวความคิดทางการเมือง ซึ่งลักษณะความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมืองก็คือ หลักไตรสิกขา ศีลช่วยพัฒนาพฤติกรรม สมาธิช่วยพัฒนาจิตใจ และปัญญาช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถในสังคมทางการเมือง

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับ พระพรหมคุณาภรณ์เรื่องลักษณะของผู้ปกครองที่ดีมีความเหมือนกันอยู่ ๒ ประการ ก็คือ พัฒนาร่างกายให้แข็งแรงและมีสุขภาพจิตดี เป็นสิ่งที่ปรากฏจากภายนอกและภายใน ส่วนลักษณะการเมืองที่ดีทั้งสองท่านมีแนวความคิดเหมือนกัน เรียกว่า หลักคุณธรรม จริยธรรม ต่างกันเพียงแต่การเรียกขานเท่านั้น เพลโตเรียกว่า หลักจริยธรรม (Ethics) พระพรหมคุณาภรณ์เรียกว่า หลักตรวจสอบนักรบการเมือง รูปแบบการเมืองที่ดีทั้งสองท่านมีความแตกต่างกัน ซึ่งเพลโตยกย่องรูปแบบการเมืองที่ดีที่สุดก็คืออภิชนาธิปไตย^๑ ส่วน พระพรหมคุณาภรณ์ได้ให้ความสนใจการปกครองแบบราชาธิปไตยกับแบบประชาธิปไตย หรือสามัคคีธรรม^๒ และอิทธิพลของศาสนาต่อแนวความคิดทางการเมืองทั้งสองท่านมีความแตกต่างกัน ซึ่งเพลโตมีความเชื่อเรื่องการแบ่งจิตของมนุษย์ออกเป็น ๓ ภาค มีภาคเหตุผล ภาคความกล้าหาญ และภาคความอยาก ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์มาจากชาดกคัมภีร์ พระพุทธศาสนา และมีความเหมือนกันทั้งสองท่านก็คือการมองปัญหาการเมืองในเชิง พัฒนาจะให้ความสำคัญด้านการศึกษา และจุดเด่นทางการเมืองก็คือ ความสัมพันธ์ด้าน กฎระเบียบปฏิบัติของสังคมกับความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมด้านหลักคุณธรรมในตัวบุคคล และมองจุดอ่อนทางการเมืองอยู่ที่ตัวบุคคลผู้ที่เป็นนักปกครองขาดความรู้ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรม กับอำนาจที่ได้มาโดยไม่ชอบธรรม จึงทำให้เกิดปัญหาสังคม การเมืองการปกครองอยู่ร่ำไป

การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบสังคมทางการเมืองที่ดี มีความแตกต่างกัน โดย เพลโต ยกย่องเรื่องการแบ่งงานกันทำตามความถนัดของคนในรัฐ ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ จะเน้นที่สมรรถภาพพรรคประโยชน์ และทั้งสองท่านมองปัญหาสังคมการเมืองที่เหมือนกัน ว่ามาจากความจินตนาการ เสรีภาพและค่านิยมสังคม โดยเสนอทางออกของสังคมการเมืองที่ แตกต่างกันไป เพลโตเน้นการจัดตั้งองค์กรบริหารเพื่อควบคุมสังคม พระพรหมคุณาภรณ์เน้นที่ คุณธรรมจริยธรรมของสังคม โดยมองอิทธิพลของมนุษย์ต่อการสร้างสรรค์สังคมการเมือง

^๑ พระราชวรมณี (ประยูร ฐมภูมิโต), **ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๒), หน้า ๑๙๐.

^๒ พระราชวรมณี (ประยูร ฐมภูมิโต), **พุทธศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๕.

เหมือนกันทั้งสองท่าน ก็คือ กลุ่มบุคคลทั่วไปที่เป็นประชาชน กลุ่มนักปราชญ์ผู้มีความรู้ และกลุ่มผู้นำทางการเมืองเป็นผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งทั้งสองท่านจะให้ความสำคัญด้านการศึกษาในการพัฒนาสังคมทางการเมืองเหมือนกัน ว่าช่วยทำให้คนมีคุณภาพ ตลอดทั้งการประยุกต์ใช้แนวความคิดทางการเมืองของทั้งสองท่านในระบบการเมืองไทย มีหลักการปกครองตามหลักอัฐมรัฐ หลักอภิปไตย ๓ หลักประชาธิปไตย เพื่อใช้เป็นพื้นฐานการพัฒนาสังคมการเมืองที่ดี

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้พบแนวทางสำคัญถือเป็นข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาปัญหาของสังคมการเมืองออกเป็น ๒ ประการ ได้แก่

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

จากผลการศึกษาวิจัยทำให้สามารถเสนอแนวความคิดเพื่อพัฒนาระบบทางการเมืองการปกครองที่มีต่อสังคมไทย ได้เป็นรายข้อดังนี้

๑. สังคมไทยจะต้องส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการเมืองการปกครองอย่างจริงจังแก่ประชาชนที่ถูกต้องตามหลักการปกครองแต่ละประเภท
๒. สังคมไทยต้องหมั่นพัฒนารูปแบบการเมืองการปกครอง ให้สอดคล้องกับระบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลก เพื่อให้เกิดความสันติสุขทางสังคมการเมือง
๓. สังคมไทยต้องให้เสรีภาพแก่ประชาชนทางการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองให้มากกว่านี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์การบริหารจัดการที่ถูกต้อง

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองทั้งสองท่านทำให้พบประเด็นที่น่าจะทำการศึกษาวิจัยต่อไปดังนี้

๑. การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบผลดีผลเสียรูปแบบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตทั้งหมด

๒. การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดทฤษฎีแนวทางการเมืองการปกครองของพระพรหมคุณาภรณ์ ระหว่างระบบราชาธิปไตยกับระบบประชาธิปไตยหรือสามัคคีธรรม เพื่อให้ได้รูปแบบการเมืองที่ชัดเจน

๓. การวิจัยครั้งต่อไปควรมีศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองไทยระหว่างบุคคลในยุคเดียวกัน เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กับพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) หรือบุคคลอื่นที่เป็นนักการศาสนาในปัจจุบัน หรือแนวความคิดของนักวิชาการสาขาอื่นๆ

๔. การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการวิจัยหลักการประยุกต์ใช้หลักอธิปไตย ๓ ในบริบทสังคมการเมืองไทยในสถานการณ์ทางสังคมการเมืองไทย ว่าประชาชนหรือนักการเมืองมีความเข้าใจมากน้อยเพียงใด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

(๑) พระไตรปิฎก

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุต ๙๑ เล่ม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

(๒) หนังสือ

พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต). **กรรม นรก สวรรค์ สำหรับคนรุ่นใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____. **กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสู่ประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. **การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔.

_____. **งานเพื่อความสุขและแก่นสารของชีวิต**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____. **จริยธรรมนักการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗.

_____. **จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร (พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖.

_____. **ชีวิตที่สมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗.

_____. **ธรรมกับการศึกษาของไทย**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, ๒๕๓๘.

_____. **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕.

- **พุทธธรรม.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖.
- **พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง, ๒๕๔๐.
- **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.
- **มองอเมริกามาแก้ปัญหาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๓๗.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺ). **ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ.** กรุงเทพฯ : บริษัทไฟร์ ฟรืนด์ซิ่ง จำกัด, ๒๕๔๙.
- **รัฐศาสตร์เพื่อชาติและรัฐศาสตร์เพื่อโลก.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระราชวรมนี (ประยูรท์ ปยุตฺโต). **การศึกษาของคณะสงฆ์ปัญหาที่รอกทางออก.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙.
- **ค่านิยมแบบพุทธ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, ๒๕๒๖.
- **ชาวพุทธกับชะตากรรมของสังคม.** กรุงเทพฯ : สมาคมศิษย์เก่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.
- **ไตรภูมิพระร่วง : อิทธิพลต่อสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๖.
- **ทางสายกลางของการศึกษาไทย.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์ ฟรืนด์ซิ่ง กรุ๊ป, ๒๕๓๐.
- **บทบาทของนักศึกษาในการส่งเสริมค่านิยมพุทธ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, ๒๕๒๗.
- **ปรัชญาการศึกษาไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๑๘.
- **พุทธศาสนากับสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖.
- พระเทพเวที (ประยูรท์ ปยุตฺโต). **กรณีสันตือโสภ.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรมจัดพิมพ์, ๒๕๓๑.
- **กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์ ฟรืนด์ซิ่ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑.
- **ความสำคัญพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๒.

- เทคโนโลยีกับศาสนา (เกณฑ์วินิจฉัยความหมายและคุณค่าทางพุทธธรรม).
กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, ๒๕๓๔.
- ทางออกของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑.
- ทางออกระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง
กรุ๊ป, ๒๕๓๑.
- ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธ
ธรรมจัดพิมพ์, ๒๕๓๓.
- ธรรมเพื่อชีวิตและการพัฒนาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป,
๒๕๓๒.
- พุทธศาสตร์กับการแนะแนว. กรุงเทพฯ : สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย,
๒๕๓๔.
- มหาวิทยาลัยกับงานวิจัยทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : เนติคุณการพิมพ์,
๒๕๓๔.
- วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๒.
- เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.
- ศาสนาและเยาวชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มาสเตอร์เพรส, ๒๕๓๒.
- ศิลปศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๓.
- เพลโต ก. **อุดมรัฐ**. แปลและเรียบเรียงโดย ปรีชา ช้างขวัญยืน กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.
- เพลโต ข. **ทฤษฎีความรักของเพลโต**. แปลและเรียบเรียงโดย พิณิจ รัตนกุล กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔.
- เพลโต ค. **เพลโตและปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม**. แปลและเรียบเรียงโดย พิณิจ รัตนกุล
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔.
- เพลโต ง. **พุดติหรือพุดแกง**. แปลและเรียบเรียงโดย ดวงพร ธนะมัยมาศ และคนอื่น.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๑๗.
- เพลโต จ. **โสคราติส** แปลและเรียบเรียงโดย สุลักษณ์ ศิวรักษ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
๒๕๒๓.

(๓) บทความ

พระราชวรมุณี (ประยูรท์ ปยุตฺโต). “การรักษาฐานะของสถาบันพุทธศาสนา”, ใน **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. หน้า ๓ – ๒๐. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙.

_____ . “การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพิจารณา”, ใน **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๐.

_____ . “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพุทธศาสนา”, ใน **ลักษณะสังคมพุทธ**. หน้า ๑๔๐ – ๑๙๗. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

_____ . “ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันและแนวทางในการแก้ไข”, ใน **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. หน้า ๖๐ – ๑๙๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙.

_____ . “พุทธธรรมที่เป็นพื้นฐานสำคัญอันควรบรรจุไว้ในหลักสูตร”, ใน **ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์**. รวบรวมและจัดพิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคอาร์ต, ๒๕๒๖.

พระราชวรมุณี (ประยูรท์ ปยุตฺโต). “ศาสนจักรกับอาณาจักรความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจสงฆ์กับการเมือง”, ใน **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. น. ๓๐๙ – ๓๙๙. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

_____ . “สถาบันสงฆ์และความสัมพันธ์กับสังคม”, ใน **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. หน้า ๓๒๐ – ๓๔๙. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

พระเทพเวที (ประยูรท์ ปยุตฺโต). “การศึกษาจะพัฒนาการหรือบูรณาการ”, ใน **เพื่ออนาคตของการศึกษาไทย**. หน้า ๑–๖๑. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑.

_____ . “การศึกษาไทยจะแก้ปัญหาหรือสร้างปัญหาให้สังคม”, ใน **เพื่ออนาคตของการศึกษาไทย**. หน้า ๑๔๑–๑๖๙. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑.

_____ . “เกณฑ์วินิจฉัยความหมายและคุณค่าของพุทธธรรม”, ใน **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. หน้า ๘๕–๑๑๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.

_____ . “ความคิด : แหล่งสำคัญของการศึกษา”, ใน **การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย**. รวบรวมและจัดพิมพ์โดยโครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ

- คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑.
- _____. “จะพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างไร”, ใน **เพื่ออนาคตของการศึกษาไทย**. หน้า ๘๑ - ๑๓๗. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑.
- _____. “ย้อนอดีต ๑๐๐ ปี ศธ. แลหน้าสู่อนาคตสดใส,” **มติชนรายวัน** (๒ เมษายน ๒๕๓๕) : ๑๗.
- _____. “พุทธศาสนากับประชาธิปไตย”, ใน **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. หน้า ๑-๑๘. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.
- _____. “พุทธศาสนากับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง”, ใน **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. หน้า ๑๗ - ๖๗. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.
- _____. “สังฆธรรมกับจริยธรรม”, ใน **การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแห่งภูมิปัญญาไทย**. รวบรวมจัดพิมพ์โดยโครงการตำราและเอกสารทางวิชาการคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๒.

ข. ข้อมูลทฤษฎี

(๑) หนังสือ :

- กมล ทองธรรมชาติ. **การเมืองและสังคม**. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- เฉลิม จันปฐมพงศ์, ทรงวิทย์ แก้วศรี และคณะ. **ประวัติศาสตร์กับสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสถียรไทย, ๒๕๒๐.
- เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. **ความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้ว การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- ชัยวัฒน์ สถาอานนท์. **การเมืองมนุษย์ : รัฐศาสตร์ทวนกระแส**. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์ การพิมพ์, ๒๕๒๘.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ลัทธิการเมือง**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๘.

- ชวลิต ศิริภิรมย์. **ปรัชญาการเมืองและหลักจริยธรรมสมัยนครรัฐกรีก**. เชียงใหม่ :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๕.
- ชุมพล สังขปรีชา. **ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์**. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.
- ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์. **สังคมกับการปกครอง**. กรุงเทพฯ : แพรววิทยา, ๒๕๓๗.
- เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ. **ทฤษฎีการเมืองและสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงแดด,
๒๕๒๔.
- ทวีช เปล่งวิทยา. **จิตวิทยาผู้นำ**. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ม.ป.ป.
- เทพ สุทธศาลฑูล. **พระเล่านการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บริษัท ประยูรวงศ์
จำกัด, ๒๕๓๑.
- ธานินทร์ ทรัพย์วิเชียร. **ระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๐.
- บรรพต วีระสัย. **ความคิดเชิงทฤษฎีการเมืองในพุทธศาสนาในทฤษฎีการเมืองสมัย
โบราณและสมัยกลาง**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐.
- บุญทัน ดอกไธสง. **พื้นฐานแนวความคิดและปรัชญาการเมือง**. กรุงเทพฯ : โอเดียน
สโตร์, ๒๕๒๓.
- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. **รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก – ตะวันตก**. กรุงเทพฯ : โอ. เอส
พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๑.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. **ความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____. **ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๓.
- _____. **ระบบปรัชญาการเมืองในนวัตธรรมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ลีตญาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒.
- พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๒.
- พลศักดิ์ จิโรศิริ. **การเมืองกับพุทธธรรม**. กรุงเทพฯ : สยามบรรณาธิการ, ๒๕๒๙.

- _____ **ความคิดทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย.** กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗.
- _____ **ความคิดทางการเมืองเบื้องต้น.** กรุงเทพฯ : ภาควิชารัฐศาสตร์คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๙.
- _____ **ความคิดทางการเมืองสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๒๓.
พุทธทาสภิกขุ. **การเมืองคือธรรม.** กรุงเทพฯ : วชิรินทร์การพิมพ์, ๒๕๓๑.
- _____ **ธรรมะกับการเมือง.** กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๒.
พฤทธิสถาน ชุมพล. **ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____ **ฟื้น ดอกบัว. ปวงปรัชญากรีก.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.
ภัทรพร สีริกาญจน. **ความรู้กับคุณธรรมตามทัศนะของเพลโต** กรุงเทพฯ : คณะศิลป ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑.
- _____ **ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย.** กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๒.
- _____ **รังษี สุทนต์. พุทธกิจ : กิจที่พระพุทธเจ้าทรงทำ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โรเนียวพรินเตอร์, ๒๕๔๙.
- _____ **วิทย์ วิศทเวทย์. ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์โลกและความหมายของชีวิต.** กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๘.
- _____ **สถิต วงศ์สุวรรณ. ปรัชญาเบื้องต้น.** กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- _____ **สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช. ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓.
- _____ **ความนำว่าด้วยอุดมรัฐของเพลโต.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.
- _____ **ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น : บทวิเคราะห์ไฮเกอติส.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- _____ **สมบุญ สุธงษา. พุทธศาสนากับความชอบธรรมทางการเมือง.** กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สมยศ จันทรวงศ์. **ทฤษฎีการเมืองตะวันตก**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.

สิทธิ์ บุตรอินทร์, **ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, ๒๕๒๓.

สุขุม นวลสกุล และบรรพต วีระสัน. **ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง และ พุทธศาสนากับความคิดเชิงการเมือง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐.

สุจิตรา อ่อนค้อม. **พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๓.

เสน่ห์ จามริก. **ความคิดทางการเมืองของเพลโตถึงปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๐.

แอล.ซี. แมคโดแนลล์. **ทฤษฎีการเมืองตะวันตก**. (เล่มหนึ่งสมัยโบราณและสมัยกลาง) แปลโดย สมบัติ จันทรวงศ์. กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๐.

(๒) บทความ :

กมล สมวิเชียร. “กรีกและวิวัฒนาการของปรัชญาการเมือง”, ใน **การเมืองและการปกครอง**. กมล ทองธรรมชาติ เรียบเรียง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๓.

ชลธิรา กัดดออยู่. “ไตรภูมิพระร่วง รากฐานของอุดมการณ์การเมืองไทย”, **วารสารธรรมศาสตร์**. ปีที่ ๕ เล่มที่ ๓ (กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม ๒๕๑๙)

วัลยา ปิยะรัตน์. “วรรณคดีไทยในสมัยอยุธยากับการเมือง”, **วารสารธรรมศาสตร์**. ปีที่ ๕ เล่มที่ ๓ (กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม ๒๕๑๙)

วิทย์ วิศทเวทย์. “เพลโต”, **วิทยาสารปริทัศน์**. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๓๘ (ตุลาคม ๒๕๑๓)

สุรพล สุขะพรหม. **ความคิดทางการเมือง : ประชาธิปไตยตามแนวความคิดพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)**, ใน **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๔๙ ปีการศึกษา ๒๕๔๔**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

(๓) **วิทยานิพนธ์ :**

พระมหาอภิวิชญ์ ธีรปัญญา. “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของขงจื๊อกับพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๒.

พระมหาอำนาจ พรหมศรี. “วิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระสงฆ์เกี่ยวกับการก้าวสู่ภาพลักษณ์ของรัฐบาลธรรมรัฐ ภายใต้กาลไกล และกติกากการเลือกตั้ง”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก. ๒๕๔๔.

พระมหาเวชหันธ์ กิตติโสภโณ (แก้วพวง). “การปกครองแบบธรรมรัฐแนวพุทธศาสนาเถรวาทกับการปกครองแบบอุตมรัฐของเพลโต : การศึกษาเปรียบเทียบ” **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๔.

พระสรสิช รักพรม. “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองของพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๓๗.

มรุยา อูรเคนทร์. “พระพุทธศาสนากับการเมือง : กรณีศึกษาการปฏิบัติตนของนักการเมืองในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๕.

วุฒินันท์ กันทะเตียน. “พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑.

สมยศ จันทะวงษ์. “ความคิดทางการเมืองของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๓๕.

สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, “อุดมการณ์ทางการเมืองในพระพุทธศาสนา ศึกษากรณีแนวความคิดของสำนักสันตติอโศก”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๓๓.

๒. ภาษาอังกฤษ

I. Primary Sources :

Plato. **The Republic of Plato**. Translated by H.D.P. Lee. Maryland : Penguin Book Ltd. , 1959.

Plato. **The Republic of Plato**. Translated with Introduction and Note by Francis Maedonald cornfor. London: Oxford at the clarendon Press Press. 1961.

Plato. **The Republic of Plato**. Translated with notes and an interpretive essay by Allan Bloom. New York: Basic Book Inc : 1968.

Phra Rajavaramuni (Prayudh Payutto). **Thai Buddhism in the Buddhist World**. Bangkok : Amarin Printing Group, 1987.

2. SECONDARY SOURCES:

(I) Books

Aneles, Peter Adam. **Dictionary of Philosophy**. New York : Harper & Row Publisher Inc : no date

Archie J. Bahm. **The Heart of confucius**. New York : John weatherhill. Inc, 1969.

A.E. Taylor. **Plato the Man and His work**. London : Methuen & Co. Ltd. 1977.

_____. **The Mind of Plato**. Ann Arbor : University of Michigan press. 1960.

Baker, Ernest. **The Political Thought of Plato and Aristotle**. New York : Bober. 1959.

Field, C.C. **Plato's Thought**. London : Oxford University Press. 1965.

Harmon, M. Judd. **Political Thought : From Plato to the Present**. New York : McGraw-Hill Inc, 1964.

Jackson, Peter A. **Buddhism Legitimacy and Conflict the Political Functions of Urban Thai Budhism**. Institute of Southeast Asian Studies, 1989.

John Locke. *Two Treatises of Government*. New York : Hafner Publishing Company, 1969.

Philip H. Comps, *The World Crisis in Education : The View From the Eighties*. New York Oxford : Oxford University Press, 1985

Richard Lewis Nettleship. *Lectures on the Republic of Plato*. London : Macmillan, 1961.

Ritter Constantine. *The Essence of Plato's Philosophy*. Translated by Adam Alles New York : A division of Atheneum House, 1968.

Samuel Enoch Stumpf. *Philosophy: History & Problem*. New York : McGraw-Hill Book company, 1989.

Somboon Suksamran. *Political Patronage and Control over the Sangha*. Research Notes and Discussions Paper No. 28. Institute of Southeast Asian Studies, 1981.

(II) Articles.

Bernice Kanner. "What Price Ethics ? The Morality of the Eighties", *New York*. (14 July, 1986) : 28.

Laurence Cherry. "The Good News about Depression", *New York*. (2 June, 1986) : 32.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ พระสานนท์ จรณธมฺโม (เตียนนวน) เกิดวันที่ ๑๑ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๒
บ้านเลขที่ ๕๓ หมู่ที่ ๕ ตำบลไทรนวด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

สำเร็จการศึกษา

ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ประถมศึกษา จากโรงเรียนบ้านโคกโดน ตำบลไทรนวด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ มัธยมศึกษา จากโรงเรียนมัธยมวัดควนวิเศษมูลนิธิ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง

ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ นักรรรมชั้นเอก จากสำนักเรียนจังหวัดพะเยา วัดราชคฤห์ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการเมือง การปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรพชา เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ณ วัดป่าตอ ตำบลไทรนวด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยมี พระครูวิจิตรธรรมภาณ เป็น พระอุปัชฌาย์

อุปสมบท เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ พัทธสีมาวัดป่าตอ ตำบลไทรนวด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยมี พระครูวิจิตรธรรมภาณ เจ้าคณะตำบลชะมวง เป็นพระอุปัชฌาย์ มี พระครูประดับ จนฺทโชโต เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และมี พระประจวบ ปสนฺโน เป็นพระอนุสาวนาจารย์

ปัจจุบันสังกัดอยู่ วัดนาคปรก แขวงปากคลอง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๖๐
โทร. ๐-๒๔๖๗-๒๓๘๐